

מהדורת גרינשפאן

חוברת

דף השבוע

מסכת נזיר חוברת

ג

דף י"א

DAF A WEEK

דף השבוע

Master the Blatt. Savor the Geshmak.

לע"נ ברוך בענדיט וברכה גרוס ע"ה - BY MR. & MRS. DUVY GROSS

Important points for מסכת נזיר:

- The main פירוש on מסכת נזיר is פירוש הרא"ש, not רש"י. The פירוש הרא"ש is also an important פירוש.
- In the דף השבוע חוברת, we have highlighted the parts of תוספות that are more complex, not just a פירוש. The לומד should therefore focus primarily on the parts of תוספות which are not highlighted.

9

**קושיות פשוטות,
מתורת בריסק.
חילי דאגדה,
סיכום, עומק הדף**

הרב משה דרייפוס שליט"א
והרב פנחס ענגלאנדער שליט"א

For questions and comments, please contact
Rabbi Dreyfuss (848-224-5831)

דף יא
שחיני
עצרת

קושיות פשוטות

משנה, הריני נזיר ממנו

קושיא:

העירו כמה אחרונים, שלכאורה זהו קבלת נזירות מדבר אחד, דהיינו יין, ותלוי במחלוקת ר"ש ורבנן (לעיל ג:).

תירוץ:

כתב הרא"ש (ד"ה מזגו), שבציור זה גם ר' שמעון מודה דמהני, משום שלא הזכיר להדיא איסור יין, ונחשב 'יד' לקבלה גמורה של נזירות. [וע"ע בתוס' יו"ט (על משניות פ"ב מ"ג), ובבאר משה (ד"ה מתני'), ובארזי הלבנון (על התוס' ד"ה הריני) שתירצו בדרכים אחרים].

משנה, מעשה באשה אחת שהיתה שיכורה

קושיא:

יש לעיין, אם היתה שיכורה היאך תחול הנזירות כלל, הרי בשעת קבלת הנזירות לא היתה בר דעת.

תירוץ:

כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (כאן), דאיירי באשה שנשתכרה קצת, ולא עד כדי כך שאין בה דעת. ובעין זה כתב הרמב"ם ביד חזקה (הל' נזירות פ"א הי"א). [וע"ע ברש"ש (כאן) שתירץ באופן אחר].

משנה, ומיטמא למתים

קושיא:

הקשו האחרונים, אם אומר 'הריני נזיר על מנת שאהא מיטמא למתים', למה לא מהני לחול עליו נזירות שמשון, שבזה מותר ליטמא למתים.

תירוץ:

בשו"ת בנין ציון (סי' פא) תירץ, שנזירות שמשון חלה עליו רק אם נתכוין לכך, וכאן איירי במי שלא נתכוין לנזירות שמשון, אלא נתכוין לסתם נזירות. [וע"ע בשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' כ), ובספר באר משה (כאן) שתירצו בדרכים אחרים].

מתורת בריסק

דין תנאי בנדרים ונזירות

הגמ' מביאה בשם רבינא, שהאומר 'הריני נזיר על מנת שאהא שותה יין', הרי הוא נזיר גמור, ולא מהני מה שהתנא שיהא מותר ביין, דהו"ל מתנה על מה שכתוב בתורה. ובתוס' (ד"ה דהוי) הקשו, למה לא אמר רבינא דלא מהני תנאי כלל בנזירות, משום הכלל של 'מילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי'.

בחי' מרן רי"ז הלוי (ריש הל' נזירות) הביא בשם הגר"ח ליישב, דכלל זה לא שייך לנדרים ונזירות, משום שזהו אחד מ'דיני תנאי' הנלמדים מבני גד ובני ראובן, וגבי נדרים ונזירות יכול אדם לעשות 'תנאי' בלא 'דיני תנאי', משום דגבי נדרים ונזירות בעינן פיו ולבו שוין, ואם אמר בלבו שהסכים לקבל הנדר או הנזירות רק על איזה תנאי, א"כ אם לא נתקיים התנאי הרי אין פיו ולבו שוין.

מילי דאגדה

נזיר אסור ליטמא למתים

אחד מאיסורי נזיר הוא שלא יטמא למתים. והתורה החמירה על הנזיר בזה יותר ממה שהחמירה בכהן הדיוט, שכהן הדיוט מותר ליטמא לז' קרובים, משא"כ נזיר שאסור גם בז' קרובים, כמו כהן גדול שאסור בז' קרובים. ויש לעיין, למה החמירה התורה כל כך על הנזיר בזה.

בספר החינוך (מצוה שעו) ביאר הענין, שהטעם שכהן הדיוט מותר בז' קרובים הוא משום שכהן הדיוט מעורב בין הבריות, ולא החמירה עליו התורה שלא יטפל בצרכי קרוביו. משא"כ כהן גדול, שהוא פרוש לגמרי מבני אדם, ואינו מעורב עם הבריות, לא התירתו התורה לטפל בצרכי קרוביו. ונזיר דומה לכהן גדול, שהתורה רוצה להפריש הנזיר לגמרי מעולם הזה, כדי שיחיה חיים של רוחניות בלבד, ולא יהא מעורב בבריות, ולכן לא התירתו התורה לטפל בצרכי קרוביו.

סיכום על הדף

(על פי התוספות)

משנה

- אדם שמזגו לו כוס יין ואמר 'הריני נזיר ממנו', הרי הוא נזיר גמור.
- ואם הוא שיכור, אינו נזיר, אלא אותו כוס נאסר לו בנדר, שמה שאמר בלשון נזירות היה כדי שלא יביאו לו עוד כוסות.

משנה

- האומר 'הריני נזיר על מנת שאהא שותה יין', או 'על מנת שאהא מיטמא למתים', הרי הוא נזיר גמור.
- המקבל נזירות ואח"כ אומר שלא ידע שנזיר אסור ביין, לת"ק הוי נזיר גמור, לר"ש לא הוי נזיר כלל.
- המקבל נזירות ואח"כ אומר שהיה בדעתו שחכמים יתירו לו איסור יין או איסור טומאה, לת"ק לא הוי נזיר, לר"ש הוי נזיר גמור.

גמרא

- לר' יהושע בן לוי, גם ציור א' דמתני', ע"מ שאהא שותה יין, תלוי במחלוקת תנאים, לת"ק הוי נזיר, ולר"ש לא הוי נזיר, וכמו בציור ב' דמתני', שלא ידע שנזיר אסור ביין.
- לרבינא, בציור א' דמתני' לכו"ע הוי נזיר גמור, משום דהו"ל מתנה על מה שכתוב בתורה והתנאי בטל.

חשב שחכמים יתירו לו

- לצד א' בגמ', אם חשב שחכמים יתירו לו, לת"ק הוי נזיר ולר"ש לא הוי נזיר, וכמו בציור ב' דמתני', שלא ידע שנזיר אסור ביין. וצריך לשנות גירסת המשנה.

- לצד ב' בגמ', ציור המשנה הוא, שקיבל נזירות גמורה, ואח"כ שאל על איסור יין בלבד, לת"ק נעקר נזירותו לגמרי, לר"ש לא נעקר נזירותו כלל. ואזלי לשיטתם, לת"ק דסובר דצריך לקבל כל איסורי נזיר, ה"ה דצריך לשאול על כל איסורי נזיר, ור"ש סובר שאפשר לקבל וכן לשאול על קצת איסורי נזיר.

- לצד ג' בגמ', כיון שחשב שיהא מותר ביין מחמת אונסו, לת"ק לא הוי נזיר, דדומה לנדרי אונסין. ולר"ש הוי נזיר, דס"ל לנדרי אונסין צריכין שאלה.

נדרים המותרים

- אלו הם הנדרים שהתירו חכמים: נדרי זרוזין, נדרי הבאי, נדרי שגגות, נדרי אונסין.
- לשמואל, נדרים הללו מותרים לגמרי וא"צ שאלה לחכם.
- לר' אסי, נדרים הללו צריכים שאלה לחכם מדרבנן.

משנה

- אחד אמר 'הריני נזיר ועלי לגלח נזיר', ושמע חבירו ואמר 'ואני ועלי לגלח נזיר', כל אחד חייב בנזירות, וגם חייב להביא קרבנות נזירות בשביל נזיר אחר.
- אם הם פקחים, כל אחד מביא קרבנותיו של חבירו.

גמרא

חבירו אמר רק 'ואני'

- אם חבירו אמר רק 'ואני', נחלקו אמוראים.
- לרבא, הוי נזיר אבל לא נתחייב בקרבנות נזירות, דלשון 'ואני' הולך רק על תחילת הדיבור.
- לר' הונא בריה דר' יהושע, אין הכרח לזה ממתני', ואולי לשון 'ואני' הולך על הכל, וחייב גם בקרבנות.

עומק הדף

תוכן הענינים

- א. אם מותר לקבור מתים בשכר
- ב. אם קרבנות נזירות הם חלק מעיקר הנזירות
- ג. מדוע שאלה על איסור א' תלוי במח' ר"ש ורבנן
- ד. 'בנדרי אונסין קא מיפלגי', ב' מהלכים

א) אם מותר לקבור מתים בשכר

א. משנה מובא במשנה שנחלקו ת"ק ור' שמעון לגבי מי שאומר 'יודע אני שהנזיר אסור בין אבל סבור הייתי שחכמים מתירין לי מפני שאני קובר את המתים', עיי"ש במשנה ובגמ' במה נחלקו. ב. דברי התוס' התוס' (ד"ה יודע) פירשו, שמחמת דוחקו הוא צריך ליטפל במתים בשכר, ולפיכך לא היה בדעתו לקבל את האיסור ליטמא למתים. ומבואר בתוס', שמותר לקבור מתים בשכר. ג. קושיית רעק"א החת"ס (שו"ת, או"ח סי' קכח) הביא קושיא גדולה שהקשה חמיו הגרעק"א לבעל הנתיבות, היאך מותר לקבל שכר לקבור מתים, הלא נמצא שנהנה מן המת, והרי מתים אסורים בהנאה. [ועיי"ש בשו"ת חת"ס, שהביא תירוצם של הנתיבות ורעק"א לקושיא זו].	ד. תירוצו של הדובב מישרים בשו"ת דובב מישרים (ח"ג סי' כ) תירץ, די"ל דמתני' מייירי במי שקובר מתו עכו"ם, שהם מותרים בהנאה. וכתב, שתירוצ' זה תלוי במחלוקת הראשונים אם מותר לנזיר ליטמא למתו עכו"ם או לא, עיי"ש. ה. קושיית ר' חיים עוזר בשו"ת אחיעזר (יו"ד סי' יט אות ד) הקשה ר' חיים עוזר עוד קושיא, היאך מותר לקבל שכר לקבור מתים, הרי אסור לקבל שכר למצוות, וקבורת מתים מצוה היא, כמבואר בגמ' סנהדרין (מו.). ו. תירוצו של ר' חיים עוזר תירץ ר' חיים עוזר, שאין הכי נמי אסור לקבל שכר לקבור מתים, בין מצד האיסור לקבל שכר למצוות, ובין מצד האיסור ליהנות מן המת, אבל מ"מ מותר לקבל שכר בשביל ביטול מלאכה, משום שבזה אינו נהנה מעצם המת, או מעצם הקבורה, אלא ממה שנתבטל ממלאכה בשעה שהיה עוסק בקבורת מתים.

ב) אם קרבנות נזירות הם חלק מעיקר הנזירות

א. גמ' הגמ' מביאה בשם רבינא, דגם ר' שמעון מודה ברישא דמתני', גבי 'הריני נזיר על מנת שאהא שותה יין', דהוי נזיר גמור, ואסור גם ביין, משום דמה שאמר 'על מנת שאהא שותה יין' הוא תנאי, ותנאי כזה לא מהני, דהו"ל מתנה על מה שכתוב בתורה. ב. דברי התוס' הקשו התוס' (ד"ה דהוי), למה לא קאמרה הגמ' דלא מהני שום תנאי בנזירות, משום שיש כלל גדול, דתנאי מהני רק במילתא דאיתא בשליחות, דומיא דתנאי של בני גד ובני ראובן, וא"כ גבי נזירות, דליתא בשליחות, לא מהני תנאי כלל. ותירצו התוס', דנזירות מקרי מילתא דאיתא בשליחות, משום שאפשר להביא קרבנות נזירות ע"י שליח. ג. קושיית הקרן אורה הקשה הקרן אורה (על התוס'), למה נחשבת נזירות מילתא דאיתא בשליחות משום כך דיכול להביא קרבנות נזירות ע"י שליח, הא מ"מ	ד. ביאור השיטמ"ק בשיטמ"ק (ד"ה וא"ת) ביאר דברי התוס', דקרבנות נזיר הם 'עיקר הנזירות', וממילא מובן דנזירות נחשבת מילתא דאיתא בשליחות. וכיסוד הדברים כתב גם בצפנת פענח על הרמב"ם (הל' נזירות פ"ג הי"א), דקרבנות נזירות הם עיקר הנזירות, וביאר הדברים, דקרבנות הנזירות הם ההשלמה של הנזירות. ה. קרבנות נזיר הם חלק של עצם הנזירות ומבואר מכאן יסוד חשוב, שקרבנות נזירות אינם חובה בפני עצמם, אלא הם חלק מעצם הנזירות, ובאמת הם העיקר וההשלמה של הנזירות, כנ"ל. [ועי' בדברי יחזקאל (סי' יג אות טז) וחזו"א (סי' קלח אות ו) שרצו להוכיח מכאן שנכלל בעצם קבלת הנזירות גם נדר להביא קרבנות נזירות, אולם בנזר אברהם (שם) כתב שאין זה מוכח, עיי"ש].

ג) מדוע שאלה על איסור א' תלוי במחלוקת ר"ש ורבנן

קבלה גמורה, ולשיטתם ה"ה דשאלה על איסור א' הוי שאלה גמורה, אולם ר"ש סובר שהם איסורים נפרדים, ולכן קבלת איסור א' לא הוי קבלה גמורה, ולשיטתו ה"ה דשאלה על איסור א' לא הוי שאלה גמורה.

ד. מהלך ב', הגר"ח שמואלביץ

בשיעורי הגר"ח שמואלביץ (גיטין סי' נט) ביאר באופן אחר, על פי המחלוקת המפורסמת בין המהר"י בן לב והמהר"ט. המהר"י בן לב נקט שנזיר מקבל על עצמו איסורי נזירות, כעין נדרי איסור. אולם המהר"ט נקט, שאין הנזיר מקבל איסורי נזירות, אלא שהנזיר מקבל על עצמו 'קדושת הנזירות', ושוב נאסר מדין תורה באיסורי נזירות.

ה. תלוי במחלוקת הנ"ל

עפ"ז ביאר הגר"ח שמואלביץ, שמחלוקת ר"ש ורבנן תלויה במחלוקת הנ"ל, דרבנן סברי שנזיר מקבל קדושת נזירות, ולכן סברי דקבלת איסור א' מהני, דמ"מ מקבל קדושת נזירות, ולשיטתם ה"ה דשאלה על איסור א' מהני, דהא שואל על עצם קדושת הנזירות. אולם ר' שמעון סובר שנזיר מקבל איסורי נזירות, ולכן ס"ל דקבלת איסור א' לא מהני, משום דאי"ז קבלה גמורה, ולשיטתו ה"ה דשאלה על איסור א' לא מהני, דהא אינה שאלה גמורה.

א. גמ'

הגמ' מבארת סיפא דמתני' [ללישנא בתרא], שהאדם קיבל מתחילה כל איסורי נזירות, ואח"כ שאל רק על איסור א', ונחלקו ר"ש ורבנן אם שאלה כזו מהני או לא. ותולה הגמ' דין זה במחלוקת ר"ש ורבנן גבי קבלת איסור א' מנזירות, דכמו דרבנן סברי דקבלת איסור א' מהני, כמו"כ שאלה על איסור א' מהני, ולר"ש דסובר דקבלה כזו לא מהני, ה"ה דשאלה כזו לא מהני.

ב. ביאור התוס'

התוס' (ד"ה לרבנן) ביאור תליית הגמ', דכאסורו כך היתירו, כשם שרבנן סברי שבתחילת הנזירות נאסר בחד מענייני נזירות, כמו כן ניתר בסוף הנזירות בחד מענייני נזירות. ור' שמעון דסובר דקבלת חד מענייני נזירות לא מהני לאוסרו, וממילא גם לא מהני להיתירו, עד כאן דבריהם. וכמובן הדברים אכתי צריכים ביאור. ומצינו ב' מהלכים בזה, כמו שיתבאר.

ג. מהלך א', קרן אורה

בקרן אורה (ד"ה לרבנן) ביאר, שיסוד המחלוקת בין ר' שמעון ורבנן הוא, האם איסורי נזירות הם איסור גדול אחד, או שהם איסורים נפרדים. רבנן סברי דכולם איסור א', ולכן סברי דקבלת איסור א' הוי

ד) 'בנדרים אונסין קא מיפלגי', ב' מהלכים

ולכא פיו ולבו שוין, ופליגי שמואל ור' אסי אם בעי שאלה לחכם. ותירוץ ב' צ"ב, היאך תירצו הקושיא.

ד. ביאור התוס' יו"ט

התוס' יו"ט (על משניות, כאן) ביארו כוונת התוס' בתירוץ ב', דאין כוונת הגמ' לנדרים אונסין, אלא לנדרים שגגות, שכיון שידע בשעת קבלת הנזירות דלא רצה לקבל איסור יין, הרי אין פיו ולבו שוין, ודומה לנדרים שגגות, ופליגי שמואל ור' אסי בדין נדרים שגגות אם בעי שאלה לחכם. וכן פירשו הרא"ש (ד"ה רבנן) והמפרש (ד"ה איבעית אימא), שהכוונה לנדרים שגגות. וכן מבואר ברמב"ם (הל' נזירות פ"א הט"ו).

ה. קושיית הגר"ח

יש לציין לקושיית הגר"ח על הש"ס (נדרים דף כה, בענין נדרים שגגות), שהקשה, מאי שנא שבציור זה נקטה הגמ' דדומה לנדרים שגגות, ואילו בציור האחר במתני', גבי האומר שלא ידע שנזיר אסור ביין, דלא נחשב נדרים שגגות, הרי גם בזה אין פיו ולבו שוין, דאילו ידע דנזיר אסור ביין לא היה מקבל נזירות כלל. ועי' בזה בחי' הגרי"ז על הש"ס (כאן).

א. גמ'

הגמ' מבארת סיפא דמתני' [בלישנא שלישית], דנחשב כמו נדרי אונסין, כיון דאיש זה אינו יכול לחיות בלא יין, ור' שמעון ורבנן פליגי בדין נדרי אונסין, אם הם מותרים לגמרי או דבעי שאלה לחכם, וכמו שמצינו שנחלקו בזה שמואל ור' אסי במסכת נדרים (כ:).

ב. קושיית התוס'

הקשו התוס' (ד"ה נדרי הבאי), היאך אפשר לדמות ציור דמתני' לנדרים אונסין, הא גבי נדרי אונסין לא ידע הנודר את האונס בשעת הנדר, אלא אח"כ אירע האונס, וי"ל דדוקא בזה הוא דפליגי שמואל ור' אסי, אבל בציור דידן, דכבר ידע האונס בשעת קבלת הנדר, י"ל דלא פליגי, אלא כו"ע מודו דליכא נדר ולא בעי שאלה לחכם.

ג. ב' תירוצים

התוס' (שם) כתבו ב' תירוצים לקושיא זו. א. גם במתני' איירי בציור שלא ידע האונס בשעת קבלת הנזירות, כגון דבשעת הנדר היה בריא ורק אח"כ החליש. ב. הציור דמתני' הוא דאירע האונס בשעת הנדר,

הלכות הדף

נידונים חשובים בהלכה

הרב אשר יעקב מילמן שליט"א

For questions and comments about this
section, please email Rabbi Millman
(ashermillman@gmail.com)

דף יא

בענין מי שאין לו לפרנס בתו

ולפרוע כדי לקיים נדרו או שבועתו, ונראה שאם אין דרכו ללוות לצורך הכנסתו מסתבר שאינו חייב ללוות ולפרוע לקיים שבועתו, שגם בזה יש לומר אדעתא דהכי לא נשבע, אבל אם דרכו ללוות ומשער שיוכל לפרוע הלואתו, אפשר שחייב גם ללוות לקיים שבועתו כו', ומצינו כמה מצוות שחייב ללוות כדי לקיים המצוה, וכ"ש בזה שיעבור על נדרו ושבועתו שהוא לא תעשה, וצ"ע."

ויש עוד אופנים של נדרי אונסין. כתב הרמ"א (שם סעי' יז), שאשה שנדרה לבעלה בחליו שלא תנשא לאחר מותו, או להיפך, וכן במי שנדר לחולה איזה דבר, אם עשה כן מחמת הפצרת החולה כדי שלא תטרוף דעתו עליו, הוי כנדר אונס.

אכן עיי"ש בפתחי תשובה (ס"ק יז) דלא בכל ענין אמרינן כן. והביא בשם שו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' פא) במי שנדר לאשתו קודם מותה שיקבץ אנשים ללמוד לעילוי נשמתה, ואח"כ נעשה קשה לו לקיים שבועתו, לא דמי להא דנדר לחולה מחמת הפצרתו, דהתם אין כוונתו אלא להפיס דעת החולה, משא"כ כאן דהוי דבר מצוה, וקרוב לומר שאין לו התרה משום שנדר על דעת אשתו, עיי"ש שהאריך.

וכן כתב בערוך השלחן (שם סעי' נב), דהיתר זה הוא דוקא כשנדר כדי לעשות רצון החולה ולהשקיט דעתו, ולא בכל נדר שנעשה בשעת חליו.

וע"ע בשיעורי תורה לרופאים (ח"א סי' יא) אם מותר לרופא להישבע לחולה "אין לך סרטן" ויכוין בלבו לבעל חי ששמו סרטן, ולא לחולי הנקרא סרטן רח"ל, עיי"ש.

הגמ' שלנו (יא:) מביאה דין נדרי אונסין, ונחלקו רב אסי ושמואל אם נדרי אונסין צריכים התרה או שמוותרים מאליהם. ועי' ברא"ש (שם) שפירש דאף לרב אסי דצריכים התרה, אין זה אלא "שלא יקל ראשו בנדרים", אבל מעיקר הדין לכו"ע נדרי אונסין מותרין מאליהן.

דין נדרי אונסין מובא בשו"ע ורמ"א (יו"ד סי' רלב סעי' יב), דמי שנדר לשלם ביום מסויים, ונאנס ביום התשלומין ולא היה יכול לשלם, פטור מחמת אונס. ובהמשך (שם סעי' טז) הביא הרמ"א בשם תשובת הרא"ש, במי ששידך בתו, ונדר לתת עמה סך מעות, ונשבע על כך, ואח"כ נתקלקלו החובות שהיו חייבים לו, ואין לו ממה לפרוע מלבד ביתו וכלי תשמישו, דפטור, דאין לך אונס גדול מזה. ועי' בביאור הגר"א (אות נ) שביאר דדברי הרא"ש הם מדין נדרי אונסין.

והטעם שאינו צריך למכור ביתו וכלי תשמישו מבואר בש"ך (ס"ק מב), משום "אפילו עני המתפרנס מהצדקה אין מחייבים אותו למכור ביתו וכלי תשמישו, הלכך אינו מחויב למכור כדי לקיים שבועתו, דאדעתא דהכי לא נשבע ללון ברחוב ולמות ברעב".

על פי זה יש לדון במי שנדר לפרנס את בתו וחתנו, ובשעת הנדר היה עשיר, ולאחר זמן הורע מזלו, ועכשיו אין בידו ממון פנוי כדי לפרנסם, ואמנם יש באפשרותו ללוות ממון לצורך כך, האם הוא מחויב להיכנס לחובות כדי לקיים את נדרו, או שמא מאחר שנשתנה מצבו מכפי שהיה בשעת הנדר חשיב אונס ואדעתא דהכי לא נדר.

ועי' בספר נדרי יעקב (פרק י' הע' נא) שדן בזה, ולמעשה הניח בצ"ע. וז"ל "ויש לדון אם חייב הנשבע ללוות

ליקוטים מספר עלי באר על מסכת נזיר

הרב עזריאל כ"ץ שליט"א

For questions and comments about this
section, please email Rabbi Katz
(summitshul@yeshivanet.com)

נזירות לגבי הכוס דלא שייך דבר כזה כמש"נ אלא הוי יד כאילו אמר 'הריני נזיר' ודו"ק היטב.¹

ונ"מ לדינא בין הרא"ש והתו"ט לגבי ספיקת המנ"ח (מצהו שס"ח) דצייד דבאומרי הריני נזיר מן החרצנים דליכא בל יחל דברו בשאר איסורים שלא קיבל על עצמו, הרי במזגו לו כוס ואמר הריני נזיר ממנו, להרא"ש יהא לו בל יחל דברו גם בכל יין ותגלחת וטומאה אפילו להמנ"ח כיון דהוי יד לנזירות סתם, משא"כ להתו"ט לא יהא לו בל יחל אלא בין לבד שקיבל על עצמו.

ובזה יתיישב היטב דיוקו של הגרמ"ד שהעיר דמהרמב"ם משמע דהוי נזיר רק לרבנן ולא לר' שמעון שהרמב"ם הוסיף בנוזר מן הכוס דהוי 'נזיר גמור' וכלשונו בנוזר מן החרצנים, והא שפיר הקשינו דאינו מענינא קדושת נזירות לגבי איזה כוס, אמנם להרמב"ם דהוי קבלת ניהוג כדברי מרן רי"ז הלוי וכדעת ר' שמעון שקאפ [נדלא כהמר"ט] א"כ שפיר שייך לקבל לנוזר מכוס אחד ולא הוצרך לפרש דהוי ידות כדברי הרא"ש ודו"ק.

מעשה באשה אחת שהיתה שיכורה ומזגו לה את הכוס וכו'. וכתב הרמב"ם בפירוש המשניות דה"מ שלא הגיע לשכרותו של לוט דאז הדבר תלוי בכוונתה אם נתכוונה לנדר או לנזירות, אבל אם הגיעה לשכרותו של לוט אין בדבריה כלום, וכן כתב רבינו פרץ דשיכור היינו משום ששותה הרבה מקרי שיכור אבל אין פירושו כפשוטו דהוי ממש שיכור גמור דאז אינו חל כלל.

אמנם יש הערה בלשון הרמב"ם בה' נזירות, דברבינו פרץ כתב בפשיטות דכמו דמקח וממכר אינו חל בשכרותו של לוט ה"ה הריני נזיר אינו חל, אולם הרמב"ם בה' נזירות האריך בלשונו (פ"א הי"ב) וכתב וז"ל ואם הגיע לשכרותו של לוט אין דבריו כלום ואינו חייב על כל עבירה שיעשה שמשגיגה לשכרותו של לוט אינו בן חיוב, עכ"ל, וכבר העיר בזה בברכת שמואל (נדרים ס"י י"ז) למה לא כתב בפשיטות דאינו בר דעת שיחול נזירותו.

וכתב לבאר עפ"י מה שיסד בסוגיא דנדרים שגגות ונדרים אונסין, דבאמת א"צ דעת גמורה בשביל עשיית נדרים, ודמיה לדברים דסגי בכוונה [ורק יש דין אחרת של האדם בשבועה דמזה נוסדה דיני נדרים שגגות ונדרים אונסין], ולכן בזה דאין לו דעת אינו מספיק להפקיע נזירות ונדרים מהשיכור, ורק כיון דאפילו אם יעשה

ונדבתו, עכ"ל. וכתב ברש"ש כדכתיב בסוף פ' נזיר מלבד אשר תשיג ידו וכפרש"י שם מספרי, דנתחדש דאפשר להוסיף על קרבנות נזירות כפי נדרו, וכן הביא הרא"ש. ועיין בחידושי מרן רי"ז הלוי שהביא בביאור דברי הספרי מדברי הרמב"ן עה"ת דהנזיר אסור בין עד שיוקרבו כולן, וע"כ דנתפס ונעשה חלק של תורת נזרו.

אמנם אכתי יש להעיר, דלדברי הגר"ז דנדרו פועל שהקרבן נעשה חלק מקרבנות נזירות, א"כ אפשר רק אפשר להוסיף מין קרבנות שבאין בנזירות אבל פרה שאינו מן קרבנות של הנזיר אפשר דלא שייך בו הך הוספה בעצם הנזירות, ולכאורה לפירוש התוס' והרא"ש אם כוונתם עפ"י הגר"ז הנ"ל, נצטרך לומר דכיון דממ"נ אינן עצם הקרבנות שנתחייב בהם בנזירותו, ורק דמוסיף קרבנות א"כ שפיר יכול לידור ולהוסיף כל מיני קרבנות.

ובשיעורי הג"ר אברהם יהושע סאלאוויצקי שליט"א אמר בשם אביו הגר"ד שחקר בהנ"ל אי מצי לידור שאר קרבנות לדעת הספרי כפי ביאור הגר"ז.

דף יא.

מזגו לו את הכוס ואמר 'הריני נזיר ממנו' הרי זה נזיר. ופירשו תוס' דכל דין נזירות עליו, וכפשוטו דומה לנוזר מן היין דנחלקו בזה (דף ג:) רבנן ור' שמעון. אולם הרא"ש כתב דכאן לכונ"ע מהני דהוי ידות שנתכוון לנזירות ולא לדין כיון דלא הזכיר בהדיא יין, וצ"ע מנלן דאתי ככונ"ע. ומאי שנא בנוזר מן היין דאינו ידות ובנוזר מכוס יין הוי ידות, ובאמת עיין בתוס' יו"ט (פ"ב מ"ג) שכתב מפורש דהריני נזיר ממנו הוי נזיר כמו בנוזר מן החרצנים [ואז יהא רק לרבנן] וצ"ב כוונת הרא"ש מהכ"ת לחלק, וצ"ע.

והנראה בזה, דבאמת יל"ע במתני' איך שייך נזירות לגבי איזה כוס, דבשלמא אי נזירות הוא כמהר"י בן לב דאוסר כל יין שבעולם על עצמו וכל תגלחת וכל טומאה, א"כ אפשר אסור קונם של נזירות על כוס אחד. אבל למהר"ט דהוי כקדושת כהן גדול דחל בהגברא א"כ היכי נתפס כלל 'כוס יין' בנזירותו, אטו יש לו קדושה 'לגבי' הך כוס.

ואפשר דלכן נקט הרא"ש דהוי כידות, דהא ידוע דהרא"ש ס"ל כמהר"ט כדמשמע בכמה מקומות וכ"כ המהר"ט בעצמו להוכיח כיסודו מהרא"ש במסכת נדרים, וא"כ שפיר הוצרך הרא"ש לומר דאינו קבלת

¹ ובאמת צ"ע להתו"ט דר"ל כפשוטו הריני נזיר ממנו וחל רק לרבנן דהוי כקיבל נזירות ממקצת דברים, א"כ אי נזירות דמיה לשבועה או כמהר"ט איך יחול כשאומר בלשון חפצא דהיינו 'ממנו' [דבשלמא הריני נזיר מן היין אינו מדבר על החפצא, אלא על עצמו שיהא נזיר מיין, אבל כאן שמדבר על כוס מסוים ואומר ממנו הוי כאוסר החפץ עליו], ואפשר יצטרכו לומר דנדר בלשון שבועה מהני, עיין ר"ן בנדרים דף ב: השיטות בזה.

והדברים נפלאים, ורק קשה טובא מה שהקשה על עצמו דקטן מופלא סמוך לאיש נדרו נדר מה"ת אע"ג שאינו בר חיוב², ע"ש מה שתי בדוחק, וצ"ע.

חסורי מחסרה וה"ק מזגו לו את הכוס ואמר הריני נזיר ממנו הרי זה נזיר, ואם שיכור הוא ואמר וכו'. מבואר דרך בנזיר אפשר לפרש דבריו דרצה לאסור עצמו בהכוס לבד ואינו נזיר, אבל מי שאינו שיכור 'הרי זה נזיר' ואין בכחו לפרש כוונתו שרצה לאסור הכוס לבד, והקשו האחרונים למה כשאנו שיכור א"א לו לפרש כוונתו כך, דלכאורה יהא תלוי בפלוגת תו"ט ואורח מישור בדף ב., דלהאורח מישור דאמרינן דברים שבלב אינן דברים גם בנדרים ונזירות א"ש הכא, דמאחר דאמר הריני נזיר ממנו אמרינן דחל הנזירות ואין בכחו לומר דר"ל שיחול נדר על היין. אבל להתו"ט דלעולם בעינן 'פיו ולבו שוין' וגם בדברים שבלב אינו חל הנזירות ויכול לפרש כרצונו, א"כ גם כשאנו שיכור נימא כן דיכול לומר דנתכון רק לאסור כוס זה.

ובארזי הלבנון (אות נ"ד) תי' ב' דרכים, א' דהיכי דאומר מילים ומפרש באופן שאין לו שום הבנת פירוש אז גם לכו"ע אין פירושו כלום וחל מה שאמר. ב' ועוד תי' דכאן דמתכוון שיבינו בדבריו שנתכון לקבל נזירות וכמש"כ התוס' דבזה מסלקן מעליו ל גמרי אז גרע וכמש"כ הר"ן בנדרים (דף כח.) דהיכי דמתכוון שיבינו כן גרע והוי דברים שבלב דאינן דברים אפילו בנדרים.

ביאור ג' דינים דמתני' למסקנא

מתני'. הריני נזיר על מנת שאהא שותה יין ומיטמא למתים הרי זה נזיר ואסור בכולן, יודע אני שיש נזירות אבל איני יודע שהנזיר אסור ביין זה אסור ור"ש מתיר, יודע אני שהנזיר אסור ביין אבל סבור הייתי שחכמים מתירין לי וכו'. ומבואר למסקנת הגמ' דיתכן דיש ג' דינים חלוקין במתני', ברישא שאמר 'על מנת' שאהא שותה יין, אז הוי כתנאי שיהא מותר ביין והוי מתנה על מה שכתוב בתורה דתנאו בטל ומעשה קיים והוי נזיר לגמרי לכו"ע.

במציעתא שאמר שלא ידע שהנזיר אסור ביין, אז הוי כנודר מן החרצנים או מן היין, דנחלקו רבנן ור' שמעון לעיל (דף ג:) אי הוי נזיר לכל, ואזלי לשיטתן כאן דת"ק אוסר ור' שמעון מתיר דמצריך עד שיזיר מכולן.

ובסיפא דאמר שסבר שחכמים מתירין לי, היינו דשואל לחכם דאילו ידע שיאסר ביין לא היה נזיר, והחכם מתיר יין מחמת זה האם הותר כל הנזירות, וכאן אזלי רבנן ור"ש לשיטתן ולהיפוך מהתחלת נזירות, דכאן

עבירה אינו בר חיוב כלל, ואינו אחראי על שום מעשה ממשיו ה"ה דאין נדריו כלום וז"ל הברכ"ש: דבנדרים לא בעינן דעת כמו במקח וממכר כדברינו דהדעת אינו עושה החלות נזירות אלא דלא בעינן כי אם כונה להדיבור, ודעת כזה יכול להיות דאפילו הגיע לשכרות לוט נמי איכא, וצריך לפרש משום ד'לאו בר חיוב', פירוש דכמו לעשות עבירה דלא בעינן דעת כמו במקח וממכר אלא דצריך לדעו דהוא עושה עבירה שמחוייב עליה עונש, ואם שיכור הוא שאין לו דעת כזה לידע שהיא עבירה פטור משום דהוי כמו לאו בר חיוב, כך בעינן בנדרים דבשעת הנדר צריך כך לידע שהוא עושה נדר ובהגיע לשכרות לוט דאין לו אפילו דעת כזה ולהכי לא הוי נדר, עכ"ל. וכן עיין בשיעורי ר' שמאול (נדרים דף ט:): שהרחיב לבאר הרמב"ם על דרך הנ"ל.

אמנם אכתי צע"ק דאע"ג דמובן למה לא כתב הרמב"ם משום חסרון דעת, אבל צ"ב מה שייך לכאן שאינו 'בן חיוב' ואיך כתב הרמב"ם 'אין דבריו כלום ואינו חייב על כל עבירה שיעשה שמשגהג לעשותו של לוט אינו בן חיוב' ומי מדבר על חיובים הא אמרנו דאינו יכול לעשות נדרים ונזירות כלל.

ומהברכ"ש משמע דהוי 'משלי' דאם אינו לו דעת אפילו לעבירות שאינו צריך דעת ואעפ"כ אינו בר חיובא בהם א"כ בודאי דאין לו שום דעת לעשות נדרים ונזירות, וצע"ק דברי הרמב"ם, דנמצא דאינו הטעם שאינו חל הנזירות, אלא דכמו דאינו מענינא של שום עבירה בודאי אין לו נדרים.

אולם עיין במשאת משה (נדרים ס"י א') שכתב לפרש הרמב"ם כהברכ"ש דא"צ בנזירות אלא כוונה ולכן לא הזכיר חסרון דעת, אולם בהא שכתב דאינו 'בר חיוב' כתב ליישב באופ"א דהרמב"ם נתכוון ממש בדיוק משום חסרון בר חיוב.

וז"ל וביאור דברי רבינו נראה, כי ס"ל שגדר נדר הוא חיוב שהתחייב לא לאכול זה הדבר, והבל יחל דברו, הוא שמחוייב לקיים מה שהתחייב וקיבל על עצמו, וכן מפורש בסה"מ (ל"ת קנ"ז) שהזהירו מעבור 'מה שחייבנו על עצמינו בדיבור אע"פ שהוא בלא שבועה וכו' ובאה האזהרה בעובר על הדבר זה בפירוש אמרו לא יחל דברו וכו' עכ"ל, הרי מפורש דגדר נדר הוא שמחייב עצמו שצריך לקיים מה שהתחייב על עצמו וכו' ולפ"ז כיון שגדר נדר הוא חיוב שהתחייב על עצמו וע"ז הבל יחל דברו היינו שלא יעבור על מה שהתחייב על עצמו, מאירין דברי רבינו בשיכור כיון שאין בן חיוב א"כ לא חל חיוב עליו כלל דאינו 'בר חיוב' ומה שהתחייב לאו התחייבות הוא כלל וכו' וכיון שלא חל עליו חיוב לא שייך לא יחל דברו דהלא יחל הוא לא חילול הדיבור רק ההתחייבות שקיבל על עצמו וכו', עכ"ל.

² ואין לומר דיכול להתחייב על לאחר שיתגדל, דא"כ גם בשיכור נימא כן דיתחייב לגבי לאחר שיסתלק שכרותו ויהא בר דעת ויתחייב לקיים נדרו.

צריך משפטי התנאים עם כל דיני תנאי דבני גד ובני ראובן, והטעם דכאן שמיחל חלות בהנזירות שישתנה דינה שיהא מותר ביין אין בכחו אלא ע"י פרשת תנאים, ושפיר צריך לתנאי כפול וכל דיני תנאי [ניתבאר דבריו יותר להלן]. ועכ"פ למדנו מדבריו דלולי תנאו בטל, היה חל נזירות בלי איסור יין.

ועפ"י תי' קושית רע"א בגליון הש"ס דלגבי נדרים דהוי תנאי בעלמא אז א"צ משפטי התנאים דחסר בהאדם בשבועה, ורק בציר דמתני' דמתנה שלא יהא אסור ביין ואין זה מועיל אלא מצד הלי' תנאים וע"ז שפיר תמהו התוס' דליתא בשליחות ותי' דאפשר לשלוח הקרבנות ע"י אחר.³

אמנם באבי עזרי (הלי' נזירות פ"א הי"ג) תמה עליו מאד האיד יעלה על הדעת שיחול נזירות כזה הא אין נזירות לחצאין ואין בכח התנאי לעשות דבר כזה, ולהצד דתנאו קיים אז היה כל הנזירות בטל, ובאמת הסברא נותנת כהאבי עזרי, ויל"ע אם יש איזה הכרח כהגרי"ז.

אמנם מהרא"ש והלח"מ והאורח מישור מבואר דנקטו כהגרי"ז [וכן נוטה דברי החזו"א ועוד], דהלח"מ הקשה על הרמב"ם שכתב דהאומר הריני נזיר ע"מ שאהיה שותה יין דהוי נזיר ואסור בהכל דמתנה עמש"כ בתורה תנאו בטל, והקשה הלח"מ הרי קי"ל כרבנן דהנזיר מחד אסור בכל וא"כ גם אם תנאו קיים שהותר ביין מ"מ הוי נזיר לגמרי ולמ"ל להרמב"ם משום דתנאו בטל, ותי' דאה"נ והרמב"ם כתבו רק לרווחא דמילתא.

והאבי עזרי כתב דלק"מ דלאחר שעשה בדרך תנאי א"כ לרבנן אי תנאו קיים לא היה נזיר אמנם הגרי"ז דייק כן בהרא"ש כהלח"מ. והיינו דלרבנן דר"ש אפילו אי מתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו קיים מ"מ היה נזיר לגמרי, דהיה חל ההתנאה להיות מותר ביין והיה נעשה כנודר מתגלחת וטומאה וממילא היה נאסר ביין. משא"כ לאבי עזרי אי תנאו קיים לרבנן אינו נזיר כלל דהתנה ע"מ שיהא מותר ביין. ונמצא דלהרא"ש והלח"מ והגרי"ז בכל ע"מ שאהיה שותה יין אפילו לרבינא דהוי תנאי מ"מ מקרי נזיר ממקצת נזירות, וזהו כיסוד הגרי"ז דע"י התנאי היה חל נזירות בלי יין, ושוב חל גם

לרבנן ע"י ששאל והתיר לו החכם דבר אחד הרי זה מתיר כל הנזירות, אמנם ר' שמעון דס"ל דצריך להזיר מכל הג' איסורים ה"ה כששאל לחכם צריך להתיר כל האיסורים וע"י שא"א לחיות בלי יין לא יתירו הכל, ושוב לא יתיר כלום דאין נזירות לחצאין ושפיר תנן דר"ש אוסר. אמנם יש עוד דרכים בכוונת מתני' כמבואר בגמ', עיין בקטע הבא.

יודע אני שהנזיר אסור ביין אבל סבור הייתי שחכמים מתירין לי מפני שאין אני יכול לחיות בלא ביין או מפני שאני קובר את המתים הרי זה מותר ור' שמעון אוסר. לעיל הובא מסקנת הגמ' דנחלקו לשיטתן, אולם יש לציין דיש בגמ' ג' פירושים בכוונת פלוגתא דר"ש ורבנן.

א' תחילה פירשו דהוי כקיבל תגלחת וטומאה בלי יין ולרבנן אסור ולר"ש מותר ואיפוך וצ"ל הרי זה אסור ור"ש מתיר. ב' אב"א דלא תיפוך ור"ש אוסר כמשי"נ לעיל דכמו דלרבנן הנודר מן דבר אחד נאסר בכולהו כמו"כ השואל בדבר אחד הוי כשואל בכולהו ושפיר הותר, משא"כ לר"ש דבחד אינו מספיק כמו"כ בהתרתו שאלה על יין לחוד אינו מספיק, ועיין בגמ' שהבאנו שני פירושים בביאור תלייה זו. ג' ואב"א דצירור זה הוי נדרי אונסין או נדרי שגגות (ונחלקו הראשונים בזה) ומעיקר הדין אינו נזיר, ורק נחלקו ת"ק ור' שמעון אי חז"ל הצריכו בכח"ג שאלה לחכם או לא, ואז נחלקו מדרבנן אי אסור ביין עד שישאל לחכם.

רבינא אמר ברישא לא פליג ר"ש, מ"ט משום דהוה ליה מתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל. ויל"ע לולי הך כלל של 'מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל', מה היה דינו, האם התנאי היה קיים והיה נזיר לתגלחת וטומאה ומותר ביין כיון דתנאו קיים, והיה מתחדש נזירות מחודשת שחל עליו 'קדושת נזיר עם היתר יין', או דלמא אין דבר כזה בעולם, ולהצד דתנאו קיים היה חל התנאי בהנזירות דאין הנזירות חל אלא א"כ יהא מותר ביין וכיון דא"א שיהא מותר ביין על כן כל הנזירות היתה בטילה.

ומצינו דנחלקו בזה הגרי"ז והאבי עזרי, דבחיודשי מרן רי"ז הלוי (הלי' נזירות דף יא.) הביא קושית התוס' דהאיד מהני תנאים כלל בנזירות הא מילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי ונזירות ליתא בשליחות, והביא דברי אביו הגר"ח דיש ליישב דא"צ הלכות תנאים בנדרים ונזירות כיון דכתיב 'האדם בשבועה' דמזה נלמד דצריך בין פיו ובין הלב בשביל החפצא של הנדר, וכל שחסר בדעתו של האדם אין הנזירות חל וכיון דאמר דאינו רוצה הנזירות אלא בתנאי כך וכך ולכן אינו חל אלא כהך תנאי משום דין מחודשת של האדם בשבועה.

וכתב מרן הגרי"ז בדעת התוס' [דלא ניחא להו בתי' הגר"ח] דאפילו אם צדק הגר"ח בשאר תנאים מ"מ כאן

³ ונראה לציין דבר נחמד דהנה עיין במג"ח (מצוה שס"ח) שכתב דלדעת התוס' דנזירות לא מקרי איתא בשליחות אלא משום הקרבנות א"כ בנזירות שמשון דלית ביה שום קרבנות שפיר ל"ש ביה תנאי. והעיר בספר תורת הנזיר (ג' י"ד) מסוגיא מפורשת בנדרים (דף יט:) דאפשר לעשות תנאי גם בנזירות שמשון כגון ע"מ שיהא בכרי הזה מאה כור, וכן העיר בשו"ת שואל ומשיב (ח"ב סי' ע"ה) ובחי' ר' שמואל (נדרים סי' ו'). ולהגרי"ז עצמו שכתב דבריו על כל תנאי שפיר היא תמיה עליו מגמ' מפורשת.

אבל לדברי הגרי"ז צדקו דברי המג"ח במקצת, דלדעת הגרי"ז כוונת התוס' הוא רק בתנאי כזה שבא לשנות דיני הנזירות ובכח"ג צריך קרבנות שיהא מקרי איתא בשליחות, וצדקו דברי המג"ח דלא יועיל בנזירות שמשון, אבל בצירור של ע"מ שיהא בכרי מאה כור דהוי תנאי בעלמא שפיר מהני מדין האדם בשבועה וא"צ איתא בשליחות ויועיל גם בנזירות שמשון גם לדעת התוס' וא"צ קרבנות בכח"ג.

על היין מדינא דרבנן דהנודר מחד חל לגמרי⁴, משא"כ להאבי עזרי, ודו"ק היטב.

בענין מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, קושית התוס' האיך המעשה קיים

וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל. בתוס' כתובות (דף נו.) הקשו תמיה עצומה, דאע"ג דנימא דכך הדין מדיני תנאים דכשמתנה נגד התורה שיהא התנאי בטל, מ"מ הרי האדם לא עשה המעשה אלא בתנאי כך וכך, ולר"מ דצריך תנאי כפול הרי הכפיל תנאו ואמר ד"אם לא אהיה מותר בין לא אהיה נזיר וא"כ אם אין התנאי מועיל איך הוי המעשה קיים נגד דעתו נימא דהמעשה בטל מאחר דלא הסכים לעשותו אלא א"כ דיהא תנאו קיים, וכגון הכא הרי התנה במפורש דאינו נזיר אלא א"כ יהא מותר בין וכיון דתנאו בטל משום מתנה עמש"כ בתורה ונזירותו אוסרו בין נימא דאינו נזיר דלא הסכים לנזירות כזו, וכן הקשו במקדש אשה ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה דהתנאי בטל והיא מקודשת, ונימא כיון דלא נתקיים התנאי לא יהא הקידושין חל.

וכתבו התוס' ליישב יסוד גדול [הנוגע לכמה פרטים דסוגיין להלן], וז"ל ואור"י דאי לאו דילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן ה"א דשום תנאי אינו מבטל את המעשה, ואפילו לא יתקיים בסוף המעשה קיים, והשתא דילפינן מהתם דמהני תנאי לבטל המעשה אמרינן דדוקא כשאנו מתנה על מה שכתוב בתורה דומיא דבני גד ובני ראובן שלא התנו על מה שכתוב בתורה, עכ"ל. וצ"ב איך תירצו קושיתם הא למעשה לא הסכים להמעשה בלי קיום התנאי, וביארו בברכת שמואל (כתובות שם) וקוב"ש (שם) דכאן יסדו התוס' יסודם דתנאי הוי 'מילתא אחרית', דהיינו כשעושה מעשה על תנאי אין הכוונה שהוא עושה 'מעשה על הצד' דאם יהא כך וכך אז יחול המעשה, דאין זה כוונתו דפרשת תנאים הוא גזה"כ ומסברא אין התנאי יכול לבטלו, ולכן צריך לעשות מעשה גמור לכל הצדדים, והקנין או הקידושין או קבלת הנזירות היא בלשמות בלי שום שיור כלל, ורק דעושה תנאי מבחוץ דאם לא יהא שאר כסות ועונה או אם לא יהא היתר יין אז תפעל חלות דין תנאי שיבטל את המעשה. ולאור זה מובן דבמתנה עמש"כ בתורה דהתנאי אינו כלום אז קם המעשה כבתחילה וקיימת.

⁴ אמנם י"ל ע' להגרי"ז מאחר דבפרשת תנאים נכלל דאפשר לשנות איזה דינים, א"כ דלמא לולי דהוי מתנה עמש"כ בתורה, הייתי אומר דחל נזירות בלי איסור יין ומהכ"ל דבכה"ג יהא דומה לנודר מן החרצנים, הרי התם קיבל מקצת נזירות ולרבנן קבלת מקצתו מיחל כולו, אבל כאן דעשה תנאי דלמא שאני, אמנם חזינן בלח"מ ובהגרי"ז דלא כזה, וגם באופן של תנאי מקרי נזיר מדבר אחד שפועל שיחול עליו כולו, וצ"ע.

[ב] אמנם רע"א העיר על התוס' די"ל דקושיא מעיקרא ליתא, דעל מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה אינו 'תנאי' מהלכות תנאים, אלא שיור שיהא קידושין בלי שאר כסות ועונה [ומצינו לשון על מנת שאינו בדרך תנאי], וא"כ מיירי בדלא כפליה, ולא אמר ד"אם לאו לא' ושפיר חל הקידושין בלי שאר כסות ועונה [לולי דהוי מתנה עמשכ בתורה].

אמנם דבריו תמוהין דהתוס' הקשו גם מהריני נזיר ע"מ שאשתה יין והתם א"א לתרץ כרע"א דהא בזה גופא נחלקו ריב"ל ורבינא בסוגיין ולרבינא אינו שיור אלא תנאי, ולכן תמה באבי עזרי דלא הועיל כלום דדבר זה תלוי בפלוגתא דאמוראי בסוגיין.

אמנם נראה ליישב בטוב טעם דבנזירות יש לרע"א תי' אחרת לקושית התוס', דעיין בשו"ת רע"א (קמא סי' מ"ח) שמביא סברת השטמ"ק והפנ"י דליכא דין משפטי התנאים כלל בנזירות, והוי כדיבור ודיבור וא"כ א"צ תנאי כפול ואז אינו מתחיל קושית התוס'. דהרי התוס' הקדימו לקושיתם דלר"מ דבעינן תנאי כפול הרי אמר להדיא דאם לא תהא שאר כסות ועונה לא תהא קידושין וכן לגבי נזירות [הרי הוצרך לומר בפירוש דאם תהא אסורה בין לא יהא נזיר] ואז שפיר הקשו, אולם אי נימא דליכא דין משפטי התנאים, א"כ לא עשה תנאי כפול ושוב אינו מתחיל כל קושית התוס' ודו"ק היטב, וכבר מפורש ברמב"ן⁵ בב"ב (דף קכו:) ובשטמ"ק בכתובות (שם) דאם ימצא איזה אופן של תנאי דא"צ תנאי כפול אז לא קשה קושית התוס'. ולדעתי זהו אור גדול בכל הסוגיא⁶.

ונמצא דלרע"א ליכא הכרח של יסוד גדול של תוס' של 'תנאי מילתא אחרית', והא דחל הקידושין בע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה והא דחל הנזירות בהריני נזיר ע"מ שאשתה יין, כל חד יש לו תירץ, דבקידושין אינו תנאי כלל אלא שיור בהקידושין שהוא מתנה שלא יחול בו חיוב שאר כסות ועונה, וא"כ אם חל לא איכפת לן וליכא סיבה לבטל הקידושין, ובנזירות אינו מדיני

⁵ ע"ש שכתב בזה"ל

⁶ ועיין להלן שכתבנו דבזה מיושב קושיא אחרת שיובא להלן דהקרי"א והגרי"ח תי' קושית התוס' מהא דליתא בשליחות, די"ל דבקבלת נזירות א"צ תנאי כלל כיון דאין פיו ולבו שוין וכתבי האדם בשבועה וכו'. ותמה באבי עזרי דלא הועילו כלום דא"כ הדר קושית התוס' לדוכתיה איך אמרינן דתנאו בטל והוי נזיר ואסור בין הרי התנה שלא יהא נזיר אלא א"כ יהא מותר בין ובשלמא אי מהני מדיני תנאים י"ל כתי' התוס' דתנאי מילתא אחרית, אבל אי אינו בדיני תנאים ורק דיכול להתנות משום האדם בשבועה או חסרון פיו ולבו שוין א"כ כשהתנה שאינו רוצה נזירות אלא עם היתר יין ואין תנאו מהני נימא דאינו נזיר [ולא שייך סברא דתנאי מילתא אחרית דהא אינו מדיני תנאי כלל], והיא תמיה עצומה. אמנם להנ"ל א"ש היטב, דלהקרי"א והגרי"ח כאן א"צ תנאי כפול כיון דאינו מהל' תנאים ושוב לא קשה קושית התוס' כלל, דמעולם לא הקשו קושיתם אלא א"כ צריך תנאי כפול, וא"כ להקרי"א והגרי"ח דסוגיין מיירי בלא תנאי כפול שפיר א"צ לתי' התוס' בכתובות של תנאי מילתא אחרית, והכל א"ש היטב.

שיהא חוץ מיין, וכן ביאר הקר"א וז"ל משא"כ הכא דחוץ מהני, תלינן דעל מנת דקאמר כוונתו חוץ הוא ודבריו קיימין וכו' דכל היכא דמצין לקיים דבריו מקיימין להו, בדוכתא דמהני חוץ תלינן דחוץ קאמר, ובדוכתא דלא מהני חוץ תלינן בתנאי, עכ"ל.

ב' בחזו"א (קידושין סי' נ"ו סק"י) פ' דבאמת האדם מתכוון לתנאי כפי דבריו שאמר 'על מנת', ורק כיון דהתנאי פועל היתר בהנזירות אז נתפס בהנזירות שיהא היתר יין וזהו חוץ ונמצא דהך על מנת 'כחוץ' דמי וזהו כוונת ר' יהושע בן לוי דיש לו דיני חוץ. וצריכין לבאר הדברים.

וכנראה הכוונה דאי תנאי אינו מילתא אחריתי, אלא כמעשה על הצד, א"כ כשעושה תנאי שיהא מותר ביין רצונו לומר שיחול נזירות עם היתר יין והיינו שאין הנזירות אוסרתו ביין, וא"כ שוב דינו כחוץ [ועיין בחי' הגרי"ז דנקט כן מסברא וכן בקוב"ש בכתובות, דשניהם הקשו דמה לי דמתנה עמש"כ בתורה תנאו בטל הא למעשה ע"י הך תנאי הוי כאומר חוץ מאיסור יין ולא יהא נזיר לר' שמעון, וכנראה נקטו דהוי כחסרון בקבלתו, וכן הוכחנו כע"ז מהלח"מ והאורח מישור, וכן מהר"א"ש כדיוקו של הגרי"ז, ויש להאריך בענין זה וצ"ע].

ור' יהושע בן לוי אמר לך האי על מנת כחוץ דמי. בעיקר דברי ריב"ל דהאי ע"מ כחוץ, הוא נידון הנוגע לכמה סוגיות בש"ס כשעושה תנאי כע"ז דאינו תלוי באיזה מעשה להבא, אלא דהוא מתנה שיהא חל איזה דין מן הדינים האם הוי תנאי או כחוץ, ובקר"א וחזו"א האריכו בזה מכמה מקומות.

דהנה עיין בקידושין (דף כג:) במי שהקנה כסף לעבד 'על מנת שאין לרבו רשות בו' אז לר"מ דאין לעבד כלום בלא רבו, אמרינן דאכתי הולך הכסף לרבו, ותמחו הראשונים הא למעשה עשה תנאי שהוא נותן רק ע"מ שלא יהא לרבו רשות, ואיך ילך לרבו, ותירצו באופנים שונים [דהוי כמתנה עמש"כ בתורה או באופ"א], אמנם הריטב"א תי' דאינו בדרך תנאי אלא כחוץ, דהיינו שהוא משייר זכות רבו בו, וכיון דלא מהני שוירו אז שפיר יכול לילך לרבו, וחזינן דע"מ כה"ג הוי כחוץ. ולאידך גיסא מצינו דנחלקו בזה בגמ' חולין דף קלד. והיותר תימה דמצינו דנחלקו בזה התוס' ורע"א לגבי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה, ותמה האבי עזרי הרי זהו פלוגתא דתנאי כאן, ועיין מילואי אורה סי' כ"ו, שהאריך ליישב הקושיא.

תוד"ה וא"ת ותיפוק ליה דנזירות א"א לקיים ע"י שליח וכו' עכ"ל. בתוס' מבואר דפשיטא להו דא"א לנזירות ע"י שליח, ויש בזה דיון גדול בהמפרשים מהכ"ת דא"א לקבל נזירות ע"י שליח, וגם יל"ע מהו לגבי נדרים ושבועות, אם האדם ימנה שליח לעשות נדר בשבילו או לישבע בשבילו האם מהני שליחותו או לא.

תנאים אלא משום אתי דיבור מבטל דיבור וא"צ משפטי התנאים ולא תנאי כפול ואז בלא"ה לא קשה קושיית התוס' דמעולם לא התנה דאם לאו לא, ודו"ק.

ג' בדעת התוס' דלא ניחא להו בעצה של רע"א כתב בחידושי מרן ר"י הלוי (הנ"ל) דכאן לא יועיל שיור לבד, דכיון דרוצה לפעול בהקידושין שיהא חל בלי שאר כסות ועונה, א"כ צריך לבוא בפרשת תנאים דניתן בו כח 'להחיל חלות דין בהמעשה' אבל בלי פרשת תנאים אין בכחו לשנות דיני התורה, ושפיר צריך תנאי כפול וכל דיני תנאים ואינו מועיל שיור לבד וכן בהריני נזיר ע"מ שאהא שותה יין בלי הלכות תנאים לא היה מועיל התנאי לאשווי נזירות עם היתר יין, ושפיר הוצרכו דנזירות מקרי איתא בשליחות ושפיר איתא בתנאים ויש בהנך תנאים כל דיני תנאי דבני גד ובני ראובן.⁷

ור' יהושע בן לוי אמר לך האי על מנת כחוץ דמי. וצ"ב טובא מהכ"ת יהא הך על מנת כחוץ, הרי אמר מפורש שהוא נזיר 'על מנת' שיהא שותה יין דמשמע דעשה תנאי ולא חוץ, ובעלמא מפרשים כוונתו כתנאי גמור ומהכ"ת לשנות כוונתו לחוץ. ויש ב' דרכים איך לפרש כוונת ר' יהושע בן לוי.

א' בתוס' (ד"ה האי ע"מ) משמע דכיון דלא מהני על מנת דהא יהא תנאו בטל, לכן אמרינן דנתכוון לכה"פ

⁷ ובעיקר יסוד הגרי"ז באמת יל"ע בהדא מילתא שיעשה שיור ע"י פרשה של תנאים, האם מתנה ככל תנאי שהרי את מקודשת ע"מ שאין לך שאר כסות ועונה וכו' אז למה יחול הקידושין בלי שאר כסות ועונה הא מעולם לא אמר שלא יחול שאר וכסות ורק אמר 'שתהא מקודשת' אם לא יהא שאר כסות' ונימא דיחול שאר וכסות ולא תהא מקודשת ומה מחייב ופועל שלא יחול שאר כסות, ועכ"ל דלהגרי"ז כוונתו לעשות שיור ורק דצריך משפטי התנאים שיחול עליו קריאת שם 'תנאי' וגם זה תמוה האין יפעול שיור ע"י תנאי.

ומצאתי בפרי חיים (כתובות סי' צ"ו הג"ה כ"ח) שנתקשה בזה והביא מרביתו ב' צדדים איך לפרש הפקעת שאר וכסות להגרי"ז, דר' שמחה מיימון אמר לו דהוי ככל תנאי דעלמא, דהוא מתנה שיהא הקידושין רק על מנת שאין בו שאר כסות ועונה וזה גופא מספיק להפקיעו [וצ"ע טעם הדבר], אבל ר' חיים שלמה ור' יוסף סוויצקי פירשו דעושה תנאי שונה מבעלמא דכאן הוי כעין שיור ורק משתמש בהפרשה של תנאי [וגם זה צ"ע האין מכניס שיור לתוך התנאי]. ור' שמחה שלאס שליט"א אמר לי ד"ל דמעיקר דיני המעשה הוא שצריך שיתקיים ואם אופן היחידי שיחול הוא ע"י שיהא חל היתר יין אז עצם המעשה מכריח היתר יין כיון דנעשה תנאי דאינו חל אלא א"כ יש היתר יין [וי"ל דוגמא רחוקה, דכבר מצינו לפעמים דדיני התורה משתנים כדי שיהיו כדין, ולמשל בתוקע בשופר של שלמים לא יצא דמצות ליהנות ניתנו [לחד מ"ד], וביאר הריטב"א דע"י דלא יצא לא נהנה ולא עבר כלום ולכן בדין הוא שלא יצא. וצ"ב מה פועל שלא יצא משום הרווחה זו, וצ"ל דמעיקר דיני התורה שלא יצא ידי מצוה כשבוה לא יעבור עבירה. ואמרנו עוד דוגמא מצינו בברכ"ש בחיוב נהנה דהוא כדי שלא יגזל, ומבואר דחל חיוב ממון כשהנהה דרך ע"ז אינו נעשה גזלן ואכתי צ"ב מי חידש חיוב ממון זה ומה פעל החיוב, ונראה דכיון דאם לא יתחייב יהיה גזלן לכן דיני התורה מחייבין לו חיוב ממון כדי שלא יהא גזלן [נור' אלי' חיים סווארדלאף שליט"א לא הסכים בשום אופן להדמיון של חיוב נהנה להריטב"א בשופר דזה ממונא וזה איסורא], ועכ"פ גם הכא כדי שיחול הנזירות נפעל מאיליו דאינו נאסר ביין ובזה יוכל הנזירות לחול עליו, וכ"ז צ"ב רב.

א' תוס' תירצו דא"ה"נ דצריך איתא בשליחות, ומקרי איתא בשליחות מחמת הדין קרבנות דיכול לשלוח קרבנות של הנזירות, חזינן יסוד בגדר קרבנות של הנזיר וגדר קבלת הנזירות, ועיין להלן בקטע הבא שהארחנו בכוונת תירוצם.

ועיקר היוצא מדברי התוס' הוא דצריך כל משפטי התנאים בתנאי דנזירות, אולם יש ראשונים ואחרונים שכתבו טעמים שונים שלא יצטרך משפטי התנאים כלל בקבלת נזירות, ובזה תי' לקושית התוס' דלא איכפת לן כאן דליתא בשליחות שהרי אינו מדיני תנאים. ודבריהם הם מקור להרבה דיני תנאי, ויש כמה נ"מ וחילוקים בין כל תירץ ותירץ, ואביא הדברים בקצרה.

ב' השטמ"ק (כאן) והפנ"י (כתובות דף נו.) כתבו ליישב בדבור א"צ משפטי תנאים. וכתבו טעמים שונים בדומין זה לזה.

השטמ"ק כתב ליישב בשם ר' עזריאל וז"ל ודוקא גבי מעשה בידים הוא כגון קנין חליצה גט קדושין וכיוצא, דהתם ודאי אם א"א לקיים ע"י אחר שלא בפניו אלא ע"י עצמו אלים המעשה ואפילו לא נתקיים התנאי לא נתבטל המעשה, אבל נדר ונזירות דאין צריך מעשה בידים אלא שיזהיר וישמור מעצמו לא אלים שיתקיים אם לא נתקיים התנאי, עכ"ל. ולמדנו מדבריו דכל דבר שנעשה ע"י דיבור לחוד א"צ משפטי התנאים.

אולם נראה מלשון השטמ"ק דבאמת גם בנזירות אתי מהל' תנאי, ורק הך קפידא שיהא בידו לעשותו ע"י שליח אינו נצרך אלא במעשה שהוא אלים ולא בדיבור (וקצת כעין תי' שבחי' הגר"ח דנזירות ליתא בשליחות משום דבר מילי ואינו סיבה שלא יועיל בו תנאי). ואח"כ ראיתי בחידושי ר' שמואל (נדרים סי' ו') בהג"ה אות ב' שאמר כן להדיא דלשטמ"ק הוי דין תנאי ורק א"צ חידוש התורה כיון דהוי דיבור לבד. [ועיין מליואי אורה סי' כ"ה אות ג' שביאר כדברינו עשה"ט].

אמנם בברכת שמואל (נדרים סי' י"ח) ביאר השטמ"ק וז"ל ביאור הדברים דדוקא גבי מעשה דהוי מעשה התקדשות או גט אפילו על אופן שלא יתקיים אלא דהתורה נתנה לתנאי כח לעקור את המעשה בז תלוי בדיני תנאים אבל בדיבור הוי חסרון בגוף המעשה ולא נלמדת מן תנאי בני גד ובני ראובן, עכ"ל. וזהו נוסח אחר קצת וצריכין לבארו.

וכן הפנ"י תי' דחלוק דיבור ממעשה ומטעם אחר, דנזירות הוא דיבור ובהו אתי דיבור ומבטל דיבור וא"צ דיני תנאים, משא"כ קנינים וקידושין וכדו' דהוי מעשה ולא אתי דיבור ומבטל מעשה. ומדבריו משמע דאינו מהל' תנאי כלל.

וכתב רע"א (שו"ת סי' מ"ח) דבין לפי השטמ"ק ובין לפי הפנ"י בהפרת נדרים יועיל תנאי אע"ג דליתא בשליחות

ומצינו פלוגתא גדולה בזה, דבתה"ד (סי' קנ"ב) כתב להוכיח דמהני שבועה ע"י שליח, וכ"כ בנו"ב (יו"ד סי' ס"ז) והוכיח כן ממש כעין התוס' כאן, דהא מצינו תנאי בשבועה [שבועה שלא אוכל ככר זה אם אוכל זה] וכל דליתא בשליחות ליתא בתנאי ועל כרחך דמהני שליחות בשבועה, והקצה"ח (סי' קכ"ג סק"ד) ומהר"ש לאנדא בן הנו"ב העירו דמתוס' כאן מפורש דלא כדבריהם שנקטו בפשיטות דנזירות א"א ע"י שליח ורק מחמת הקרבנות מקרי איתא בשליחות. ובקצה"ח הביא גם מהב"י דפשיטא ליה דלא מהני נדר ע"י שליח.

ובחידושי ר' שמואל (נדרים סי' ו') כתב ליישב, דאדרבה מעולם לא הקשו התוס' על נדרים ושבועות משום דשפיר איתא בשליחות, ורק בנזירות א"א בשליחות, והחילוק בזה דנדרים ושבועות דפועל חלות איסור א"כ אפשר לאשווי שליח על הך חלות, אבל בנזירות אליבא דהגר"ש שקאפ והגר"ז דהוי קבלת קיום וכעין קבלה לדבר מצוה א"כ רק האדם בעצמו יכול לקבלו, ונמצא דאדרבה מתוס' מוכח כדבריהם של התה"ד והנו"ב, דהא רע"א בגליון השי"ס העיר דלא תירצו התוס' מהא דנדרים, ולהנ"ל אדרבה בנדרים ושבועות נקטו תוס' בפשיטות דמהני שליחות ורק בנזירות לא מהני ושפיר הוצרכו לסברא מחודשת של קרבנות.⁸

ובחידושי הגר"ח על השי"ס ועוד ספרים כתבו דא"א לעשות שליח בנדרים ושבועות ונזירות משום דהוי מילי ומילי לא מימסרן לשליח, ועיין בדברי בן הנו"ב מה שתמה על טעם זה.

ב] ובעיקר הא דשייך שליח בנדרים ושבועות, נתקשיתי בזה האם שייך 'לא יחל דברו' דהא אינו דיבור של הנודר והנשבע דהוא עצמו לא דיבר כלום רק מינה שליח [ועצם דיבור של המיניו שליחות פשיטא דאינו כלום לגבי לא יחל 'דברו' דהיינו דברו של הנדר], אלא א"כ נימא חידוש גדול בהל' שליחות דע"י דיבור השליח הוי כדיבור של המשלח ושייך לא יחל דברו ע"י דבדיני השליחות נעשה כאילו דיבר, והדבר צ"ע.

בענין קושית התוס' האיד מהני תנאי בנזירות **הא כל דליתא בשליחות ליתא בתנאי**

כמה תירוצים

תוד"ה וא"ת ותיפוק ליה דנזירות א"א לקיים ע"י שליח דאמר בהמזיר דבעינן תנאי דומיא דבני גד ובני ראובן וכי' עכ"ל. ומבואר מדברי התוס' דקבלת נזירות צריך משפטי התנאים ולכן נתקשו הא צריך גם איתא בשליחות, ונאמר בזה כמה תירוצים בראשונים.

⁸ עוד תי' עפ"י הגר"ח, דאי הטעם דליתא בשליחות משום מילי א"כ י"ל דה"ט הוא רק בנדרים ושבועות ולא מקרי דליתא בשליחות כיון דהוי חסרון צדדי, משא"כ בנזירות דכל ענינו אינו בשליחות ורק בזה מקרי דליתא בשליחות ולכן לא הקשו התוס' אלא בזה.

כזה, אז אהיה נזיר לגמרי ושפיר לא קשה מידי קושית האבי עזרי האיק הוי נזיר.

ומצאתי בשטמ"ק בכתובות שהרחיב הדיבור בזה להדיא דכל קושית התוס' הוא רק בתנאי כפול. וכן ציין להרמב"ן בב"ב דף קכו: [מובא בסמוך] שכתב מפורש דלרבנן דא"צ תנאי כפול לא קשה, ד"ל דלא אמרין מכלל לאו כשהוא נגד התורה.

שוב ראיתי בחידושי הגר"י ובשיעורי הגרמ"ד בשמו, שתי' בעצמו קושית האבי עזרי, דכל שמתנה עמש"כ בתורה הרי דבריו בטילין כאילו לא אמר כלום וגם כשאנו בדרך תנאי וכבר הזכיר יסוד זה בספרו בחידושי מרן ר"י הלוי ה' נחלות וכו' והדבר צ"ב, אבל כך הוא החשבון. אמנם לא יתיישב בזה רע"א.

ד' עיין ברמב"ן בב"ב דף קכו: שהקשה כדברי התוס' כאן ותי' באופ"א וז"ל ויש אומרים כי גמרינן מתנאי בני גד ובני ראובן הני מילי כיוצא בו שהוא תנאי שבין אדם לחברו, אבל תנאי שבינו לבין עצמו בכל ענין הוי תנאי, והטעם נותן שהרי מדעתו התנה ורוצה הוא לקיים תנאו הילכך אף תנאי כפול לא בעינן והשתא ניחא הא דקשי' לן לעיל ונכון הוא זה. ואחרים אומרים נזיר נמי משכחת ליה על ידי שליח שאומר אדם לחברו הריני נזיר על דעתך וכל זמן שתצא תדירני בנזיר, עכ"ל. וצ"ב כוונתו מה לי שרוצה הוא לקיים תנאו, הא מ"מ איכא פרשת תנאים וכל דיניו, ומה לי שהוא "רוצה".

ומבואר מדברי הרמב"ן דכל משפטי התנאים הוא כדי לכוף ולשעבד המעשה להתנאי, והמוכר שדחו ע"מ שיתן לו מאתים זוז הרי הוא משעבד המעשה למאתים זוז ובלי נתינת הכסף יתבטל המקח, וצריך שיחול לגמרי שהרי הלוקח אינו רוצה הך תנאי, ורק החלות תנאי משעבדו, אבל בינו לבין עצמו הרי ברצותו מרחיב וברצותו מקצר ומי שם פה לאדם והוא אומר מה שרוצה ובוזה מתקיים דיבורו.

ויש נ"מ גדולה בין הטעמים, דעיין בדרך אמונה ה' תרומות (פ"ד הי"ח, ביאור הלכה) שהביא מהחזו"א שדן האם כשעושה תנאי במצות כגון שאומר קר"ש קודם תפילה ומתנה שאם יעבור הזמן שיצא עכשיו, האם צריך תנאי כפול ושאר משפטי התנאים והביא מסידור הגר"א בשם ר' ישראל סלנטר דצריך משפטי התנאים, אולם החזו"א אמר דכיון דהוי תנאי בינו לבין עצמו א"צ תנאי כפול ולא שאר משפטי תנאים וכמפורש בהך רמב"ן בב"ב.

אולם הגר"ק העיר שם דתוס' כאן בנזיר חולק על הרמב"ן מדתירצו דמקרי איתא בשליחות ומשמע דגם בנדרים ונזירות צריך משפטי התנאים וא"כ גם בקר"ש ושאר מצוות נצטרך משפטי התנאים, ונמצא אם צריך תנאי כפול בקורא קר"ש על תנאי יהא תלוי בפלוגתת הרמב"ן ותוס', וגם להקר"א והגר"ח מסתבר להצריך

כיון דהוי דיבור, משא"כ לתוס' בסוגיין דהצריכו איתא בשליחות גם בנזירות ע"כ חולק על כל הנ"ל, ולדידיה א"א להתנות בהפרה על הצד דליתא בשליחות.

ג' הקר"א והגר"ח (מובא בחידושי מרן ר"י הלוי) תי' דבנדרים ונזירות א"צ פרשת תנאי כלל, וכתבו בנוסח שונה, דהגר"ח כתב דמאחר דיש גזה"כ של 'האדם בשבועה' ונדרי שגגות ונדר ופתחו עמו אינו חל משום דיש דין דעת מיוחדת, ולכן גם כשעשה תנאי לא יתקיים המעשה אלא אם נתקיים התנאי דהרי לא היה דעתו לכך אלא אם יתקיים התנאי, ולפי"ז א"צ איתא בשליחות כיון דאינו מדין תנאים כלל.

ובקר"א תי' כע"ז דמאחר דאיכא דין מיוחד של 'פיו ולבו שוין' לכן ליכא שום דין של משפטי התנאים בהם, וא"צ תנאי כפול ולא תנאי קודם למעשה וכן לא בעינן שיהא איתא בשליחות⁹. וזהו ממש כעין דברי הגר"ח דיש דין דעת מיוחד בנדרים, (ובאמת נראה דמקור להא דפיו ולבו שוין הוא מזה גופא דכתיב האדם בשבועה, ונמצא דהגר"ח נקט לישנא דקרא, והקר"א נקט לישנא דתלמודין אבל אחת הם).

ובאבי עזרי (הל' נזירות פ"א הי"ג) תמה על הקר"א והגר"ח, מה הועילו חכמים בתקנתן לומר דא"צ דיני תנאי, דא"כ מה יוסיף לן דמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל והנזירות קיימת, הרי אי אינו מדין תנאי נמצא דחסר בקבלתו ודעתו דלא הסכים לנזירותו אלא א"כ יהא מותר ביין, וא"כ מאחר דתנאו בטל ואינו מותר ביין האידך יהא נזיר הא לא היה דעתו לכך, וא"א ליישב כתוס' דתנאי מילתא אחריתי דהא להקר"א והגר"ח אינו מדיני תנאי כלל.

וכבר כתבנו לעיל בהג"ה בקצרה דחשבתי ליישב דבר נפלא, דהתוס' הקשו רק לר"מ דצריך תנאי כפול וא"כ על כרחך כפליה לתנאיה, וא"כ הרי אמר מפורש דאם לא יהא היתר יין איני נזיר [וכן אם יהא שאר כסות ועונה לא יהא קידושין], וא"כ אידך מהני נגד דעתו ותירצו דתנאי מילתא אחריתי ע"ש.

וחזינו בתוס' דרק הקשו כן בהנחה של תנאי כפול, וצ"ב גם בלי תנאי כפול הרי עשה כן רק בתנאי כך וכך, וצ"ל דאע"ג דאמר בתנאי כך וכך [וגם אמרין דמכלל הן אתה שומע לאו לאידך שיטות] מ"מ לא קשה קושית התוס', ועיין בהג"ה הטעם, וא"כ מתיישב היטב דלהקר"א והגר"ח דא"צ דיני תנאים בנדרים ונזירות א"כ מיירי בדלא כפליה לתנאיה, ורק אמר הריני נזיר ע"מ שאהיה מותר לשתות יין, ואם לא יכול לחול חלות

⁹ וק"ק דהקר"א סיים וכן מצאתי בשטמ"ק בשם ר' עזריאל. וצ"ע דלכאורה לא אמרו דבר אחד, ויתכן דכוונת הקר"א דמצא שם דא"צ משפטי התנאים ולא נתכוון דהוא מטעם אחד וצ"ע. וגם צ"ע דברי הקוב"ש (כתובות אות קס"ח) שהבין בהשטמ"ק דהוא משום דאתי דיבור ומבטל דיבור [כהפנ"ן] וצ"ב דגם זה לא משמע בהשטמ"ק אלא כמש"נ.

וחזינן דכדי שיהא מקרי איתא בשליחות צריך שיהא גוף קבלתו איתא בשליחות וכן כתב בנוב"ט יו"ד סי' קמ"ז שנחלקו בזה תוס' והרמב"ן, וכן הברוך טעם (המובא להלן), וכן הגר"י אמר דכנראה נחלקו בזה תוס' והרמב"ן איזה חלק צריך איתא בשליחות.

ודברי התוס' צ"ע מאד מה לי שיכול לקיים נזירותו ע"י שליח הרי דנין עצם קבלת הנזירות, וכן תמה בנוב"ט יו"ד סי' קמ"ז ובחידושי ר' שמואל (נדרים סי' ו') ור' שמואל אמר דדברי התוס' הם צע"ג ואינו יודע פשט, ובנו"ב [מבן הנו"ב] צידד לבאר דצריך בין בהקבלה ובין בהקיום, אולם כפשוטו צ"ל דסגי גם בהקיום לבד.

והנה כבר הארכנו בפתיחה למכילתין בענין גדר של נזירות ואיך נפעל, דעיין באבנ"מ תשובה כ"ב שהביא דברי מהר"ט ד"א דנזירות היא איסור חפצא שאוסר היין עליו [פיו ליין] ודמיה לנדרים, וי"א דהוי איסור גברא ודמיה לשבועות, והמהר"ט אמר דלא הא ולא הא אלא הוי התפסת קדושת נזירות על עצמו, ומאחר דנתקדש בהך קדושה התורה הזהירו שלא לחלל הקדושה ע"י שתיית יין וכדו', ואע"ג דמבואר בנדרים דף ג. דנזיר ששתה יין עובר בבל יחל והרי להני"ל לא קיבל ע"ע כלום, כבר תירץ מהר"ט דבזה גופיה שמחלל קדושתיה היא חילול דבריו ולוקה משום בל יחל, ועיין באבנ"מ שהסכים לדברי מהר"ט, וכן כמה גדול אחרונים נקטו כשיטת מהר"ט.

אולם בחידושי ר' שמעון (נדרים סי' ד') פ"י ענינו דנזירות הוא קבלה על עצמו להתנהג בפרישות מן היין ומכל הדינים האמורים בתורה לענין נזיר וענין קבלה זו הוא על עצמו כמו נדר וכשמקבל עליו בלשון זו אמרה תורה שחייב הוא לקיים מוצא שפתיו ואם לא יקיים הזהיר תורה מלבד הלאו דבל יחל דברו בלאוים מיוחדים על יין וטומאה.

ולפי"ז מתיישב קצת דברי התוס', מה מהני דיכול לשלוח קרבנותיו ע"י אחרים הא דנין גוף הקבלה, ולהני"ל אין הקבלה דבר נפרד כלל ואינו כהקדש שפועל חלות הקדש או כנדרים דאוסר החפצא עליו, אלא שהוא מקבל על עצמו להתנהג בפרשת נזירות של התורה והתורה מטיל עליו כל הדינים, וא"כ כל זמן שמה שמקבל בניהוגו הוא יכול לעשות בשליח, א"כ שפיר אפשר להתנות ג"כ שלא ינהג כך וכך אלא א"כ יאה כך וכך, ודו"ק.

ולפי"ז י"ל דבזה נחלקו תוס' והרמב"ן דדעת התוס' כר' שמעון והגר"י, והרמב"ן הבין כדעת מהר"ט ואבנ"מ דהוי התפסת קדושה, וא"כ צריך לדון בגוף עשית חלות הנזירות וכיון דאינו בשליחות לא מהני כלום הא דיכול לשלוח קרבנותיו, אולם אין צורך לזה ויתכן דגם הרמב"ן מסכים לכל הני"ל דעיקר קבלת נזירות היא קבלת ניהוג, ומ"מ מובן מאד דבעי איתא בשליחות בגוף הקבלה שיהא יכול לעשות שליח לקבל ולא מהני

משפטי התנאים דהם אמרו סברא מיוחד בנדרים ונזירות של האדם בשבועה ופיו ולבו שוין דלא שייך במצוות. ויש בכל אלו הדברים כמה נ"מ בדיני תנאים והמסתעף, וישמע חכם ויוסיף לקח.

ה' יש עוד כמה צדדים דבאמת מקרי 'איתא בשליחות', דהרמב"ן כתב דאפשר ליזור על דעת פלוני וכו' וצ"ב כוונתו. בקובץ הערות (סי' ע"ו סק"ז) כתב ליישב דלא איכפת לן דליתא בשליחות, דכל הסברא של איתא בשליחות הוא להגיד ולהוכיח דהאדם פועל החלות משא"כ חליצה דליתא בשליחות משום דאין האדם העושה והפועל ועל כן לא יוכל לעשות תנאי ג"כ, אבל בנדרים ונזירות דבדאי האדם הוא הפועל אז גם בלי אפשרות של שליחות יכול לעשות תנאי. ועיין כע"ז בחידושי הגר"ח דכיון דכל החסרון של שליחות הוא משום דהוי מילי אז מקרי דבעצם הוי מענינא של איתא בשליחות ע"ש.

ב' יסודות גדולים המונחים בתירוצו של תוס'

בא"ד. וי"ל אחרי שאחרים יכולים להביא קרבנות נזירות תחתיו נחשב כאילו כל המעשה יכול לעשות ע"י שליח, עכ"ל. ומבואר חידוש גדול בתוס' דהבאת קרבנות הוא חלק מקיום של הנזירות, דאי אינו נכלל בקבלתו כלל, דהיינו אי האדם מקבל פרישות של נזירות עם איסור יין ותגלחת וטומאה, ובסיום ימי נזרו אמרה תורה דכדי להתיר עצמו ביין צריך להביא קבנות א"כ מה שיכול לשלוח קרבנותיו ע"י שליח לא יועיל כלום שיהא מקרי 'הריני נזיר' איתא בשליחות, וע"כ מוכרח בתוס' כמו שכבר הוכיחו הגר"י והחזו"א דחזינן בתוס' כאן דקרבנות הוא חלק מעיקר קבלתו וקיום נזירותו, וכן האריך בזה ר' ראובן (ויטע אשל) להוכיח מתוס' דקרבנות הנזירות הם חלק מעצם הנזירות, ובשטמ"ק כתב דהקרבנות 'הם עיקר הנזירות'¹⁰, והארכנו בחלק הביאורים כאן בסוגיין באריכות בגדר הבאת קרבנות נזירות עיין סימן.

אמנם דבריהם אכתי צ"ע, דכאן דנין עצם הקבלת נזירות, דעושה עצמו לנזיר ומתנה שיהא מותר בשתיית יין, וא"כ כל דאינו יכול לקבל הנזירות ע"י שליח לא יאה יוכל להתנות בו, ובאמת עיין ברמב"ן בב"ב דף קכו: שהקשו כעין קושית התוס', אבל מפורש בדבריו דתמה על גוף הקבלה כיון דליכא בשליחות לא מהני בו תנאי, וכן מוכח ממה שצייד לתרץ דמקרי איתא בשליחות כיון דאם אמר לאחד תדירני בנזיר מהני ע"ש,

¹⁰ אמנם הלום ראיתי בנו"ב (יו"ד תנינא סי' קמ"ז) שכתב בן המחבר, דגם שבועה מקרי איתא בשליחות כיון דאם יעבור על שבועתו שלא יאכל ויתחייב קרבן שבועה והרי יכול להביא הקרבן ע"י שליח א"כ גם השבועה מקרי איתא בשליחות וכמש"כ התוס' לגבי נזירות. ולכאורה דבריו תמוהין מאד, דמה שיכול להביא קרבן בשליחות בכפרת עבירתו שעבר האין יאה עצם השבועה מקרי איתא בשליחות, וצ"ע ג' [ועכ"פ] לדעתו הרמה, ליכא הוכחה מתוס' בגדר קרבנות של נזירות].

צריך בדוקא משפטי התנאים ושפיר הקשו התוס' דנזירות ליתא בשליחות וילתא תנאי, משא"כ בנדרים רק מתנה שאם יהא כך וכך אז לא יחול הנדר, אז מצד האדם בשבועה כבר ידעין זה כמו שאמר הגר"ח וא"צ משפטי התנאים ולא איכפת לן דליתא בשליחות, [כבר נתבאר לעיל בארוכה].

ב' בבנין נחום הובא שהגר"ר נחום פרצוביץ תי' עפ"י יסודו הידוע שחידש דתנאי בנדרים שונה מתנאים שבכל התורה, דכאן התנאי נכנס בגוף הנדר, דכיון דכל עניני נדרים הוא שהאדם מחדש בעצמו אופן הנדר שיהא פלוני ופלוני אסור בזמן פלוני באופן פלוני א"כ ה"ה דיכול להוסיף דאם ארחץ יהא קונם על רחיצה וכו' וזהו גוף הנדר ואינו 'חלות תנאי' אלא צורת הנדר הוא שאם יהא נעשית כך וכך יהא כך וכך אסור. ועפ"י תי' דנזירות אין זה מענינא דהרי התורה קבעה קבלה קבועה לנזירות ואין תנאו נכנס בגוף הנזירות, ורק צריך שיועיל מדיני תנאים דעלמא ושפיר הקשו התוס' דצריך משפטי התנאים.

ובחזו"א (הל' קידושין סי' נ"ו סק"ג) כתב ליישב כעין דברי ר' נחום וז"ל ואפשר דבאמת א"א לומר בנדרים ונזירות לומר דהמעשה קיים משום שא"א ע"י שליח דדוקא בחליצה וביאה שהקנין במעשה י"ל דאלים המעשה אף בנעשה על תנאי, אבל בנדר התנאי הוא פירוש הדיבור, ולא התנה שלא יועיל דיבורו למתפס בנדר אם לא בתנאי זה 'אלא שאין כאן דיבור כלל', רק בנזירות חשיב כקדוש גופיה והוי כמתנה במעשה שהמקדיש גופיה וכו', עכ"ל. ונראה דנתכוון כדברי ר' נחום דע"י שכך התנה בהנדר הרי זהו גוף דיבורו של הנדר ובלי קיום התנאי 'אין כאן דיבור כלל' משא"כ בנזירות דהוי כמקדיש גופיה אז אין זה מענינא ודו"ק.

ג' בחידושי ר' שמואל (נדרים סי' ו') תי' כמו שהובא לעיל, דנדרים ושבועות דלמא איתא בשליחות כהתה"ד ונו"ב, ורק בנזירות ליתא בשליחות ע"ש טעמו.

ד' הרש"ש תי' דכיון דנזירות איתא בשליחות ואתקוש נדרים לנזירות הרי מקרי שגם נדרים יש להם שליחות¹².

דף יא:

סיפא דנזר מכולהו ואיתשיל מחדא לרבנן וכו' כי מתשיל מחדא מינייהו אשתרי, לר"ש וכו'. הגמ' תמוה מה ענין זל"ז, וביאר בקר"א ועוד אחרונים דלרבנן דס"ל דאם נאסר במקצתו גורר אחריו לאסור בכולן דכולן כחד איסור הוא, א"כ בשאלה נמי כיון דיש לו

¹² אמנם אי נימא דנדרים אין בו ענין של קיום הנדר כלל רק איסור חפצא, יתכן דאינו מענינא של איתקש הוויות להדרי, דאם יש לשניהם קיום שוה ורק בזה איתא בשליחות ובוזה ליתא בשליחות שייך לומר אתקוש, אבל אי נדרים אין בו קיום כלל אז אינו מענינא, ויש לפלפל.

שניהוג של הקבלה איתא בשליחות, וא"ש פלוגתתם. אמנם אכתי הדבר מחודש דאיתא בשליחות בקיום הנזירות יועיל לקבלתו, ודברי התוס' צ"ע.

ג] ובעיקר קושי בדברי התוס' מה מהני דאפשר לשלוח קרבנותיו לעיקר הקבלה, מצאתי דברים נפלאים בספר הפלאה דהנה התוס' כאן תירצו דאיתא בשליחות ע"י קרבנותיו, והרמב"ן ופנ"י ועוד תי' דלק"מ דנזירות הוא דבר בינו לבין עצמו ופה שאסר פה שהתיר והוא יכול להגביל ולהתנות בקבלתו, ולא דמי למקח וממכר וקידושין וגירושין דצריך משפטי התנאים, וכאן סגי דאיתי דיבור ומבטל דיבור, ובספר הפלאה (כתובות דף נו.) כתב דיתכן דה"מ לגבי איסורי הנזירות שהם כנדר ורק דיבור בעלמא, אבל חלק הקרבנות הרי זה כאמירה לגבוה ושפיר צריך משפטי התנאים, וע"ז מהני תירץ התוס' דקרבנות איתא בשליחות.

ונמצא דבר מחודש בכל ענין תורת הנזיר דיש שני חלקי קבלת נזרו, א' איסורי הנזירות ולזה א"צ משפטי התנאים, וב' וחלק הקרבנות ולזה שפיר איתא בשליחות. וביאור הדברים הוא כנ"ל דיש שני חלקים בנזירות ואין מקשה אחת, אלא דשניהם יחד משלימים זה עם זה לעשות "תורת הנזיר" בכל דיניו ופרטיו. וצריכין להרחיב הדברים¹¹.

קושית רע"א בגליון הש"ס, ותי' מרן רי"ז הלוי

שם. וי"ל אחרי שאחרים יכולין להביא קרבנות נזירות תחתיו נחשב כאילו כל המעשה יכול לעשות ע"י שליח, עכ"ל. רע"א בגליון הש"ס העיר, דזהו תי' מסוים בנזירות, אבל בנדרים לא שייך תי' זה, וא"כ האידך תנן בנדרים דשייך נדר בתנאי [כגון בנדרים דף פ. 'קונם אם ארחץ'], הרי נדרים ליתא בשליחות ולא שייך בהו תי' התוס'. ובשיעורי הגרמ"ד העיר על רע"א הרי זה קושיא על הגמ' נדרים גם בלי תוס' ומה לי שהתוס' לא תירצו קושיא זו, אולם כתב דרע"א ידע דיש ליישב באופ"א דבנדרים ונזירות ליכא דיני תנאים כלל ואז הכל א"ש ורק התוס' שתי' רק בנזירות אז לא הועיל כלום לגבי נדרים. ויש להביא ב' דרכים ליישב דעת התוס', למה לא היה קשה להו נדרים כלל, ורק נתקשו כאן ושפיר הועילו תירוצם רק בכאן.

א' בחידושי מרן רי"ז הלוי כתב ליישב ביסודו המפורסם, דכאן דרוצה לעקור איסור יין מהנזירות

¹¹ נראה לבאר עומק דבריו, דכבר הקשינו דלדעת מהר"י בן לב ודעימיה, דנזירות הוי כנדר הוי איסור חפצא כנדרים דעלמא, והוא כאוסר היין ותגלחת וטומאה עליו, א"כ מהיכן נובע החיוב קרבנות, וכבר דברנו ע"ז, ויתכן דצ"ל דנכלל בדבריו שני קבלות נפרדות, א' איסור חפצא של יין תגלחת וטומאה, ב' קבלת הבאת קרבנותיו, וא"כ א"ש היטב ההפלאה, דלגבי עצם האיסור חפצא של נזירות שפיר מהני כדין דיבור ודיבור וכשאר נדרים דא"צ משפטי התנאים, ולגבי קבלתו להבאת קרבנותיו שפיר הוי מילתא דאיתא בשליחות, והדברים נפלאים בביאור ההפלאה.

פוסקים והברכת ראש בתקיפות דליכא מאן דפליג ע"ז, אולם הכס"מ הבין בהרמב"ם דחולק דכיון דרק קיבל מקצת איסורי נזירות ולא קיבל איסור יין ואעפ"כ אמרה תורה דחל לגמרי א"כ מה יועיל ומה יוסיף שישאל לחכם שאילו ידע שיש איסור יין לא היה נזיר הרי גם אם לא היה נזיר יין כלל חל גזזה"כ שאעפ"כ הוי נזיר. אולם תמוה דמהכ"ת להכניס ציור זה בהגזה"כ, וצריכין לבארו היטב, וכבר האריכו בזה האחרונים [עיינן ברכת שמואל נדרים סי' י"ז, ובמילואי אורה באריכות בדברי האחרונים בזה].

ביאור מ"ש אינו יודע שהנזיר אסור ביין מסבר שיתירו לו

ואב"א בנדרי אונסין קא מיפלגי ובפלוגתא דשמואל ורב אסי דתנן ארבעה נדרים התיירו חכמים נדרי זירוזין נדרי הבאי נדרי שגגות נדרי אונסין וכו'. ופירשו רש"י ותוס' בזה ב' פירושים בזה:

א. דהוי נדרי אונסין, דכיון דאינו יכול לחיות בלי יין או קבורת מתים דמיא לנדרי אונסין, ורק תמוה דהתם בנדרי אונסין נעשה האונס אח"כ כגון שהדיר חבירו שיאכל אצלו ואח"כ חלה הוא או בנו דמעולם לא היה דעתו על דבר כזה שיארע אונס, אבל כאן דבשעה שקיבל הנזירות כבר לא היה לחיות בלי יין שאני, ותי' התוס' דצ"ל דגם כאן מיירי שנעשה האונס אח"כ [וצ"ב לשון המשנה 'אבל סבור הייתי הרי עכשיו נעשית, ויש ליישב וצ"ע].

אמנם בעיקר הקושי דשאני כאן דהנעשה האונס קודם קבלתו, נחלקו מהו הקושיא, דהתוס' הקשו דמסתבר דלכו"ע יהא מותר בלי שאלת חכם, והקרי"א תמה דאדרבה כיון דידע האונס ואעפ"כ נזר אז נימא דצריך שאלת חכם מן הדין, וכע"ז הקשה בשטמ"ק, ויל"ע במאי פליגי ואכמ"ל.

ב. עוד פירשו דהוי נדרי שגגות, דלא ידע שיהא אסור ביין כיון דידע שהוא צריך לשתות יין או לקבור מתים, והוי כנדר בשוגג דמותר מן הדין ומקרי נדרי אונסין דיש בו דינים של נדרי אונסין אבל באמת הוי נדרי שגגות ע"ש. וכן מבואר ברמב"ם דהוי נדרי שגגות, והיינו דחשב שיהא מותר ביין, [והראב"ד השיגו דהוי נדרי אונסין כמבואר הכא ולא שגגות, אולם עיין בשיעורי הגרמ"ד דמצינו בגמ' שבועות דבאותו ציור של נדרי שגגות נקרא גם נדרי אונסין].

ב] אמנם לפירוש השני, דהוי נדרי שגגות דחשב שיתירו לו יין, הקשו האחרונים מאי שנא מציור דמתני' במי שאמר דסבור הייתי שהנזיר מותר ביין דאז רבנן אוסרין אותו בכל, הרי נימא דהוי נדרי שגגות דחשב שיהא מותר ביין ולכן נזר וממש כציור השלישי למסקנת הגמ' אליבא דהרמב"ם דהוי נדרי שגגות שסבר שיתירו לו יין, דהא בשניהם לא ידע שיאסר ביין

פתח על מקצתו הרי זה כאילו נשאל על כולו וחכם מתיר לו את כולו, אבל ר"ש דס"ל דצריך שיאסור עצמו בכולן משום דכל חד איסור לעצמו הוא לא מהני אם ישאל על אחד מהם כיון דאין לו פתח על שאר האיסורים ולהתיר לו את זה שנשאל עליו א"א דאין נזירות לחצאין ולהכי אסור בכולן.

וביתר ביאור נ"ל דלמהררי"ט מתיישב הכל, דבאמת א"א לשאול לחכם על איסורי נזיר וכמש"כ בשו"ת אבנ"מ, ורק דאפשר להתיר 'קדושת הנזירות' וא"כ ע"י ששואל מחד אינו מן הדין שיועיל אלא א"כ נכלל בשאלתו עקירת כל קדושת הנזירות לכל הג' איסורים ואז בזה גופא נחלקו רבנן ור"ש דלרבנן נכלל בכל איסור ואיסור כל קדושת הנזירות כדחזינן דהמקבל חד חל כולו אבל לר"ש דהוי שלש קדושות לשלש האיסורים אז לא יועיל להתיר איסור אחד דהיינו קדושת איסור אחד דעדיין נשאר שאר הקדושה וא"א להתיר קדושה במקצת¹³.

אמנם בתוס' (ד"ה לרבנן) משמע דהנידון כעין נדר שהותר מקצתו הותר כולו, דרבנן ס"ל דאפילו הותר מקצתו הותר כולו וכו' ותמה הקרי"א מה ענין זה אצל זה, ויש ליישב דכבר ביארו האחרונים דלא אמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו אלא א"כ יש היתר בגוף עשיית הנדר כגון שיש טעות בחלק של הנדר [אבל כשהותר האיסור בלי הנדר כגון ציור של השער המלך שהקדיש ב' בהמות לעולה ואחד מהן נמצא בעל מום ואינו חל עליו קדוה"ג דלא אמרינן הותר מקצתו הותר כולו כיון דליכא טעות בהדיבור], וא"כ י"ל דבזה נחלקו רבנן ור' שמעון, דלרבנן הוי הכל כדיבור אחד וא"כ טעות במקצתו פועל הותר מקצתו הותר כולו, אבל לר"ש הוי כג' דיבורים נפרדים ומאחר דלא שייך הותר כולו נשאר הכל קיים במקומו.

לרבנן וכו' כי מיתשיל מחדא מינייהו אישתרי. מבואר דלרבנן דק"ל כוותיה אם שאל לחכם על איסור יין אז הותר לגמרי, ודנו הפוסקים מהו כשקיבל רק מקצת נזירות כגון במתני' דאמר יודע אני שיש נזירות אבל איני יודע שהנזיר אסור ביין ולא קבלתי איסור יין דלרבנן נאסר בכל, מהו אם ישאל לחכם ויאמר דאילו ידעתי שאהיה אסור ביין לא הייתי מקבל כלום, האם יכול החכם להתירו בסמך פתח זה.

ויתכן דנחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד, דעיין בהראב"ד בהשגות (הל' נזירות פ"י ה"י) שכתב בפשיטות דאפשר להתירו דאין לך פתח גדול מזה, וכן הסכימו עמו כמה

¹³ אמנם המגיה להקרי"א ציין לדברי הגר"ח שמואלביץ בגיטין (ס' נ"ט אות ד' בהערה) ד"ל דעיקר פלוגתת ר"ש ורבנן תלוי בגדר של נזירות אי הוי כיסוד של מהר"ט או לא, דאי האדם מקבל קדושת נזיר וזה פועל כל הג' איסורים א"כ הכל חד קבלה, אבל אי האדם אוסר כל דבר בפני"ע אז מסתבר כר' שמעון, אולם קשה לתלות מחלוקת תנאים בזה, ולכן נראה כמש"כ דכל התנאים מתיישבים עם מהר"ט ונחלקו אי הוי קדושה אחת או ג' קדושות.

אשה שרוצה, דנימא דאזלינן בתר רוב, וכל אשה שרוצה עכשיו לקדש הרי פירשה מרוב נשים שבעולם שאין קרובות אותו אשה המתקדשת, ובאמת זהו כמעט קושית ריש לקיש דנימא דאזלינן בתר רוב ורק הוסיף להוכיח כקושיתו מקן סתומה דחזינן דאזלינן בתר רוב, ועכ"פ צ"ע דברי ר' יוחנן מ"ט לא נלך בתר רוב, וע"ז השיב ר' יוחנן משום דאשה נחשבה כקבוע¹⁵, ויש כלל בתורה 'דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי' וכיון דהוי קבוע לא שייך כאן רוב, ולכן כל אשה שבעולם אסורה על המשלח הזה דלמא היא קרובת אותו אשה שנתקדשה וא"א לילך בתר רוב.

אמנם יש פלוגתא גדולה בין הראשונים האם זהו מדינא ומה"ת הוי ספק דאורייתא בלי הכרעת רוב או דהוי מדרבנן, דהתוס' הכריחו דאין אלא חומרא מדרבנן, אבל מה"ת לא אמרינן כאן קבוע [כיון דאין האיסור ניכר לעצמו], ומעיקר הדין המקדש מותר בכל הנשים ורק דחז"ל קנסו אותו על שעשה שליח כזה לקדש איזה אשה בלי לפרש לו לקדש פלונית. אמנם הרמב"ן נקט כפשטות הסוגיא דהוי קבוע גמור ואין כאן רוב והיא אסורה מן הדין.

ובתוס' בגיטין (דף סה.) הוסיפו עוד טעם דאין כאן איסור מה"ת דהרי נלך בתר 'חזקה דמעיקרא' ונימא דכל אשה יש לה חזקת היתר דאינה קרובתו, והרי קודם קידושי השליח היו הכל מותרין לו, ואח"כ כשנתקשה לו אשה פלונית אכתי יש לכל אשה שבעולם חזקת היתר דלא נעשה ערוה עליו. והרמב"ן חולק גם ע"ז. ועוד הוסיפו התוס' בגיטין (דף סד.) טעם שלישי דאין כאן חזקה גמורה שעשה שליחותו דאינו ביד השליח לגמרי שמא לא תתרצה האשה, ויש בזה כמה נ"מ כמו שיתבאר.

ונמצא לתוס' ג' טעמים שהמקדש לא נאסר בכל נשים שבעולם מדינא, א' דאזלינן בתר רובא דעלמא, ב' דיש לכל אשה חזקת היתר, ג' לא שייך כ"כ חזקה שליח עושה שליחותו דשמא לא תתרצה האשה.

ב] ויש כאן קושיא גדולה שדנו בה הראשונים, ומשם הוכיחו התוס' דעל כרחך אין זה מדינא, דהנה אם נימא דאשה נחשב קבוע, ולא שייך כאן רוב, א"כ למה דיברו רק על המשלח שאסור בכל אשה שבעולם דלמא הם ערוה עליו דהם קרובת המתקדשת, הרי נימא דכל איש בעולם אסור לקדש כל אשה שבעולם מחשש שמא זו היא האשה שקידשה השליח ונעשית לאשת איש, ויהא כל אנשים שבעולם אסורים לישא כל נשים שבעולם, מחשש ספק אשת איש, וכ"ת דהנשים יאמרו דלא נתקדשו, בקטנות שאין יודעות אם אביהן קיבל עבורן קידושין מאי איכא למימר.

וחסר בדעתו לנזירות ותיהוי נדרי שגגות. ונאמר כמה דרכים ליישב:

א' בחידושי הגר"ח הובא דבר יסודי ליישב, דרק כשהוי שוגג בעיקר איסורו יש להתיר משום נדרי שגגות, וא"כ בציור מציעתא דלא ידע שהנזיר אסור בין הרי רק קיבל ואסר עצמו בתגלחת וטומאה, ובהך איסור אינו שוגג, ורק דאילו היה יודע שיש איסור יין לא היה נוזר הרי זה דבר צדדי דצריך פתח ושאלה לחכם, משא"כ בסיפא ידע שכולן אסורין לנזיר ורק סבר שיתירו לו יין נמצא דהוי שוגג בעיקר האיסור שאסר [ועוד עיין בברכת ראש, ומרומי שדה, שתירצו על דרך זה].

ב' בתפארת ישראל כתב דאומר מותר הוי קרוב למזיד, ולכן כשאומר שלא ידע איסור יין לנזיר אינו כלום, ובתפארת יעקב (בהגהות על המשניות) הוסיף דא"צ שיהא בקי בכל דיני נזיר, ודמיא להתגייר שאינו יכול לומר שלא ידע איזה דין מן הדינים אלא סבר וקיבל כפי מה שיוור לו.

ג' בשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' ס"ח) נתקשה ממש כנ"ל דלהרמב"ם ושו"ר דפירשו משום נדרי שגגות א"כ מ"ש רישא וסיפא, ותי' דכללא בידינו דדברים שבלב אינן דברים, ולכן רק בסיפא ידוע לנו שאינו יכול לחיות בלא יין הוי דבריו שבלב דברים והותר בכל, אבל ברישא דאינו ידוע אין דבריו שבלבו כלום, ולפי"ז ליכא חילוק בעצם אלא הדבר תלוי בכל אדם ואדם ודו"ק. ועיין במחנ"א ה"ל נדרים סי' ג' שהסכים עמו, ובארזלי הלבנון נתקשה בזה, וע"ש עוד תירוצים לקושי הנ"ל.

דף יב.

תמצית הסוגיא ופלוגתת הראשונים, בהא דאסור בכל נשים שבעולם

אריב"י אמר ר' יוחנן האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם [ומת השליח], אסור בכל הנשים שבעולם חזקה שליח עושה שליחותו וכיון דלא פריש ליה הא לא ידע הי ניהו קידש ליה. היינו ר' יוחנן חידש חומרא גדולה, דמאחר דחזקה שליח עושה שליחות הוי ודאי¹⁴ שהשליח קידש איזה אשה, וכיון דאין המשלח יודע איזה היא האשה שקידש השליח, הרי על כל אשה שבעולם יש ספק שמא היא קרובת ארוסתו שקידש השליח ולכן אסורה היא על המשלח והוא אסור בכל נשים שבעולם [חוץ מאלו שאין להם שום קרובות וכמבואר בגמ' להלן].

אמנם יש חידוש במיוחד בדברי ר' יוחנן, דבאמת עפ"י כללי התורה יש טעם גדול להתיר המשלח לישא כל

¹⁵ ועיין להלן דנחלקו הראשונים איזה אשה נחשב קבוע, האם האשה שנתקדשה ע"י השליח היתה קבוע, או דהאשה שהמשלח בא לקדש עכשיו היא קבוע.

¹⁴ דלכאורה אם אינו ודאי שנתקדשה איזה אשה, נימא דכל אשה מותרת משום ספק ספיקא, דלמא לא קידש שום אשה, ואת"ל דקידש אשה דלמא אין זה קרובת אותו אשה, וע"כ דהוי ודאי חזקה, אולם יתכן דהוי מדרבנן כמו שיתבאר להלן.

דף יא

סוגית הדף

א. בענין מתנה על מש"כ בתורה האִיך התנאי בטל והמעשה קיים [וגדר תנאים בעלמא ובנזירות]

מילואים לעלי באר עמוד 54

- א. תוס' ד"ה דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה
- ב. תוס' כתובות דף נו. ד"ה הרי זו מקודשת ותנאו בטל
- ג. קובץ שיעורים כתובות אותיות קס"ט – קע"ג
- ד. ברכת שמואל קידושין סימן כ"ג
- ה. רע"א גליון הש"ס כאן
- ו. חידושי מרן רי"ז הלוי הל' נזירות עמ' 34

ב. בענין איך מהני תנאי בנזירות, הא מילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי

מילואים לעלי באר עמוד 56

- א. תוס' ד"ה דהוי [נדפס בסוגיא דלעיל]
- ב. רמב"ן ב"ב דף קכו :
- ג. שיטה מקובצת נזיר דף יא.
- ד. מרן הגר"ח מובא בחידושי מרן רי"ז הלוי [נדפס לעיל]
- ה. קר"א ד"ה אלא
- ו. פנ"י כתובות דף נו.
- ז. אבי עזרי הלכות נזירות פ"א הי"ג
- ח. דרך אמונה בשם החזו"א הל' תרומות פ"ד הי"ח

(א) [צרכות ל: יצמות ת].
(ב) לקמן פה: שבה פו.
נדח ח" (ג) ב"ב קפ:
(ד) [לעיל פו: וש"נ].
(ה) ע"י תוס' ב"מ נא:
ד"ה הבא, (ו) ב"מ נא.

ליקוטי רש"י

[שייך לרף נה:]

[illegible]

רבישׁי. כמו רוכב־הרכב
(אסתר ח) והרכבה לרכב
(ויקרא א) כלומר תלמיד
שמי סוחר ללמד מנהגו ו
ע"י שבתו וכל דבריו
ורמי עתקים וכל לשון
שבי מרע נתן הם הם
שבי מרע כחפזם
קמה וע"י קין שכתוב
לשם אשתי וקין נולד
לנחש מרע אלם כחמח
בריא נתן לו כל חמח
בריא אשם עמד אש מרע
דין דבריו מרע
כחמחין ומחמחין דמי
ולענין חמח לחמח ממה
לא לרד קין הלך לחמח
כמו ש חמל
קמה חמחין דמי שאל חמל

בן.

אֵלֶּם תְּרוֹוִיחָהּ. רב ורבי נתן: משום רבינו. רב^ב: וְהִלְכָה אֲמֵעֵשָׂה כו'.
הַשֵּׁם קֵא פִסְקִי שֶׁן מֵנָּה וּמֵנָּה בְּנֵי הַשִּׁיעִי: מִדּוּ. לְרַב אֲלֵנוּ כֵּן
הַעֲשִׂיהִי: וּפִירֵסָה גִדָּה. וּפִירֵסָה מִמֶּנָּה וּמֵת: יִהְיֶיךָ. יִכְמוּ שֶׁר אֲחֵר
כָּדִרִי חֹזֶה בְּשֶׁלֶר יִקְרַע הַלְשָׁקוּ וְלֹא יִכְמוּ שׁוֹבֵר לְשֶׁר כֹּחַ הַלֵּס
שִׁלְטוֹנֹךְ לְשֶׁמֹר שׁוֹבֵר מִן הַעֲכָבְרִים^ב.

אלא תוריהו *אולי
הלכה שפיר מאן דאמ
אומדן דעתא הוא
הוא דהא אקרבא
חנינא (6) קמיה דרבי
אלעזר בן עזריה
לברא אין הלכה כ
אמר רב יצחק בר
הלכה כרבי אלעזר ב
אמר שמואל הלכה
ורב נחמן דידה
אלעזר בן עזריה ו
אמרי הלכה כרבי א
דלט רב נחמן ואמר
אלעזר בן עזריה הכי
הלכה כרבי אלעזר
למעשה כרבי אלעזר
נכנסה לחופה ולא
קונה או חיבת ביאה
רב יוסף שלא כתב ל
הראשון אי אמרת בש
היינו דאמר לילה ה
חיבת ביאה קונה

איתא מכאן ואילך ליתא ואלא מאי חופה חופה
ליתא ולמעמיד ביאה בלילה איתא ביממא ליתא
היה בבית אפל מותר הא לא קשיא אורה ארעא
בלילה אלא חופה קשיא חופה נמו לא קשיא כיון
קיימא אורה ארעא קא משמען לן דבלילה בעי ר' י
ופירסה נידה מרו אם תימצי לומר ד'חובת חופה קונא
אבל חופה דלא חזיא לביאה לא או דלמא לא ע
אומר רצה כותב לבתולה וכו': וסבר רבי י
וחתנן מ' שפרע מקצת חובו רבי יהודה אומר י
יתכוב ל' שוכר אמר רבי ירמיה בששוברתה
אפילו תימא בשאין שוברתה מתוכה בשלמא הת
מידם תברתא ומפיק ליה לשטרא ודור גבי
ודאי יתב לה מילתא בעלמא היא דאמרה ליה אי
נגמריה איהו הוא דאפסיד אנפשיה בשלמא אביי
לא קתני שוברתה מתוכה אלא ר' ירמיה מ"ט לא
דחבא אטו שובר דעלמא טעמא דכתבה ליה אבל
דבר שבכמון הוא ושמינין ליה לר' יהודה דאמר ר' י
דתיא "האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת
כסות ועונה" הרי זו מקודשת ותנאו בטל" דברי רבי
ד"כר שבכמון תנאו קיים קסבר רבי יהודה כ' כת
עשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה הרי פירות דרב
חזוק דתנן "רבי יהודה אומר דלעולם הוא אוכל פ
לה דין ודברים אין לי בנכסך ובפירותה ובפירות

בְּכֹלן מִפְּנֵי שִׁמְתָהּ עַל מַה שֶּׁכְּתוּב בְּחֻמֵּר וְהֵסֵל אֶת שִׁיךְ לִשְׁנֵי הָאִיִּם וְהֵסֵל אֶתוֹ מִבְּטֹל אֶת הַנֶּחֱשֶׁה וְאִפְּלוֹ לֹא יִתְקַיֵּם בְּסוֹף הַנֶּחֱשֶׁה קִיָּם וְהֵסֵל מִתְּנֵה עַל מַה שֶּׁכְּתוּב בְּחֻמֵּר דְּמוּיָה דְּעֵי גַד וְעֵי רִאשֹׁן שֶׁלֹּא הִתְאַוָּר הִרְעִי מִיר ע"מ שֶׁאֵלֶּנָּה בְּצִית חֻמֵּי יִגְלֶה בְּצִית הַמִּקְדָּשׁ (לְפָרֵי) וְנִשְׁפָּה קֵץ מִיָּחָד אֲמַר אֵם סָגִי בְּצִית חֻמֵּי טִרְמַחֲמֵל מִיָּסוֹס וְרֹאה לְטִרְחֹס אֲדַעְתָּא דְּהִבִּי לֹא נִדְרִי אֲגַלְגִּי מִלְחָא דְּלֵא הוּא מִיר וְהִינֵי עַל מַה שֶּׁכְּתוּב בְּחֻמֵּר הוּא דְּלֵץ יְנִיחֹת אֵלֶּה בְּמִקְדָּשׁ וְאִר"י לֵאמֹר אֲמַרְנִיךְ וְשִׁית בְּחֻמֵּר אֲבֵל הָתֵם סָבּוֹר הוּא שֶׁשׁ מְלוּיָה בְּצִית חֻמֵּי כֹּחַ בְּצִית וְשִׁית יָיִן דְּשִׁיךְ מִתְּנֵה עַל מַה שֶּׁכְּתוּב בְּחֻמֵּר אֲגַלְגִּי בֵּי מִנוּחַ אֵלֶּה הֵיכִים וְחֹבֵץ מִבְּטֹל לָךְ יֵהָא מִתְּנֵה עַל מַה שֶּׁכְּתוּב בְּחֻמֵּר מִיָּסוֹס מְלוּיָה לֹא בְּחֻמֵּר כְּמִתְּנֵה שְׁטַר דְּמֵי הִינֵי רִדְקָא כְּגוֹן קֹזְקִי וְעִרְכִּי וּפְדִינִי הֵא מְלוּיָה כּוּלִי עֲלֵמָא מוֹרֵד לֵאמֹר טִרְפָּא מִמַּשְׁעֲבָדִי דְּלִינֵה אֵלֶּה מִכָּה אֵלֶּה

ר' אומרינא מאן דאמי
 ר' אין הלכה הכא נמי
 משום אקרובי דעתא
 ליה דעתא תיב ר' א
 וקאמר הלכה כרבי
 ליה פוק קרי קראר
 יבי אלעור בן עזריה
 אבדמי משום רבינו
 עזריה אמר רב נחמן
 רבי אלעור בן עזריה
 ר' אין הלכה כרבי
 ע' משמיה דרב נחמן
 לעור בן עזריה ואע"ג
 כל דינא דדאן כרבי
 וכו' תיהו אפילו הכי
 בן עזריה ז"ל
 בן עזריה בעי רבין
 עלה מהו חיבת חופה
 קונה תא שמע רתוי
 ת אלא על חיבת לילה
 ללמא חיבת חופה קונה
 אשון אלא אי אמרת
 יאה בלילה הראשון

בלילה איתא בינמא
הא אמר רבא
קא משמע לן רביהא
דתסת חופה לבאה
אשי כנסת לחופה
ה חופה דחויא לבאה
גמא תיקו: רבי יהודה
יהודה דכותבין שובר
חליף רבי יוסי אומר
מתוכה אבי אמר
נ דאי פרעיה דלמא
ויזמנא אחרינא הכא
נטריה נטריה אי לא
לא אמר רכרי ירמיה
על כאבי גזירה שובר
מר פה לא אמאי
ר שבמנעו תנא קיים
נ שאין לך עלי שאר
מאיר ר' יהודה אומר
יבנה דרבנן ו' וחכמים
נן ולא עבדו לחו רבנן
רי פירות עד שיכתוב
נ פירותיהן קד עולם
וקיימא

ואור"י דא לאו דילפינ מת
תא דילפינ מהתם דמתי
ו על מה שכתוב בתורה וא
ס גלה ציט חווי יא ומ
פן אס רא נלגה מתקד תל
פירוש יא כלומר מה חלה
מתנה על מה שכתוב בתורה
המקדש ואין מתבין לעקור
לא יוכל אדם למחול חובו ל
תשבין כמותו בתורה דאפלו
דמסבדא לא הוה מחייבין
תורה דסבדא הוא שיש לו

ישיב משום רבינו. פירש בקונטרס רבינו
תקשיב מנחם תפאיים דבר הוא דלמבר
דבינו היינו רבי דאבר בר אבדימי
אבדימי הקדמון שהיה תלמידו של רבי
דלמברין פברק בירה (שם דף מ:)
אמר רב יצחק בר אבדימי פטם אחא
נמנמיס אחר רבי לביס המרזק וואס
היה רב של רב דלמבריה לרב פאל
פברק כל הבשר (חולין דף קי. וסג)
ומדוע פברק המוכר את הפסיעה
(ביב דף פו. וסג). **רבי יוסי אומר**
יבחונו פו. וסג). פירש הקונטרס משום
דלא מרשינן כח המלוה לגבות ממנו
שני ואלו פסיעה לפי המסקנה דגט פסיו
(סג דף קטא). דקלמבר הסם דטעמא
דבי יוסי כדי שיזקף לפורטו:

כששוברתה מתוכה, וא"ת
ולרבי יוחנן דלמא^א הטוען אחר מעשה
ב"ד לא אמר כלום מה חועלה יש
נמה שנכתב השובר בתוך הכתובה
היא תטמין הכתובה ומפסק עידי
הינאמא^ב וגביא מאתים וי"ל כגון
שהביאה עמה נדוניה והיא כתובה

ידיד לומר בחובו מ

[illegible]

(f) במ' יחיד ר' ח

דא קמיה דר' ינאי. ג"כ
די איחא ק"פ חפלה
השחר דף ל ע"כ¹²:

[דפוס] מתוך

כ"ה מחרש"ל. ולפ"ז
ל' ש"הא (באה"ט).
נוסח הישן המופר,
העתיק הרטוב"א:
ובימות מ' ע"א
ש"ש, ע"ש וביע"ק).
נשני המקומות נוסף
ע"י וי"ת"ב וקאמר (ע'
ליכות עולם ש"ב ס'
ח בשם הרטוב"א), וכן
בכמה כת"ב כאן:

ושמא גרוע, אבל לאביי דס"ל, ב"ב קל"ה, דאפי' בברי גרוע ברי עדיף, תיקשי מ"ט דמ"ד אין כותבין שובר כשטוען המלוה ברי שנשרף השטר, ולכאורה יש להקשות לכו"ע, דהא באיני יודע אם פרעתיך חייב אף דשמא כבר פרע, והכא דטוען שמא יפרע פטור, ומאי אולמא דטענה זו שמא יפרע מטענת שמא כבר פרע, וצ"ל, דבספק שמא פרע איכא חזקת חיוב שלא פרע, אבל בספק שמא יפרע אין חזקת חיוב מסייעתו לומר שלא יפרע.

קסז (תוד"ה הרי זו מקודשת וכו' אמאי היא מקודשת, ור"ת תירץ דהוי כמפליג בדברים, וקשה דגבי ע"מ שתאכלי בשר חזיר גיטין פ"ד. פליגי אביי ורבא אי הוי כמפליג בדברים, ופריך בגמ' ת"ל דמתנה ע"מ שכתוב בתורה, היינו אפילו נימא דאין מפליג בדברים מ"מ תנאו בטל משום דמתנה ע"מ שכתוב בתורה, ומבואר דתרי מילי ^{הוא} נינהו וצ"ע.

קסט (בא"ד. ע"מ שאשתה יין. ובשו"ת הג' רע"א סימן מ"ח הביא משיטה מקובצת לנזיר, דבנזירות דדיבור הוא א"צ ללמוד מבני גד ובני ראובן עיי"ש, וצ"ע דלא מיקרי דיבור אלא היכא שלא חל עדיין כמו במקדש לאחר ל' יום, אבל היכא שחל כבר, אפילו על ידי דיבור או מחשבה מיקרי מעשה כמו בתרומה, ואם כבר חלה הנזירות לא אמרינן שיוכל לחזור בו אחר כך משום דאתי דיבור ומבטל דיבור, ואי נימא דהכא שאני מפני שמתנה קודם חלות הנזירות, א"כ גם בכל הקנינים שעל ידי מעשה נימא הכי, דקודם שחל הקנין לא מיקרי מעשה, ואין שום הבדל בין אם החלות היא ע"י מעשה או על ידי דיבור, דקודם החלות לעולם מיקרי דיבור, ואחר החלות לעולם מיקרי מעשה.

קסט (בא"ד. ה"א דשום תנאי אינו מבטל מעשה. והיינו משום דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, וקשה דלא שייך לאמר כן אלא היכא שכבר חל המעשה שלא יוכל לחזור בו מה"ט, אבל כשמתנה קודם המעשה ואינו רוצה שתחול המעשה רק באופן זה שהתנה, איך אפשר שתחול המעשה נגד רצונו, ולמה לא יוכל להתנות גם אי לאו קרא דב"ג וב"ר, לומר שאינו רוצה אלא באופן שיתקיים התנאי.

שאין לך עלי אונאה לע"מ שאין בו אונאה, כפירוש תוס' שם לחלק בין אומר ע"מ שאין לך דין אונאה לאומר ע"מ שתמחול אונאה, והא שמואל ס"ל כר"י ומ"מ אומר ע"מ שאין בו דין אונאה תנאו בטל, וע"כ צ"ל בטעמא דר"י גבי שאר כסות, משום דהכונה ע"מ שתמחלי, אבל בס"ד ס"ל דר"י פליג גם באומר ע"מ שאין לך דין שאר וכסות, ואפשר דקושית הגמ' הכא בכתובה אזלא לס"ד דאכתי לא שמיע ליה הא דרב ענן משמיה דשמואל, וכן הוא בסוגיא דריש מכות גבי ע"מ שלא תשמיטני בשביעית, דהמקשן לא ידע מהא דרב ענן, מיהו עדיין אינו מיושב דאכתי הי"ל לשנויי הכא כדמשני בריש מכות ובפ' הזהב גבי אונאה.

קסה (והרמב"ן ב"ב קכ"ו פירש, דאפילו במתנה על מנת שאין לך דין שאר כסות תנאו קיים לר"י, וקשה מדרב ענן משמיה דשמואל דקאי אליבא דר"י, וצריך לומר, דגם במתנה על דין אונאה ושביעית, יש חילוק אם התנאי הוא עם האדם שיסתלק מדין אונאה ושביעית מהני, אבל אם התנאי הוא עם התורה שהתורה תסלק את דינה לא מהני, מיהו גבי שביעית לפירוש הרשב"א אתי שפיר, דמחייב את עצמו בחיוב חדש והתחייבות אינה נשמטת וכמו הקפת חנות, אבל לפירוש הרמב"ן דמסלק את עצמו מדין שביעית, צ"ע דמאי מהני סילוק בזה שיתחייב במקום שהתורה פטרתו, ושמא י"ל, דכמו דמהני סילוק שלא יזכה במה שראוי לו לזכות דכיון דבידו למחול אחרי שיזכה, אמרינן אפוכי מטרתא ל"ל, ה"נ כיון דבידו לחייב את עצמו אחרי שיהא נפטר יוכל לסלק את עצמו שלא יהא נפטר מתחלתו, ולכאורה מוכרח לפרש כן לדעת ר"י מיגש, דהתחייבות נשמטת כמו הלואה, ואמאי מהני על מנת שלא תשמיטני בשביעית שמחייב את עצמו בחיוב חדש, הא גם החיוב הזה יהא נשמט בשביעית, אלא ע"כ שמסלק את עצמו שלא יהא נפטר ע"י שביעית. **קסו** (תוד"ה כששוברתה מתוכה וכו' הואיל ויכול לבוא לידי הפסד וכו'. ואף שהמלוה טוען ברי שנשרף השטר, והלוה טוען שמא לא נשרף, לא מהני להוציא, ואפילו למ"ד ברי עדיף, כבר כתבו בתוס' לעיל י"ב דהוא דוקא בברי טוב

קע ובשו"ת הרא"ש כלל ל"ה כתב, דמחילת התנאי מהניא משום דאתי דיבור של המחילה, מבטל לדיבור של התנאי, וק"ו הוא, אי אמרינן אתי דיבור ומבטל דיבור כדי לבטל המעשה, כ"ש דנימא הכי כדי לקיים המעשה שתחול אפילו לא יתקיים התנאי, ולכאורה אין זה ק"ו כלל, כיון שלא עשה המעשה מתחלה אלא על מנת כך וכך, ובאופן שלא יתקיים התנאי לא עשה המעשה, א"כ מה מועיל שסילק עכשיו את התנאי מ"מ איך תחול המעשה, ואם יקדש לאחר ל' ואחר כך בתוך ל' יחזור בו, ויאמר שאני מבטל את הדיבור,, לאחר ל'" ואני רוצה שתחול המעשה מיד ודאי לא מהני אלא צריך קידושין אחרים, ולא אמרינן ק"ו דאתי דיבור ומבטל דיבור כדי לקיים המעשה לאלתר.

קעא ובהריני נזיר על מנת שאשתה יין, מבואר בגמ' נזיר י"א דתלי בפלוגתא אי ע"מ תנאה הוי או שיורא, וקשה דמה הבדל בין זה לזה, דהא ע"כ הכוונה בע"מ שאשתה על מנת שאהא מותר לשתות שלא יחול עליו איסור יין, דאי נימא שהתנאי היה שישתה באיסור, אין זה מתנה ע"מ שכתוב בתורה כמבואר גבי ע"מ שתאכלי בשר חזיר גיטין פ"ד ופירש שם הריטב"א הטעם, דאינה מתנה עם התורה שיהא בשר חזיר נותר לה, אלא עם האשה הוא מתנה שתעבור על האיסור, וה"נ אם מתנה על עצמו שיעבור על איסור שתיה אין זה מתנה על מה שכתוב בתורה, אלא ע"כ דתנאי היה על מנת שלא יחול עליו איסור שתיה, וא"כ הדר הוי ליה כאומר חוץ מן היין דאינו נזיר לר"ש.

קעב ובריש המגרש מבואר באומר הרי את מקודשת חוץ מפלוני דלא הוי גט משום דאין זה כריתות, אבל באומר על מנת שלא תנשא לפלוני הוי כריתות, משום דתנאי מילתא אחריתא הוא, וביאור חילוק זה, דבחוק לא עשה אלא חצי מעשה שלא התירה לכל, אבל בע"מ המעשה שלימה, והיינו שהמעשה מצד עצמה בכוחה לחול בהחלט על כל אופן, אלא דמילתא אחריתי מעכב, ואם יסלק את התנאי אין מי שיעכב את המעשה מלחול על כל אופן, ומשו"ה מהניא מחילת התנאי, משא"כ במקדש לאחר ל' שעל תוך ל' לא געשית המעשה מתחלתה.

לא מהני לבטל עכשיו את קביעות הזמן לאחר ל', דמ"מ חסר מעשה שיחולו הקידושין לאלתר, וכן באומר חוץ, לא מהני לבטל אחר כך את השיור, כדי שתחול המעשה בלא שיור, כיון שמתחלה לא עשה אלא חצי מעשה, וזהו טעם החילוק בין אומר ע"מ שאשתה, לאומר חוץ מן היין, דבאומר חוץ לא היתה קבלת הנזירות קבלה שלימה, אבל במתנה על מנת שאהא מותר ביין, קבלת הנזירות מצד עצמה היא קבלה שלימה, אלא שהתנאי יגרום שיהא מותר ביין, ואילו יסתלק התנאי יהא נזיר בכל, משו"ה הוא נזיר גם אליבא דר"ש ותנאי בטל, שהתנה על מנת שכתוב בתורה.

קעג ולפי"ו כיון דמעשה על תנאי היא מעשה שלימה, וראויה מצד עצמה לחול על כל אופן, שהרי אם יסולק התנאי תחול גם אם לא יתקיים התנאי, אלא שצריך אל המעשה עוד מילתא אחריתי, לבטל את המעשה אם לא יתקיים התנאי, וזה לא נוכל לומר מסברא, אי לאו קרא דב"ג וב"ר, ואין לשאול איך תחול בע"כ, דאף שבידו שלא לעשות המעשה כלל אבל אם עושה אותה מרצונו, אין בידו להתנות שתבטל אם לא יתקיים התנאי, כיון שעשה מעשה שלימה.

קעד ובתוס' נזיר י"א הקשו, למ"ד על מנת שיורא, אם כן באומר ע"מ שאין לך שאר כסות נמי נימא שיורא הוי, ותימצו דהתם גם אם יאמר חוץ משאר כסות לא מהני דאין קדושין לחצאין, וקשה דהא במגרש חוץ מפלוני דאין גט לחצאין, לא אמרינן שהשיור בטל והגט קיים, אלא הגט בטל, וה"נ כיון דאין קידושין לחצאין לא יחולו הקידושין כלל, וי"ל דהתם כיון שהבעל לא התירה, א"א שתהא ניתרת מאליה, דההיתר צריך שיהא מכח הבעל, אבל חיובא דשאר וכסות רחמנא רמי עליה, ואינו מפני שמתחייב עצמו בכך, ומכחו אין צריך אלא לעשות גוף הקידושין, וכיון שהיא אשתו ממילא מתחייב בשאר כסות.

קעה וברמב"ם ריש הלכות נזירות: לא הייתי יודע שהנזיר אסור ביין, ואילו הייתי יודע לא נדרתי, ה"ו נזיר ואסור בכל, יודע הייתי שהנזיר אסור ביין, אבל היה בדעתי

השמישין, אבל במעשי הא ליכא למימר דיהי' כשוכר, דהא גם היא יש לה מעשי, ואם משום דיד אשה כיד בעלה הוא ועי' יש לו גם קנין פירות כסיד, זה אינו, דהא אם הבעל בעלמו נותן לאשתו אז ליכא דין יד אשה כיד בעלה ומקב'א שפיר מידו דבעל, ולריך להבין קושיא הסי' והא קיי"ל דבעל שנתן מתנה לאשתו קנתה, ונראה דהיז' סוכרים, דמה דחלרה קונה לבעל והוי חלרו הוא ע"י דין דמה שקנתה אשה קנה בעלה ולא משום דיש לו דין שוכר, אלא ע"י יד אשה כיד בעלה חלרה כידו של בעל, וע"כ הקשו שפיר דגם ידה תהי' כחלרו של בעל ע"י דין דמה שקנתה אשה קנה בעלה, וקושיא הסי' הוא באמת גם על הדין דבעל שנתן מתנה לאשתו שלא תוכל לקנות ע"י הדין, ומירלו דיש חילוקים בין זכיי' דין פירות דעי' נעשה חלרו, ובין זכיי' דין מעשי. וכן בהרשב"א שחי' ומחלק בין חלרה לידה משמע נמי דס"ל דין חלרה ג"כ הוא משי' מה שקונה לבעל הוא מדין מה שקנתה, ובכ"ז מחלק דדוקא בחלרה מהני דין מה שקנתה אשה אבל בידה ל' מהני לענין שיחשב כחלרו של בעל, וסברת הרבנו אלחנן הוא דלא מצי זכיי' האשה מהבעל ע"י ידה, יש לומר דהוא סוכר כקושי' החוס' דגם ידה נעשה כחלרה ע"י דין דמה שקנתה אשה קנה בעלה, והא דיכילה לקבל גם יש לתקן להרבנו אלחנן דדוקא היכא דשייך מה שקנתה אשה קנה בעלה אז לא מהני ע"י ידה שהעקר זכיי' הבעל כ"א ע"י אחריכ, ואף דדין בעל שנתן מתנה לאשתו עיקר זכיי' הבעל, זה הוא דוקא ע"י אחריכ, אבל ע"י ידה לא נעקר זכיי' הבעל, ואפשר דס"ל דגם בתנאי לא מהני אפי' להחכים כי אם ע"י אחריכ כמו בעבד, אבל בנט שפיר מהני ע"י אשה עלמה ואף דבעבד לא מהני, והקושי' מנמ' דעירובין על ש' רבנו אלחנן ישוין בס' מגיני שלמה תי' לזה.

סימן כג.

במחלוקת הרמב"ם והראב"ד בענין ביטול
התנאי אי בעי עדים.

(א) **ראיתי** כחז' בשם מו"ר זיע"ל לענין ביטול התנאי, ואעתיק הדברים כמו שכתוב שם, שיטת הרמב"ם [כפ"ז מהל' אישות הלכ"ז] דביטול התנאי א"ל עדים, והראב"ד השיב, הנה במה דמועיל מחילת התנאי כבר דיברנו מזה הראשונים. דלכאורה קשה, דהא מ"מ לא עשה המעשה כי אם על תנאי, וא"כ נהי' דנמחל התנאי, אבל הוא הא מ"מ לא עשה המעשה כי אם על תנאי. [ביאור הדברים, דאף לפי שזומה בפינו מפי רבינו דהתנאי הוא מילתא אחריית דעלם דעת של ההתקדשות וההתגרשות הוא בכל האופנים, ואפי' נא יתקיים התנאי, אלא דדינו של התנאי הוא מזה"כ דכ"ז וכו', דע"י שהתנה התנאי במשפטי התנאים תלוי המעשה בקיומו של התנאי, דאם יתקיים התנאי מתקיים המעשה, ובביטול התנאי מתבטל המעשה, ומכיון דהוא חלות של התנאי מזה"כ, א"כ לאחר שבעלו שניהם התנאים בקידושין, ובנט אם הוא מתבטל בעלמו, שוב אפי' דיבור של הביטול ומבטל דיבור התנאי, בכ"ז קשה, דכ"ס דנהי' דאינו חסר כדעתם של ההתקדשות וההתגרשות מ"מ הא התנאי ע"י דין חלותו שוב אינן חלין הקידושין והגירושין כי אם באופן של התנאי וקיומו, וע"כ ממילא חסר בהמעשה ההתקדשות וההתגרשות כ"כ שיחולו גם באופן שלא ע"י קיומו של התנאי] וז"ל דאמדין דעתו בתנאי שהוא לטובתו שמחילה כך הי' בדעתו שבאם לבסוף ימחול לא התנה מעולם ובטל התנאי למפרע, ובתנאי דלעצורה באמת אינו

אשה קנה בעלה ואם נתנו אחרים מחנה לאשתו וזה כבעל ולא מצי הניחן לשייר את בעלה דאין זכיי' לחלואין כמבואר בגמ' (דף כ"ג:) דאין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה, וכן הך דינא דיד אשה כיד בעלה מדחזינן דבעל אינו יכול לזכות עירוב ע"י אשתו לאחרים ואף דלא שייך הכא דאין זכיי' לחלואין הרי דגם באשה יש הך דין דידה הוא כחלרו של בעל.

והנה קיי"ל דבעל שנתן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות, הרי דמה שנתן הבעל לאשתו מהני לענין ב' הדינים, שיש לה יד לזכות מהבעל, וגם שמהני זכיי' לאשה בלא בעלה, וכחז' הריטב"א דלענין עבד נמי אם מהני מה שנתן לו הרב לענין שיהי' לו יד לזכות מהאדון דזה פשוט דלא מהני, והראי' מודאינו יכול לקבל ג"ש אפי' מיד רבו אי לאו הדין דגיסו וידו באין כא', ואולם נסתפק אם זכיה לו ע"י אחר דלא הרי רק דייקנא אם מהני משום דכוי זכיי' לחלואין בזה אפשר דמהני דין הרב נותן מתנה לעבדו דיהי' לו זכיי' בלא רבו כמו גבי אשה, משי' דעי' דבר זכיי' קנא הוא, שוב הוי רק כמו פומייהו הוא דכאיב לי' ומהני ע"י אחר, ול"ש לומר כל מידי דאיכו לא מצי עבד שליח לא מצי משוי', או לא, דאפשר דוקא אשה הויא קנא בת זכיי' לעולם משוי' מהני לכה"פ בניתן במתנה לאשתו, אבל עבד בכל ענין לאו בר זכיי' לעלמו, וא"כ אפי' ע"י אחר נמי לא מהני, דכל מידי דאיכו לא מצי עבד שליח נמי לא מצי משוי' והוי לא רק כפומייהו הוא דכאיב לי', אלא דעי' דלאו בר זכיי' הוא לעלמו בלא רבו, לאו בר זכיי' הוא ולא מצי משוי' שליח, ופסק הריטב"א דלא מהני נותן מתנה לעבדו ואפי' ע"י אחר דלאו בר זכיי' הוא כלל.

ושוב נסתפק איך דינא אם נתן הרב מתנה לעבדו ע"י אחר והתנה ע"מ שלא יהי' לו רשות בו

אם מהני והסביר לי מו"ר זיע"ל בהלעי' לפני דברי צננין זה, דכי היכא דיבארו רבותינו הראשונים בטעמם של החכמים דסברי דמהני ע"מ שאין לרבו רשות בו, משי' דע"י דין מה שקנה ביאורו הוא דמתחילה זוכה בעבד ואח"כ זוכה הרב מיני', לכן אם מתנה האחרים ע"מ שלא יזכה בו הרב מהני התנאי לעקור זכיי' מהרב, דאף דע"י שויר לא מצי לשייר בזכיי' הרב, מ"מ התנאי מהני לעקור ולא הוי תנאי סותר למעשה, א"כ אפי' מרבו לעלמו נמי, מכיון דמתחילה זוכה העבד מיני' דהרב, וע"כ מהני התנאי שפיר שלא יזכה שוב הרב מיני' ועוד יותר מהני הכא מהרב לעלמו מזה דמהני מחחרים ע"י דדין דהרב שנותן מתנה לעבדו דעדיף, והנה בדברי הריטב"א מבואר כהחוס' דלעיל דאין יד האשה כיד בעלה כמו שיד עבד כיד רבו ומביא הנך ראיות יעו"ש.

ואולם הרבנו אלחנן חולק על החוס' ודומה הראי' מבעל שנתן מתנה לאשתו, דאפשר דהם מיירי בזיכה לה ע"י אחר דלאו גם בעבד מהני, ביאור הדברים דרואה להשוות דין דגני עבד לגני רבו לדין אשה לבעל דלענין היד לא מהני בשניהם, ולענין שיהי' זכיי' לעבד בלא רבו ע"י אחר מהני גם בעבד.

ובר"פ הוורק א"ל רבינא לרב אשי רבא יד אשה קא קשי' לי' נהי דקני למעשי ידה גופה מי קני לי', והקשו בתוס' חלרה נמי לא קני לי' גופה אלא לפירי ויפוש' בתוס' שני תירוטים, תי' אחד, דע"י דיכולה לומר איני נזונית ואיני עושה ע"כ לא הוי ידה כחלרו, תי' הב', ע"י דבחלירה לענין פירות הא יש לו גוף לפירותי, אבל לענין היד אין לו היד למעשי, אלא דזוכה במעשה הידים עלמן, ורבנו עקיבא איגר תי', דמה דחלרה קונה לבעל הוא משום דיש לו קנין שכירות דהא שלי הוא על כל

ועונה, זה אפשר רק מדין תנאים, דבתנאים היו גז"כ דנעשה חלות דין בעלם המעשה שהמעשה מתקיימת בתנאי זה, [וכמבואר ברמב"ם בפ"ט מהל' גירושין דיסוד הדין של תנאים הוא דעלם המעשה כבר נעשית ואף שחל צד דינא דהיא חלוי בקיום התנאי], וע"כ חל ע"י הדין של תנאים גם כך מילתא דלא יבא בהנישואין חיוצא דשאר כסות ועונה וכדומה, ואף דאין כאן ציעול המעשה, היינו משום דצב"ג שנעשה ע"י התנאים חלות דין של הפקעת חיוצא מקרי לעולם דהתנאי נחקקים, אבל לעולם דהתנאי היו תנאי גמור כמו כל תנאים דעלמא שהמעשה חלוי בקיום התנאי, וע"י הוא דחל דינא שלא יבא כאן חיוצא דשאר כסות ועונה, וכדומה לזה בשאר תנאים של ממון דאמרינן דתנאי קיים, אבל בלאו הדין של תנאים ליחא צמא למיחל דין בהמעשה שיסתנה דינא וצב"ג הוא מתחייב אף בדבר שבממון, ולהכי הוא דס"ל להחוס' דצעינן בתנאי זה כל משפטי התנאים, כיון דרק ע"י הדין של תנאים הוא דקאחזין עלה למיחל דין בהנישואין שלא יחול בכן חיוצא דשאר כסות ועונה וכצ"ג, ממילא דצעינן לזה משפטי התנאים, וכן הן גם דברי החוס' במזיר דף י"א גבי הרינו מזיר ע"מ שאב"ה שותה יין ומיטמא למתים שהקשו מהך דינא דאפשר לקיימו ע"י שליח, דכיון דצעינן הכא למיחל דין בהנזירות שיבא דינא חלוק משאר מזירות ויותר בשתיית יין ועומאה, ח"כ צב"ג הוא רק משום גז"כ של תנאים המועילים לחול דין בעלם המעשה שיבא חלוי בעיקר דינו בתנאי זה, והיא הנזיחה שחושל התנאי ויחול דין בהנזירות שיבא מותר בשתיית יין, אי לאו טעמא דמתנה עמש"כ בחורה, וזהו שהקשו דגם בלאו טעמא דמתנה עמש"כ בחורה לא שייכי כלל בהנזירות דיני תנאים, משום דכוי דבר שא"ל לקיימו ע"י שליח. ולפי"ז נראה דאע"ג דנימא דבגדרים ומזירות לא לריכין כלל לענין ציעול המעשה לגז"כ של תנאים, אלא דבלא"ה אס לא נחקקים כפי תנאו הרי נדרו וקבלתו בעלם משום דין האדם בשבועה וכמו נדרי שגגות וכדומה וכמו שהבאתי למעלה בשם אשמו"ר הגאון זצ"ל, מ"מ כ"ז ה"י שייך אס היינו באין לדון שנדרו ומזירות וכו' בעלן בשביל תנאו שהתנה, וע"י שפיר שייך כך דינא דהאדם בשבועה ולא לריכין כלל צד לגז"כ של תנאים, אבל מכיון שאנו דנין הכא להיפוך שמזירות חתקים בתנאי זה שיבא שותה יין ושיחול ע"י ממילא דין בהנזירות שיסתנה דינא משאר מזירות ויהי מותר בשתיית יין וכצ"ג, ע"ז לא שייך כלל דין האדם בשבועה, רק לריכין לזה דוקא הדין של תנאים, שיסוד דינו הוא חלות דין בגוף המעשה, וזהו המועיל גם למיחל חלות דין בגוף המזירות שלא יבא צד היסורא דשתיית יין, כיון דנעשה דין בעלם המזירות שיבא חלוי בתנאי זה, אבל משום דין האדם בשבועה הרי לא נעשה הכא בגוף המזירות דבר ואין כאן שום חלות של תנאי בגוף המעשה של מזירות, אלא דאס לא נחקקים כפי תנאו הרי קבלתו ממילא בעלה משום דין האדם בשבועה, ח"כ מועיל זה רק לבעל המזירות, אבל לא למיחל דין בהנזירות, כיון דבעלם המזירות לא חל כאן שום תנאה כלל. ולפי"ז הרי מיושבת היעז גם קושית הגרע"א מהך דקונס רחיתא עולם אס ארנח, דהתם הרי לא צעינן לאשווי שום חלות דין בהנדר, אלא דהרחיבה אסורה רק בתנאי זה, וזה אפשר גם בלא דין של תנאים, ורק צב"ג שאב"ה שותה יין ומיטמא למתים שצא למיחל בתנאו חלות דין בעלם המזירות שם הוא דלריכין דוקא לגז"כ של תנאים, וכצ"ג, וזהו שלא הקשו החוס' מהך דא"ל לקיימו ע"י שליח רק הכא, אף דאשכחן בגמ' בכמה דוכתי שמעיל תנאי נדרו או בשבועתו, דכולהו לאו משום גז"כ של תנאים הוא, רק משום דין האדם בשבועה, וכצ"ג.

כלל איסור מסוים של קרבנות רק שם אחד לכו למעשר וקדשים בכך איסורא, וי"ג לענין עומאה אס הוה ילפינן לה בק"י ממעשר ומקרא דלא בערתי ממנו בעמאל הוה נמי דכוחי שבי נובא בקדשים איסור עומאה כמו במעשר, ולא ה"י איסור מסוים של קרבנות, וממילא לא הוה שייך צ"י גם דין דקרבנו מחיריו שהוא ציבור דינו דין מדיני הקרבנות ואיסורי אכילה האמור בהן, ופשיטא דלענין ערלות ואניות שאיסורן נובא בכל הקדשים ולא כיוון מאיסורי קרבנות אין חילוק בכן בין קרבנו מחיריו ללא קרבנו מחיריו, רק עיקר איסורן חלוי בשם קודש לבד שזה גם לפני זריקה, וי"ג באיסור עומאה דכוחי אי הוה ילפינן לה בק"י ממעשר הקל. ולפי"ז הא נמלא דבאמת הך איסורא דעומאה דכחיז בקרא דובצבר אשר יגע בכל עמאל לא יאכל ואיסורא דעומאה הגלמד בק"י ממעשר, שני שמות לכו בעיקר איסורן, ויש לכל אחד דינים מיוחדים, דזה איסורו מאיסורים האמורים בקרבנות ונאמר צו תנאה דקרבנו מחיריו, וזה איסורו חלוי בשם קודש לבד וחד מילתא הוא עם מע"ש וכצ"ג, וח"כ כרי דמי באמת לפוטתא דחייב עלי משום שני שמות שהיא גם שרץ הארץ וגם שרץ המים, וי"ג הכא שני שמות נפרדים וינהו באיסוריהו, ושפיר מיייתי הגמ' הכא גבי קרא דובצבר אשר יגע בכל עמאל לא יאכל מהך דפוטתא דלוקה ד', כיון דגם הכא גבי עומאה אין זה רק ריבוי לאוין על שם אחד ואיסור אחד, רק שני שמות נפרדים, איסורא דעומאה של קרבנות, ואיסורא דעומאה של קדשים הגלמד ממעשר, ואחזין היעז דברי הרמב"ם, וכצ"ג.

הלכות נזירות

בזיר דף י"א הרינו מזיר ע"מ שאב"ה שותה יין ומיטמא למתים ה"ז מזיר ואסור כולן, וגמ' שם מפני שהוא מתנה על מה שכתוב בחורה וכל המתנה ע"מ שכתוב לי דמזירות ח"כ לקיים ע"י שליח וכו' וי"ל אחרי שאחרים יכולין להצו קרבנות תחתיו נחשב כאילו כל המעשה יכול לעשות ע"י שליח עכ"ל, והגרע"א בגליון הש"ס הקשה ע"י ח"ל ק"ל דעדיין איך יתורץ הדין דנדרים ר"פ ואלו נדרים קונס רחיתא עולם אס ארנח הא נדרים ח"כ לקיים ע"י שליח עכ"ל.

והנה בעיקר קושית החוס' שהקשו מהא דא"ל לקיים ע"י שליח, כתב ע"י אשמו"ר הגר"ח זאקללה"ה בכתביו ד"ל דבנדרים ומזירות מהני תנאי לא משום הלכות תנאים, אלא דאס לא נחקקים כפי מה שכתנה לא הוה בכלל האדם בשבועה, וכו' כמו נדרי שגגות וכמו נדרו ופתחו עמו דהנדר בעל, וע"כ לא צעינן בזה כלל שיבא דומיא דצ"ג וצ"ר שיבא אפשר לקיימן ע"י שליח, כיון דלאו משום דיני תנאים קאחזין עליהו כלל, עכ"ל. והנראה לומר צד בשיעת החוס', דהנה החוס' בכתובות דף כ"ז כתבו על הא דהרי אח מקודשת לי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה דצב"ג חיידי הכא בדכפלי לתנאו דאלא"ה לא ה"י תנאו קיים אף בדבר שבממון וע"י צב"ג דבדרי החוס' שכתבו דצעינן בתנאי זה כל משפטי התנאים דגמרינן להו מתנאי צ"ג וצ"ר עיי"ש דבדריהם, והגרע"א שם דו"ה הקשה דמאי ענין זה לתנאים, כיון דלא קאחזין הכא לבעל המעשה, רק שמקדש אוחה צלי הכתובות שאר וכסות ועונה והיא נתקדשה לי על אופן זה עיי"ש בדבריו, אולם ש"י החוס' הרי מבוארת, דמדין תנאי קאחזין עלה. והנראה בשיעורם, דכיון דקאחזין למיחל דין בהנישואין שלא יבא בכן חיוצא דשאר כסות

ואפי' הכי הוי ראוי, ההיא משום דרבה דאי קדמה, והכא אי נמי זבין אב לאו זביניה זביני, ודקאמר דגמר לה מפומא דרבוותא הא חזינא לרביה ז"ל דלא אגמריה הכי, אלא אם כן תאמר דילמא גמירי דאיכא פלוגתא בין בכור וכתובה לבעל, וליתא*).

שוב מצאתי בין תשובות הגאונים ז"ל תשובה לרב עמרם ז"ל בנותן מתנה לבנו לאחר מותו ומת הבן בחיי האב ואחר כך מת האב, ואומר שאין אשתו של בן גובה מהם משום ראוי, וכן בכתוב לבתו לאחר מיתתו ומתה בחיי הבעל לא ירית לה בעל לההיא מתנה, דכיון דלא קמו ברשותיה שעה אחת בחייה אין הבעל נוטל בראוי, אלו דברי גאון ז"ל בקוצר, ובודאי דבנותן מהיום ולאחר מיתה קאמר ואעפ"כ עשאן ראוי לכתובה ולבעל, ומכאן קבל הרב רבי אפרים ז"ל, אעפ"כ אינם דברים של עיקר ואין לסמוך בהם.

ובתוספתא במסכת בכורות תני עלה דמתני' הכי, הבכורה והיורש את אשתו והמיבם את אשת אחיו והמתנה נזק וחצי נזק ותשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כולן אין נוטלין בראוי כבמוחזק אבל נותן להן משדה החזרת ביובל, פי' משדה החזרת לאביו ביובל, וזו היא אותה ברייתא שהשיבו בגמרא בשילהי פ' השולח (מ"ח ב') בכור נוטל פי' שנים בשדה החזרת לאביו ביובל וסייעי מינה לר"ל דאמר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, ומזו הברייתא נלמוד עוד מפורש דכי תנן במתני' ולא האשה בכתובתה הוא הדין לבעל חוב ולנזקין אראוי, וכיון דקתני סתמא נותן להם משדה החזרת לאביו ביובל ולא חלק בה כלל והדבר ידוע שאינו גואל בפחות משתי שנים שמעינן מינה דמשכנתא אפילו באתרא דלא מסלקי מוחזקת היא גבי לזה לענין בכור ויבם וירושת אשתו ובעל חוב ונזקין והוא הדין לכתובת אשה, דהשתא ומה שדה החזרת ביובל דזביני נינהו אלא דרחמנא אוקמיה אפדיון מוחזקת היא גבי מוכר ואפילו בשני שנים שאינו יכול לפדותה, משכנתא דגופה ידידה היא לא כל שכן, ועוד דהא מפרשי עלה טעמא בפ' השולח משום דריש לקיש דאמר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ומשום הכי הויא מוחזקת למוכר לענין בכור ושאר דינין, והאי טעמא איתיה נמי אפי' במשכנתא דלא מסלקי, דהא אפילו בכתוב כל נכסיו לבנו מהיום ולאחר מיתה אמר ריש לקיש קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, הילכך מוחזק הוי לבכור הבן ונוטל בו פי' שנים.

דף קכ"ו ע"ב. והילכתא יש לו לבכור קודם חלוקה. ואי קשיא דאמרינן (לעיל קכ"ד א') מתנה קרייה רחמנא וא"כ במתנה היכי מצי לזבוני עד דאתא לידיה, איכא למימר מתנה היא עד שיאמר רוצה אני בה לפיכך אמר איני נוטל רשאי.

הרי זו מקודשת ותנאו בטל. על כרחין האי תנאי כפול הוא דאי לא כפליה אפי' לא התנה על מה שכתוב בתורה

וסברת רבינו אפרים סברא אחריתי היא שכתב בהא דאתמר בפרק איזהו נשך (ס"ז ב') האי משכנתא באתרא דלא מסלקי בעל חוב גובה ממנו ובכור נוטל פי' שנים, והכא אנן סהדי דגופא דלוה ופירא דמלוה אלא כיון דלא מסלק ליה עד משלם שניא הוה ליה ההיא ארעא לגבי מלוה מוחזקת ולגבי לזה ראוייה, גבי כותב כל נכסיו לבנו נמי מהיום ולאחר מיתה (קל"ו א'), אע"ג דגופא לבן ופירא לאב כיון דבן לא מסלק ליה לאב כל כמה דאיתיה בחיים, לגבי כתובה ולגבי בכור הוה ליה אותן נכסים כראוי לגבי הבן, ואין אשתו נוטלת מהן בכתובה ולא הככור נוטל פי' שנים, ואע"פ שאם מכרן בחיי האב מת הבן בחיי האב ואחר כך מת האב קנה לוקח כר' שמעון בן לקיש דאמר ביה מה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו, דבמקום בן קאי לוקח ומיקנא ולא קני שעבודא בעולם הוא, תדע דהא אלו איתיה לבן לא הוה מסלק ללוקח בזווי, ושעבודא דאשה אי בעי בעל לסלוקה בזווי מי לא מצי מסלק לה, והיכי פשיט מר דינא דשעבודא מדינא דמיקנא ממש והא לא דמו אהדדי, ועוד לא אשכחן בלוקח אינו נוטל בראוי כבמוחזק כדאשכחן באשה, דאי לא תימא הכי קשיא הילכתא אהילכתא דקיימא לן כרבי שמעון בן לקיש וקיימא לן כרב פפא ורב הונא בריה דרבי יהושע בדלא מסלקי, והכין גמירנא להא מילתא מפומא דרבוותא ז"ל ועבדו בה עובדא, וכל שכן דירושה דאורייתא וכתובה דרבנן, ואי קשיא הני הילכתא אהדדי ולא ידעינן פירוקא מוקמינן אדאורייתא ואמרינן לאשה אייתי ראייה ושקול, עד כאן לרבינו אפרים ז"ל, ובודאי דהך סברא כסברא דחבריה דאמר כתובה אינה גובה בראוי אפי' במקום שבעל חוב גובה, ומפקא מיניה דאיהו עביד מלוה נמי מוחזקת ואלו להך סברא ודאי לא גביא.

אלא מיהו תמיהא טובא דאף על גב דמשכנתא מוחזקת היא למלוה בדלא מסלקי, לא אשכחן משום ההיא דראויה היא ללוה שגופה של קרקע שלו, ומיהו גבי משכנתא איכא למימר הכי משום דאית ליה שעבודא דמלוה אגופה דארעא וכיון דלא מצי מסלק ליה מיניה בתורת זביני אתינן לה, ואמרינן כי מהדר לה ניהליה ופרע ליה זוזי האי א"ע משכנתא דסורא, השתא הוא דקני, ואית ליה כעין ראייה למילתא ממאי דאתמר בפ' חזקת (נ"ה א') א"כ בטלת ירושת בנו הבכור דהוה ליה ראוי ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק כיון דמשעבד ליה למלכא ומלכא לא מחסר גובייאנא וברשותיה מחתן, הא אשכחן מילתא דהוה ליה למאן דאית ליה גופא ראוי, ואע"ג דלא דמיא לגמרי אפשר דאיתא לסברא דרבינו אפרים ז"ל בהא כיון דנפק מפומא דרבוותא, אלא בכתוב נכסיו מהיום ולאחר מיתה תמיהא לן מילתא דהא היינו מעשה דסבתא דאמרינן מסתבר טעמייהו דבני מערבא דאי קדים סבתא וזבינה זבינה זביני, ומשום הכי הוא דהוי ראוי הא מכלל דאי אמר לה מעכשיו מוחזק הואי ובעל ירית ליה וכדכתב רבו הרב הגדול ז"ל בהלכותיו, ואפילו אם כדברי אחרים שמפרשים דלבני מערבא אומר אחרין כאומר מעכשיו דמי

(*) ע"י בסוף הלכות בכורות להרמב"ן עוד בדברי רבינו אפרים.

כתאמרין (כתובות ע"ד א') לענין חליצה, ויש אומרים כי גמרינן מתנאי בני גד ובני ראובן הני מילי כיצא בו שהוא תנאי שבין אדם לחברו אבל תנאי שבינו לבין עצמו בכל ענין הוי תנאי, והטעם נותן שהרי מדעתו התנה ורוצה הוא לקיים תנאו, הילכך אף תנאי כפול לא בעינן, והשתא ניחא הא דקשיא לן לעיל, ונכון הוא זה, ואחרים אומרים נזיר נמי משכחת ליה על ידי שליח שאומר אדם לחברו הריני נזיר על דעתך וכל זמן שתמצא דברך תדירני בנזיר.

ולי נראה טעמא דכל מתנה על מה שכתוב בתורה דתנאו בטל משום דכל תנאי דקא עקר ליה למעשה לאו תנאה הוא, שכיון שאמר על מנת שאין לך עלי הרי את מקודשת לי חלו הקדושין, שמצאו מקום לחול שהרי אפשר להתקיים התנאי שלא יתן לה שאר כסות ועונה, וכיון שחלו לא חלו לחצאין שאין אישות לחצאין, ולא דמי לשאר תנאין שלא נתקיימו שהקדושין בטלים, ואם תדקדק במדות חכמים תמצא טעם זה נכון, ובפרק שני דנזיר משמע דבחוץ תנאו קיים ובלשון על מנת דוקא תנאו בטל, אבל לטעמו של ר"ת ז"ל אנו צריכין לענין אחר משום דאמרין בפרק מי שאחזו (ע"ה א') דכל תנאי שאין הן שלו קודם ללאו ותנאי קודם למעשה ותנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר אע"פ שכפל אינו תנאי, והיינו טעמא משום דלא אתני כדנייה אינו אלא כמפליג בדברים.

ואע"ג דהכא גבי שאר כסות ועונה בידה למחול, כיון דאמר לה על מנת כמאן דאמר לה ע"מ שלא אתחייב לך שאר כסות ועונה דמי והא חייב לה, אבל על מנת שתמחלי לי שאר כסות ועונה תנאו קיים, ודמי למאי דאמרין (מכות ג') בעל מנת שלא תשמטנו שביעית דמפליגין בגמרא בין אמר ע"מ שלא תשמטנו שביעית ובין שלא תשמטנו בשביעית, ור"מ סבר על מנת שאין לך עלי לאו כלום הוא אלא א"כ ימחול לו ולא כל כמיניה שלא יתחייב לו, ור' יהודה סבר בידו לומר שלא יתחייב לו שהרי מוחל ובדבר של ממון יכול הוא למחול שלא אמרה תורה שיתחייב אלא ברצונו של זה, אבל בדבר שאינו של ממון לא שהרי הן עיקר נשואין של תורה ואינן לחצאין.

דף קכ"ז ע"א. כותבין הרשאה זה לזה. ואי קשיא לך הא סבירא ליה לרב פפא אליבא דרבא (קכ"ו א') אין לו לבכור קודם חלוקה והיכי מצי מרשה, ואיכא למימר כי מלוה דאע"ג דלא מצי לאקנויי מרשה בה.

היו מוחזקין בו שהוא בכורו. פי' הרב ר' שמואל ז"ל בקלא בעלמא כעין שאמרנו למעלה דהוה קרי ליה אבוה בוכרא, אבל אי איכא עדים שנולד קודם אחיו ואמר דלאו בוכרא הוא אינו נאמן, ואדרכה איפכא משמע דאי אבוה הוה רגיל דאמר בוכרא הוא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, אבל אי איכא עדים שנולד קודם לאחיו נאמן שהוא מעיד על עצמו שהוא בוכרא והשאר אינן שלו, דלר' יהודה נאמן אדם לומר זה בני ממזר.

תנאו בטל לדברי ר"מ (קדושין ס"א א'), וכיון שכן איכא למתמה עלה היכי אמרינן הרי זו מקודשת ותנאו בטל, כיון דתנאו בטל אינה מקודשת דהא הכי אתני, ואע"ג דלא דמי לתנאי בני גד נימא שהמעשה בטל כיון שהתנה כך בפירוש, ואיכא מאן דתריץ דהכי אמר לה על מנת שתמחלי לי שלא אתחייב לך בשאר כסות ועונה, והאי תנאה לאו תנאי דידה הוא דרחמנא חייביה ומשום תנאה לא מציא למימחל ליה, ואין הכי נמי דאי מחלה מדעתה בתר הכי מחילתה מחילה אבל משום תנאי לא דרחמנא אמר ליכא דנסיב אתתא ולא ליחייב בשאר כסות ועונה, ודמיא לעל מנת שאין בו אונאה שיש בו אונאה ואע"ג דמצי מחיל, דתנאיה לאו תנאה הוא, וכיון דתנאיה לאו תנאה דידה הוא לא חל עלה כלל, ובכי האי גוונא אמרינן במסכת קדושין (כ"ג ב') לגבי עבד כי אמר ליה קני קני וכי אמר ליה על מנת לאו כלום הוא, וקשיא על הך תירוץ דאמרין במסכת נזיר (י"א א') הריני נזיר על מנת שאטמא למתים הרי זה נזיר ותנאו בטל, ואמאי הא ליכא הכא למימר מחילה ולר"מ נימא התם דלאו נזיר הוא, בשלמא לרבנן איכא למימר בדלא כפליה לתנאיה ובכי האי גוונא לית להו מכלל הן אתה שומע לאו הואיל ומתנה על מה שכתוב בתורה הוא, אלא לר"מ דכפליה לתנאיה נימא דלאו נזיר הוא.

וניחא ליה לרבינו תם ז"ל דכל מתנה על מה שכתוב בתורה הרי הוא כמפליג בדברים, דומיא דתנאי שאי אפשר לקיימו בסופו דבטל ואף על פי שכפל תנאו משום שאינו אלא כמפליג (גיטין פ"ד א'), הכא נמי תנאו בטל דלאו כלום הוא ולהפליגה בדברים קאמר ליה, ואכתי קשה דניחא גבי גט וקדושין אבל הא דנזיר אכתי לא ניחא דכי אמרינן מפליגה בדברים הני מילי לאשה דלצעורה קא מיכוין או לכודקה, אבל לעצמו אין אדם מפליג בדברים ואמאי הרי הוא נזיר ותנאו בטל, ואימר ההיא רבנן היא ובכי האי גוונא לית להו מכלל הן אתה שומע לאו, דהכי קאמר אם אפשר להיות נזיר ולהטמא למתים אטמא ואם לאו אהא נזיר לגמרי. **ואיכא** דקשיא ליה הא דאמרין בפרק בתרא דמנחות (ק"ט א') הריני נזיר ע"מ שאגלח בבית חוניו יגלח במקדש ואם גלח בבית חוניו יצא, ומפרש התם בגמ' דההוא לאו* לצעורי נפשיה קא מיכוין אי סגי בבית חוניו טרחנא, פי' והוינא נזיר, ואי לא לא טרחנא, פי' ולא חל עליה שם נזירות מעיקרא דתנאו קיים, ואמאי הא מדאורייתא אין גילוח בבית חוניו והוה ליה מתנה על מה שכתוב בתורה ומעיקרא תנאו בטל ומעשה קיים וחל עליה שם נזירות, וכמה דלא מייתי קרבנותיו לא מתכשר, איכא למימר שאני התם דקסבר לאו בית ע"ז הוא וכונתו לשמים ואינו מתנה לעקור דבר מן התורה שאינו מתכוין לעקור.

ואיכא למידק נמי תנאי שבנזיר היכי הוי תנאה והרי כל תנאי שאי אפשר לעשות על ידי שליח לאו תנאי הוא

* לפנינו בגמ' דההוא גברא לצעורי כו'.

נזירות שאסור בכולן על ידי נדר מאחד מהן ע"כ.

תניא כוותיה דרבינא כו' מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה. והיינו כו' שמעון דאי לרבנן אפי' אמר חוץ מין הוי נזיר. הרא"ש ז"ל בפירושו.

וא"ת למה לי כו' ¹¹² ככתוב בתוספות. וי"ל דאיתא לנזירות ע"י שליח דאחר יביא קרבנותיו ¹¹³ בשבילו ועיקר נזירות הם הקרבנות ¹¹⁴. שטה.

והר' עזריאל ז"ל כתב וז"ל. והכא לא שיך למיבעי תנאי דאפשר על ידי שליח כתנאי דבני גד ובני ראובן, ודוקא גבי מעשה בידים הוא כגון קנין חליצה ¹¹⁵ גט קדושין וכיוצא בהן דהתם ודאי אם אי אפשר לקיים על ידי אחר שלא בפניו ¹¹⁴* אלא על ידי עצמו אלים המעשה ואפי' לא נתקיים התנאי לא נתבטל המעשה, אבל נדר ונזירות דאין

מתירין לי. כך אמר בשעת נזירות הריני מקבל כל דין נזירות אבל סבור אני ¹⁰⁶ שחכמים מתירין לי מפני שאיני יכול לחיות, והוי דומיא דהני בבי דלעיל, על מנת שאהיה שותה יין דכולהו בשעת נזירות קאמר. ופריך והא אמרת רישא ור' שמעון מתיר ¹⁰⁷. רישא ¹⁰⁸ דנדר מחדא שלא קבל נזירות אלא מתגלחת וטומאה לרבנן (ההיא ¹⁰⁹ דגרוגרות ודבלה דאמר לאיתשולי הוא דאתי שבשעת נזירו' פתח נדרו לרבנן) דאמרי אפי' לא נדר אלא מחדא הוי נזיר מכולן, ה"מ גבי מן החרצנים ומן הזגים דלא מתשיל מידי ולא חזר בו מנזירות, אלא שפי' אלו מנזירותו ועל מנת שאהיה אינו דרך שאלה, אבל הכא דקאמר סבור אני בכך ופתח ¹¹⁰ נדר הוי [כההיא ¹¹¹ דגרוגרת ודבילה דאמר לאיתשולי הוא דאתא שבשעת נזירות פתח נדרו הוי] ואע"ג דלא מיתשיל מכולהו מותר בכלן כמזכיר בתחלת

דעיקר הנזירות הם הקרבנות שונה קצת דבתוס' כתבו דע"י שהאחרים יכולים להביא הקרבנות תחתיו נחשב כאילו כל המעשה יכול לעשות ע"י שליח, אך לכאורה תרוייהו לד"א נתכונו ואולי יש לחלק, ועי' בגליון הש"ס על התוס' משה"ק, ובחדושי מרן הגרי"ז הלוי על הר"מ תחלת הל' נזירות מש"כ שם משמיה דאביו הגר"ח, וראה גם בנודע ביהודה תנינא יור"ד סי' קמז, ובשיבת ציון סי' צד, ובקצוה"ח סי' קכג סק"ד, ושור"ת חת"ס יור"ד סי' רכ, בבית מאיר אבה"ע סי' קכ ס"ד, ושור"ת באר יצחק יור"ד סי' כח. ¹¹⁴. ראה בקרן אורה על התוס' בד"ה דהוי שתמה מאד על דבריהם שכתבו דע"י שאחר מביא הקרבנות מקרי כל המעשה כיכול להעשות ע"י שליח והרבה להקשות ע"ד, ותירץ לעיקר הק' באופן אחר, וראה חזון איש חו"מ בליקוטים סי' יב אות ג שלאחר שתמה על דבריהם, הוסיף לבאר דבריהם, ועי' גם חזו"א הל' קידושין סי' נו סק"ג, וס' קלח סק"ו, ושור"ת בשמים ראש סי' רד, ובס' תורת הנזיר פ"ג ה"ד. ¹¹⁴*. תיבות, שלא בפניו, נוספו עפ"י הכת"י.

להם גיר' אחרת, ובתוס' נראה שגרסו, אבל אני סבור הייתי. ¹⁰⁶. כנ"ל בהערה. ¹⁰⁷. הדברים תמוהים, דהא בגמ' הקשו, והאמרת רישא אסור ור' שמעון מתיר, וקשיא מרבנן, ולא מר"ש, ואיך השמיט דברי רבנן, ואולם עיין במפרש על אתר שגם גרס כן, והאמרת רישא ר"ש מתיר, ואפשר שהיתה להם גיר' אחרת, והק' ע"ד המפרש. ¹⁰⁸. ר"ל, דמתרצינן. ¹⁰⁹. מד"ה, ההיא, ועד ד"ה, לרבנן, בא בסוגריים עגולות לרמז שהוא בטעות שורבב והועתק לכאן, והקטע הנ"ל בא לקמן בהמשך במקומו הנכון, ראה בהמשך. ¹¹⁰. י"ג, פתח. ¹¹¹. כאן נכנס כל הקטע שלמעלה שורבב בטעות, ומקומו הנכון כאן כאשר יראה למעיין. ראה לעיל הערה ¹⁰⁹. ¹¹². ז"ל השיטה הנ"ל, למה לי משום דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה, תיפוק ליה משום דנזירות א"א על ידי שליח, ולא הוי תנאו תנאי כדאיתא בפרק המדיר (כתובות עד) עכ"ל, וכ"ה בתוס' ד"ה דהוי מתנה וכו'. ¹¹³. לכאורה היינו מש"כ בתוס', דמאחר שהקרבנות אפשר ע"י אחר מקרי אפשר ע"י שליח, אולם סיום דבריהם

צריך מעשה בידים אלא שיזהיר וישמור מעצמו, לא אלים שיתקיים אם לא נתקיים התנאי¹¹⁵ ¹¹⁵ * ע"כ.

וא"ת והא אמרינן¹¹⁶ הריני נזיר על מנת שאגלח בבית חוניו יגלח בירושלים בבית המקדש ואם גלח בבית חוניו יצא ואמאי יצא¹¹⁶ * והלא מתנה על מה שכתוב¹¹⁶ * ותירץ הר"ם דלשוננו בשני עניינים משמע, משמע נזירות גמור ומגלח בבית המקדש ואם גלח בבית חוניו לא יצא, ומשמע נמי שלא קבל עליו שום נזירות אלא צערא בעלמא ואם היה מגלח בבית המקדש היה מביא חולין לעזרה ומיתלא תלי וקאי אם גלח בבית המקדש איגלאי מילתא¹¹⁷ דלצערא נפשיה בעלמא נתכוון¹¹⁷ * תוס' הרא"ש ז"ל.

וריב"ל אמר לך האי על מנת כחוץ דמי. כלומר¹¹⁸ כאלו אמר בפ"י הריני נזיר חוץ מין ולא הוי נזיר לר"ש עד שיזיר מכולם, אבל אם לא היה חוץ אלא ע"מ, הואיל ולא שייר בעיקר הדבר הוי תנאי,

דקסבר מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים¹¹⁹.

והא אמרת רישא אסור ור"ש מתיר. פ"י קס"ד דמתני' מיירי שאמר כך בשעת קבלת הנזירות הריני מקבל עלי דין נזירות וסבור אני שהחכמים יתירוני ביין או בטומאה אף אם אני מקבלם עלי ולכך אני¹²⁰ מקבלם עלי כלל¹²¹. והיינו דמקשינן דא"כ איפכא מבעי ליה דלרבנן הוי נזיר ולר' שמעון אינו נזיר ע"כ. שטה.

יא,ב ואיבעית אימא בנדרי אונסין פליגי. היינו אונס¹²² שאינו יכול להיות בלא יין, וכן מפני שהוא קובר ואין לו אומנות אחר. א"נ אונס ממש שאנסוהו לידור¹²³ והוי כמו נודרין לחרמין ולהרגין דקרי התם¹²⁴ נדרי אונסין. הר' עזריאל ז"ל.

נדרים שגגות. כגון קונס אם אכלתי ושתייתי ונזכר שאכל ושתייתי לא הוי נדר, כדאמרינן¹²⁴ * האדם בשבועה, פרט לאנוס, ובשעה שנדר הוא¹²⁵ סבור שלא אכל ולא

בתורה הוא. 117. צ"ל, איגלאי מילתא דלנזירות איכוון, ואם גלח בבית חוניו איגלאי מילתא וכו'. 117. * כ"כ בתוס' סוף ד"ה דהוי, וראה בקרן אורה מה שהאריך בדבריהם טובא, ובתוס' כתובות נו, א, תוד"ה הרי בשם ר"י, ובשור"ת בית יצחק אר"ח סי' כ סק"ה, ובשיטה לחכמי איזורא כאן פירש אחרת ע"ש. 118. במקור של בעל השיטה הנ"ל ליתא לתיבת, כלומר, ראה שיטה לח"א. 119. צ"ב דהא לא מצינו תנא דס"ל דמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים, ואולי כונתו כמו שכתב המפרש בד"ה וריב"ל אמר לך. 120. אולי צ"ל, איני מקבלם. 121. וכן כתב רבינו פרץ הכהן בד"ה ובתוספות. 122. יש מי שכתב לגרוס, אותם, במקום, אונס. 123. יש לעין לפי"ז מה הלשון במתני' אבל סבור שחכמים מתירין לי, הא עיקר המחלוקת הוא אם יש נזירות באונס או לאו, וכבר תמה כן בחדושי ר"פ הכהן ע"ש. 124. נדרים כז, ב. 124. * שבועות כו, א. 125. בנדרס בש"ס כתוב. היה.

115. דברי רבינו הם יסוד גדול בעניני תנאים דב"ג וב"ד, וראה בחדושי הרמב"ן לב"ב קכו, ב, שנתבאר שם כע"ז, ועי' בחזו"א חו"מ ליקוט' סי' יב סק"ג מש"כ בזה, בקרן אורה בסו"ד כאן על התוס', והנתיבות בס' מקור חיים להלכות פסח סי' תמח בביאורים שם, וראה גם בתוס' גיטין עה, א, ד"ה לאפוקי, ובפני יהושע שם מש"כ, בס' האגודה לנזיר סי' ו, בהפלאה לכתובות עד, א, ובשור"ת שואל ומשיב כך א בחלק ראשון סי' מז בד"ה, והנה בספר בית מאיר, הביא שם בסו"ד חידוש רבתי בשם הב"מ, ומה שתמה עליו מאד קחנו משם, ובספר עין הרועים (למהרש"ם) אות ת - תנאי ס"ק טז"י. 115. * ראה ברכת שמואל לנדרים בס"י טו סק"ג, ובס"י יח סק"א, ובס"י יז שם, שביאר בארוכה את דברי רבינו, כמו כן עמד ע"ד רבינו, רבי עקיבא איגר בשור"ת מהדו"ק סוף סימן מח, ועוד אחרונים שהאריכו בזה. 116. מנחות קט, א. 116. * בדפו"י ליתא לתיבות, ואמאי יצא. 116. * צ"ל, שכתוב

בברייטא דאינו נזיר עד שיזיר מכולן, ולא מייתי ממתניתין דהכא דפליג ר"ש בנזיר מחד מינייהו, משום דמתניתין אינו מוכרח דבהא פליגי, ד"ל דטעמא דר"ש משום פתיחת נדר כדאמרין בירושלמי וכמשמעות לשון התוספתא.

וְלָפִי זה יש לומר דהשתא קיימין בתלמודין ג"כ בהאי שיטתא, וריב"ל סבירא ליה דהאי על מנת כחוך הוא, להכי פליג נמי ברישא או משום שלא התנדב כדרך המתנדבים או משום פתיחת נדר וחד טעמא ברישא ומציעתא, ולקמן הוא דמוקמינן לה בפלוגתייהו דלעיל משום דאיצטריך למימר דבשאלה הוי איפכא, דלרבנן סגי אי מיתשיל מחד מינייהו ולר"ש עד דאיתשיל מכולהו, וע"כ שייכא פלוגתייהו להך פלוגתא דלעיל, אלא דלמאי דאמרין הכא דלריב"ל על מנת כחוך הוא, ע"כ שייכא בפלוגתא דלעיל דאם אמר הריני נזיר חוץ מין לא הוי נזיר לר"ש מטעמא דלעיל דבעינן שיזיר מכולן.

וְלָפִי שיטת הירושלמי היה נראה דטעמא דרבי שמעון לעיל דפליג בהריני נזיר מן החרצנים דוקא בכהאי גוונא פליג, דלא שייר מידי ולא אסר עצמו אלא מחרצנים, וזה הוי שלא כדרך המתנדבים, אבל אם אסר עצמו ביין או בתגלחת או בטומאה חשיב כדרך המתנדבים ואסור בכולן, בין אמר חוץ ובין אם אמר על מנת משום דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה:

תוס' בד"ה דהוי מתנה כו' והקשו תיפוק ליה דבלא"ה לא מהני תנאי כיון דהוא דבר שאי אפשר לקיים ע"י שליח, ותירצו כיון דאחרים יכולין להביא קרבנות תחתיו חשיב כאילו כל המעשה נעשה על ידי שליח. ואין זה מוכן דמה ענין הקרבנות לכאן וכי יש בקרבנות ענין שליחות, אפילו אם הביא קרבנות בשביל נזיר חברו צריך שיתן לו הקרבנות אבל לא בתורת שליחות, ועוד מאיזה טעם יחשב כל המעשה כנעשה על ידי שליח בשביל הקרבנות שאפשר על ידי אחרים. והיה אפשר לומר דרבינא לטעמיה דסבירא ליה ביבמות (ק"ו ע"א) דיש תנאי בחליצה אע"ג דא"א לעשות ע"י שליח, והיינו דקאמר הכא משם דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה.

אלא דתיקשי לכו"ע מברייטא דתני בה מפני שהוא מתנה כו', ולמ"ד דבעינן דוקא שיקיים ע"י שליח

למה ליה האי טעמא, על כן נראה כמו שכתבתי בנדירים בזה, דבנדירים ונזירות לא בעינן כל משפטי התנאים דבעינן פיו ולבו שוין, וכל שיש בהן איזה תנאי לא הוי פיו ולבו שוין, ומהאי טעמא לא בעינן כפליה לתנאיה ולא תנאי קודם למעשה, הן אמת דמדברי התוס' ז"ל בכתובות דף נ"ו בד"ה הרי זו כו' משמע דבעינן הכא כפליה לתנאיה וכמשמעות הירושלמי שהבאתי לעיל, אבל לפי שיטת תלמודין משמע בכמה דוכתי דלא בעינן כל משפטי התנאי בנדירים ונזירות, והיינו דאמרין בכל דוכתא מעשה קודם לתנאי ובמשפט התנאי בעינן דוקא תנאי קודם למעשה, וכן מצאתי מבואר בשיטה מקובצת ז"ל בשם הר"ר עזריאל ז"ל:

בא"ד וא"ת הא דאמרין הריני נזיר לגלח בבית חונוי יגלח בבית המקדש, גילח בבית חונוי יצא, ואמאי הא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה והל"ל בחונוי לא יצא, ותירצו דיש לפרש דבריו בשני פנים או דלא נתכוין בקבלת נזירותו אלא לצעורי בעלמא, ואז גילח בחונוי יצא ובמקדש הוי חולין בעזרה, או נתכוין לנזירות גמורה ואז בחונוי לא יצא, ונזירותו מיתלי תלי וקאי אם גילח במקדש איגלאי מלתא דלנזירות נתכוין, גילח בחונוי איגלאי מלתא דלצעורי מכיון ולא לנזירות עכ"ל.

והרבה יש לדקדק בדבריהם ז"ל, חדא היכן מצינו נזירות כזו לצעורי בעלמא, ואטו אם קיבל עליו נזירות על מנת שלא יביא קרבן כלל אטו יפסיק נזירותו לאחר שלשים בלי קרבנות ונימא דלצעורי קמכוין, אלא ודאי ליכא בנזירות אלא דין נזיר האמור בתורה להביא קרבנות, ה"נ ליכא נזירות אלא לגלח במקדש כדין אבל לא בחונוי. ועוד דהא משמע מלישנא דמתניתין דלכתחלה יגלח במקדש ובדיעבד אם גילח בחונוי נמי יצא, ולמה יגלח לכתחלה במקדש דלמא לצעורי קמכוין והוי חולין בעזרה, וכן איתא התם בהרי עלי עולה להקריבה בבית חונוי, דלכתחלה יקריב במקדש ואם הקריבה בבית חונוי יצא משום דלדורון בעלמא מכיון, ולפי סברת התוס' ז"ל ליכא מעילה בעולה כי האי דלמא לדורון מכיון ולא קדשי ה' הוא. ועוד אי איכא נזירות לצעורי בעלמא, א"כ אמאי פליג ר"ש התם ואמר דלא הוי נזיר דלא התנדב כדרך המתנדבים, וממ"נ אי לצעורי מכיון הא גם זה דרך המתנדבים הוא כיון דיצא בזה לרבנן, ואי לנזירות

אם כן ממילא שמעינן דתנאי לר' יהודה לא מהני ועיין בזה
בחדושינו (בדף נ"א ע"א) ודו"ק:

תוספות כד"ה טעמא דכתבה ליה כו' וליכא למימר מאי כותבת
אומרת כדאמר בסמוך כו' עכ"ל. ולכאורה אין
דבריהם מובנים בזה דודאי בסמוך מסיק שפיר מאי כותב אומר
דאין ה"ע דאומר בזה הלשון שכותב מהני אלא דנקיט כותב
משום דהכי אורחא דמילתא לכתוב לראייה משא"כ הכא אפילו
אי הוה קתני רצה אומרת התקבלתי ממך הוה מדייק שפיר טעמא
דאמרה התקבלתי הא תנאי דמעיקרא בלא התקבלתי לא מהני
דהא על כרחך כל השקלא וטריא דהכא היינו במאי דמצריך ר'
יהודה לשון התקבלתי דמיחזי כשקרא ולא קאמר דמהני בלשון
תנאי ויש ליישב דבריהם דאהא גופא מייתי ראייה כיון דאמרין
בסמוך מאי כותב אומר ועל כרחך נקיט כותב משום דאורחא
דמילתא לכתוב דמהני לענין הכחשה אע"ג דעיקר מילתא התם
במתניתין דהכותב לא איירי לענין הכחשה אלא אי מהני א"כ
ה"נ מצינן למימר דאע"ג דמהני תנאי דמעיקרא אפילו בע"פ
אפ"ה ניחא ליה לר' יהודה למימר תקנתא דכותב התקבלתי
דמהני נמי לענין הכחשה, כן נראה לי ליישב דבריהם בדוחק.
אלא דאכתי קשה למאי דפרישית דעל כרחך בתנאי דמעיקרא
לא שייך הכחשה דלעולם צריכה להראות הכתובה כמ"ש התוס'
בד"ה כששוברתה מתוכה רצ"ע:

בא"ד דהא פליג אדר' יוסי דאמר רשאי כו' עכ"ל. לכאורה אין
זה מוכרח דהא לקמן דף הסמוך איכא למ"ד דלא פליג
ר' יהודה אלא בסוף דלר' יוסי מצית מחלה אפילו בע"פ ולר'
יהודה דוקא בעינן כותבת וכמו שפירש"י לקמן אבל בתחלה
מודה ר' יהודה דמוחלת אפילו בע"פ וא"כ כי היכי דמודה ר'
יהודה בתחילה דמוחלת ה"ע מצינן למימר דמודה בתנאי
דמעיקרא ולא פליג אלא בלשון התקבלתי אי מהני בסוף בע"פ
אלא דבעיקר דבריהם כבר פירשתי מה שנראה לענ"ד לפרש
קושיית הש"ס אאוקימתא דאביי, ובזה נתיישב הכל ודו"ק:

בד"ה הרי זה מקודשת על כרחך ברכפליה לתנאיה איירי כו'
ותימא א"כ אמאי מקודשת כו' עכ"ל. משמע דעיקר
קושייתם כיון דאמר בהדיא ואם לאו לא תהיה מקודשת וא"כ
יש לדקדק מאי קשיא להו מההיא דפרק ב' דנזיר דהתם לאו ר'
מאיר איירי בה ואפשר דמשמע להו דסתם מתני' ר' מאיר היא
ואזלי לשיטתייהו דבעל מנת נמי בעינן תנאי כפול כמ"ש
בחדושי לגיטין פרק מי שאחזו:

בא"ד ואור"י דאי לאו דילפינן מתנאי דבני גר ובני ראובן הו"א
דשום תנאי אינו מבטל את המעשה כו' עכ"ל.
ולכאורה יש לדקדק אכתי האך מיתרצא ההיא דנזיר דנהי
דלענין קידושין איכא למימר כיון שמסר לה הקידושין הוה
מעשה ולא אתי דבור דתנאי ומבטל המעשה מה שאין כן לענין
נזיר דדבור ודבור הוא ואכתי הדרא קושיא לדוכתא אפילו אם
תמצא לומר מתנה על מה שכתוב בתורה לא שייך למילף
מתנאי בני גר ובני ראובן אכתי מה סברא יש לומר דלא ליהוי

בא"ד ועוד י"ל דבמקום שכותבין כו' ואע"ג דרבי יוחנן גופא
ודאי סבר דאפילו במקום שכותבין גבי כמעשה בית דין
לחוד כדמוכח פ"ק דמציעא וכמ"ש התוספות לקמן במתניתין
דהוציאה גט סוף פרק הכותב נ"ה ע"ב] היינו משום דר"י סבר
דכותבין שובר משא"כ ר' יוחנן אליבא דר' יהודה דוקא במקום
שאין כותבין גביא בתנאי ב"ד וק"ל:

נמרא טעמא דכתבה ליה אבל ע"פ לא כו'. לכאורה משמע
דהאי דיוקא הוה דוקא אליבא דר' ירמיה דמוקי לה
כששוברתה מתוכה א"כ לא מהני ליה האי שובר אם תכחישו
אלא דעיקר מילתא דרבי יהודה היינו דשניהם מודים ולענין אי
מהני איירי א"כ מדייק שפיר משא"כ לאוקימתא דאביי דהיינו
שובר גמור לא הוה מדייק מידי דהא ודאי שובר עדיף דמהני
אפילו אם תכחישנו. אלא כד דייקת בה ליתא דהא אפילו לר'
ירמיה נמי מהני בשוברתה מתוכה אפילו לענין הכחשה כמ"ש
התוספות אליבא דרבי יוחנן דצריכה להראות הכתובה. ועוד
דא"כ לא הוה משני הש"ס מידי דנהי דלרבי יהודה חכמים עשו
חיזוק לדבריהם דלא אהני לשון תנאי אכתי אמאי קאמר ר'
יהודה כותב תמחול לו בע"פ בלשון התקבלתי כיון דבלא"ה לא
מיירי בענין הכחשה אלא על כרחך דהא דקאמר הכא אבל
בע"פ לא לאו בע"פ ממש אלא שיתנו כן מעיקרא ויכתוב לה
כתובה מנה או חמישים דבכה"ג לא תוכל להכחישו למאן דלית
ליה דר' יוחנן ואפילו לר' יוחנן כמ"ש התוספות אלא דלפי"ז
קשיא לי איפכא מאי מקשה אבל בע"פ לא דילמא ר' יהודה
נקיט התקבלתי לרבותא וכ"ש תנאי דמעיקרא כיון דאית ליה
תנאו קיים תדע דהא לעיל (דף נ"א ע"א) מקשה הש"ס בפשיטות
דלר' יהודה דהתקבלתי מהני על כרחך תנאה נמי מהני ולחד
שינוייה דהתם נמי משמע שכך הסברא שאין חילוק לר' יהודה
ונהי דהתוספות שם הרגישו בזה וכתבו דהסוגייה דהכא היינו
לפי המסקנא דהתם לשינוייה בתרא, ומלבד שהוא דוחק, אלא
לפי מה שכתבו התוס' כאן דדיוקא דש"ס הכא היינו מדפליג ר'
יהודה בברייתא דלקמן עליה דרבי יוסי וא"כ נראה דזה דוחק
יותר לומר דהמקשה דלעיל (דף נ"א ע"א) והתרצן דשינוייה קמא
לא הוה ידעי הברייתא דלקמן בשמעתין ובלא"ה אפרש בסמוך
שאין דברי התוס' מוכרחין בזו הסברא דברייתא דלקמן לכך
נראה לענ"ד לפרש להיפך דהא דדייק הש"ס טעמא דכתבה ליה
היינו לשינוייה דאביי דדוקא דכיון דלר' יהודה בעלמא אין
כותבין שובר אלא דוקא הכא ס"ל דכותבין והיינו כדפרישית
דשינוייה דאביי גופא היינו דהו"ל כלא אפשר ולכונ"ע כותבין
וא"כ ממילא מוכח דתנאי דמעיקרא לא מהני דאל"כ לא הוה
קאמר ר' יהודה דכותבין שובר, כן נראה לי. ועוד נראה לי
דמלישנא דמתני' גופא קא דייק והיינו למאי דפרישית בריש
פירקין דהא דקתני אע"פ שאמרו בתולה גובה מאתים היינו
שאינו יכול לפחות כלום על ידי תנאי אפ"ה מוסיף ואהא קאמר
ר' יהודה דלפחות מעיקרא נמי יש תקנה ע"י כתיבת התקבלתי

מאחד הו' נזיר מכולן, ומירץ שלרומא דמילתא
כתב הרמב"ם הטעם הזה, ודבריו תמוהין,
שודאי בתנאי בלי הדין שמתנה ע"מ שכתוב
בחורה התנאי בטל ומעשה קיים, ה' הדין אף
לרבנן שלא יהי' נזיר כל עיקר, מאחר שהתנה
שאם יהי' אסור ביין לא יהי' נזיר, שרק באם
נזיר באחד מהן שלא צורך תנאי סברי רבנן
שאם נזיר באחד מהן הרי זה נזיר זכול, אבל
צורך תנאי צדין שיצטל מזירותו לגמרי, ורק
מהדין דמתנה ע"מ שכתוב בחורה הוא הדין
שהתנאי בטל ומעשה קיים, ומה שרבינא אמר
שם בנזיר משום דהוא מתנה ע"מ שכתוב
בחורה, לא אליצי' דר"ש לחוד אמר זה, ואליצי'
דר"ש אמר שהוא צורך תנאי ונחשב שעשה
נזירות מהכל רק שהי' צורך תנאי, שאילולא
הי' צורך תנאי לא הי' נזיר משום שהוא סובר
שרק אם נזיר מכולן הוא נזיר ולא אם נזיר רק
מאחד מהן, ומה שלא נתבטל הנזירות מדין
התנאי שלא נתקיים, ע"ז אמר משום דמתנה
ע"מ שכתוב בחורה תנאי בטל וזה הוא טעם
אף לרבנן והוא פשוט.

ואעתיק כאן מה שהודפס בשמי בקובץ

← "מכתם לדוד" בענין זה ח"ל בנזיר
די"א א' איתא בהמשנה הריני נזיר ע"מ שאהיה
שותה יין ומטמא למתים ה"ז נזיר ואסור זכול,
יודע אני שיש נזירות אבל אני יודע שהנזיר
אסור ביין ה"ז אסור, ור"ש מתיר, והגמ' שואל
ולפלוג ר"ש ברישא אריצ"ל חלוק הי' ר"ש אף
ברישא, רבינא אמר ברישא לא פליג ר"ש, מ"ט
משום דהוא מתנה ע"מ שכתוב בחורה, וכל
המתנה ע"מ שכתוב בחורה תנאו בטל, וריצ"ל
אמר לך האי ע"מ כחוק דמי, הנה מבואר
בהסוגי' שנחלקו ריצ"ל ורבינא בהאי ע"מ, אי
תנאי הוא או כחוק הוא, והנה בכל ע"מ ודאי
שגם ריצ"ל סובר שתנאי הוא ולא חוק, והרי
מפורש בגיטין ר"פ המגרש בצרייתא שם, שאף

ר"א שסובר באומר הרי את מותרת לכל אדם
חוק מפלוני שאינה מגורשת ששיר הוא בגט
ואין זה גט, אבל באומר ע"מ סובר שהרי זה
תנאי כתנאי דעלמא, וחכמים סברי שמ"מ יש
שיר, הרי שע"מ כו"ע סברי שתנאי הוא, אלא
שאני כאן שכל תנאי יש שני צדדים לקיים את
התנאי ושלא לקיים, אם תנשא לפלוני יבטל
הגט, ואם לא תנשא לפלוני יהא גט לכל, וע"כ
זהו תנאי, משא"כ כאן כשאומר ע"מ שאהי'
שותה יין, אם מתקיים אמירתו יהי' מותר
בשתיית יין, ולא יתבטל אמירתי אף אם לא
ישתה יין, וע"כ חוק הוא שמשייר בנזירותו שיהא
נזיר ויהא מותר ביין ואין זה תנאי, וע"כ חולק
ר"ש, שהוא סובר שאינו נזיר עד שיזיר מכולן,
אבל רבינא סובר שגם באופן זה תנאי הוא
ותנאי והקיום צידד הוא, היינו שמתנה ומקבל
עליו נזירות בתנאי שאהי' מותר ביין ואם חלין
דבריו הוא נזיר ומותר ביין, וע"כ מודה ר"ש
בזה שרק באם אומר חוק מיין אין קבלת נזירות
כל עיקר, אלא מקבל עליו רק אסור טומאה
או אסור תגלחת וע"כ אינו נזיר עד שיזיר
מכולן, אבל בע"מ יש קבלת נזירות רק תנאי
התנה וזה אינו יכול לעקור דין תורה אפילו
בתנאי, התנאי בטל והוא נזיר זהו הפשוט
בהסוגי' וכה"ג הוא המחלוקת בע"מ אם הוא
תנאי או שיר צחולין דקל"ד א' ע"ש בקרן
אורה בנזיר.

והתום' שם הקשו למה לי הטעם דמתנה
ע"מ שכתוב בחורה, תיפוק משום
דליתא בשליחות וכל דליתא בשליחות ליתא בתנאי,
והקרן אורה שם כתב לישב דבנדריים ונזירות
לא בעינן כל משפטי תנאים דבעינן פיו ולבו
שוין ע"ש, ואיני מדין דאם מטעם זה א"כ
אין זה מדיני תנאי, אלא משום שאינו רוצה
שיאסר ביין, א"כ הרי זה כמו שאמר חוק מן
היין, ור"ש הרי סובר שאינו נזיר כלל באם אינו

עושה מזירות מכולם ולמה מודה ר"ש ברישא, וזהכרח שהוא מדין תנאי שעושה מזירות מכל ורק תנאי התנה, וע"ז שפיר הקשה התוס' תיפוק שהתנאי בטל מטעם דליתא בשליחות והמזירות קיימת.

והגרעק"א בחידושיו בכתובות דנ"ו כתב על מה שכתבו התוס' שם בזה בהאומר לאשה הרי את מקודשת ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה לר"מ תנאי בטל משום מתנה ע"מ שכתוב בתורה ולר"י בדבר שצממון תנאי קיים, שאירי בשכפל לתנאי משום שבעין תנאי כפול, וע"ז כתב הגרעק"א דע"מ כאן אינו תנאי אלא שמקדש אותה בלי התחייבות שאר כסות ועונה ע"ש, ותמיהני הלא בזה האופן הוא המחלוקת של ריב"ל ורבינא בזויר, אי זה לשון שויר וכאומר חוק, או שהוא תנאי וא"כ ודאי אליבא דרבינא צריך שיהי' כפול לתנאי, ואם לאו אין זה בכלל תנאי, ולריב"ל שהוא שויר ודאי שלא צריך שיהא כפלי' לתנאי, שוב ראיתי שם בקרן אורה בארוכה שמציא מהא דחולין דקל"ד וגם מהא דפ' המוכר את הבית דס"ג א', באם אמר ע"מ שהמעשרות שלי שהוא שויר ולא תנאי, ובשו"ע יו"ד סימן ל"א בש"ך וט"ז שם והגרעק"א לא זכר מכל זה, ועיין ג"כ בחידושי הריטב"א בקדושין דכ"ג באומר על מנת שאין לרצך רשות ב' שהוא שויר, וי"ל בכל זה ועיין בחזון איש בכתובות סימן ק"צ מה שציאר בזה.

ובם' חידושי מרן רי"ז הלוי כתב בהלכות מזירות לישב את דברי התוס' בכתובות שהצריכו תנאי כפול שצרי שאי אפשר שיחול דין בהנשואין שלא יהא בהן חיוב שאר כסות ועונה רק מדין תנאי דבתנאים יש גזה"כ דנעשה חלות צעם המעשה שאינה מתקיימת אלא בתנאי זה וכו', אבל בלאו הדין תנאי ליתא במה למיחל דין בהמעשה שישתנה דינה,

וצע"כ הוא מתחייב אף בדבר שצממון, ולהכי הוא דסבירא להו להתוס' דבעינן בתנאי זה כל משפטי התנאים, ואף דאין כאן ביטול המעשה, היינו משום דצכה"ג שנעשה ע"י תנאי חלות דין של הפקעת חיובו, מיקרי לעולם דהתנאי מתקיים, אבל התנאי הוא תנאי גמור כמו כל התנאים דעלמא, שהמעשה תלוי בקיום התנאי, והו"ג"כ מה שהתוס' צנוזר מקשין שלא יהא תנאי משום דליתא בשליחות, דמאחר דבעינן שיחול דין בהמזירות שיהא מותר בשתיית יין, ויהא דינה חלוק משאר מזירות, צע"כ שהוא רק מגזה"כ של תנאים המועילים לחול דין בעצם המעשה שיהא תלוי צעיקר דינו בתנאי זה, אי לאו טעמא דמתנה ע"מ שכתוב בתורה, וע"כ הקשו התוס' שפיר שכלא זה אין זה תנאי משום דליתא בשליחות, ולפי זה אפילו שנימא כמו שהציא מהגר"ח ז"ל שבמזירות ונדדים לא צריכין לביטול הנדר הגזה"כ של תנאים, משום הדין האדם בשצועה וכמו נדרי שגגות זהו רק אם הנידון הוא לבטל הנדר, בזה לא צריכין לדיני תנאין, אבל כאן אינו דנין שהמזירות תחול ולא יהא בהן איסורא דשתיית יין היינו שיחול דין בהמזירות שישתנה דינה משאר מזירות, ע"ז לא מהני האי האדם בשצועה, ובעינן לזה רק הגזה"כ של תנאים, וע"כ שפיר הקשו התוס' תיפוק משום דליתא בשליחות עכמו"ד.

ויש לעיין בכל דבריו, שזה אין אף הו"א בגמ' שצלי הדין של מתנה ע"מ שכתוב בתורה שתנאי בטל, היה הדין שיכול לעקור דין התורה ולעשות קדושין בלי חיוב שאר כסות ועונה לר"מ, או שיחול מזירות בלי איסורא דשתיית יין, אלא בלי הדין שמתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאי בטל, היה הדין שהמעשה מתבטלת שהרי התנה ולא יכול להתקיים התנאי בטל המעשה, ורק משום הדין דמתנה ע"מ שכתוב בתורה

התנאי בטל והמעשה קיים עם כל החיצונים וכל הדינין שיש צורך ובאשה, ולר"י הסובר שצממון תנאי קיים, הוא סובר שהדינים של ממון אפשר לעקור, ואף בלי תנאי ג"כ אפשר לעקור, כמפורש בפ' אע"פ דף נ"ו ע"א טעמא דכחצה ל"י הא ע"פ לא, אמאי דבר שצממון הוא שמעינן לר"י דאמר בדבר שצממון תנאי קיים, וכן מפורש בפ' הכותב באם כתב לה דין ודברים אין לי בנכסך בחיך ובמותך, רש"ג אומר אם מתה ירשנה, משום מתנה ע"מ שכתוב בתורה וע"ש בהסוגי' כולה שלרצ תנאי קיים ואף שלא הי' בדרך תנאי, וכן הוא בסוף פרק השוכר את הפועלים במתנה ש"ח להיות פטור מן השבועה שאמרו שם שלר"י בדבר שצממון קיים, וכן הוא בפ' יש נוחלין דקכ"ו ב' באומר פלוני בני אל ירשני ע"ש, והיינו שלר"י בדבר שצממון אפשר לעקור דין התורה, אף בלי דיני תנאי הוא, ולר"מ אף צממון אינו יכול לעקור, אף ע"י תנאי אין יכול לעקור, בלי הדין דתנאי ע"מ שכתוב בתורה לא מהני, אלא כדי שלא נימא שא"כ המעשה לא יתקיים שהרי עכ"פ התנה תנאי כפול, ע"ז הוא החידוש שמתנה ע"מ שכתוב בתורה מאחר שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אין בכוחה לבטל המעשה, אבל מה שאי אפשר לעקור דין התורה הוא לאו משום הדין דמתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאי בטל, ואי הי' דין מקיים שע"י תנאי יכול לשנות המעשה שמהי'

בדין זה חזק, מנ"ל להגמ' שלר"י צממון יכול לעקור אף בלי תנאי כהרצאות שהצאנו, הרי ר"י מדבר בתנאי, אולי בתנאי אחרת, ובהכרח שאין חילוק בזה והוא פשוט, ובקצרה, שאין מחלוקת בין ר"מ ור"י אי צממון אפשר לעקור דין תורה ע"י תנאי, רק המחלוקת הוא, אי בכלל אפשר לעקור דין תורה צממון אף שלא בדרך תנאי, שר"י סובר שאפשר לעקור דין תורה צממון אף בלי תנאי, וממילא אם הי' תנאי ג"כ מהני, ואם לא יתקיים התנאי יבטל המעשה, ור"מ סובר שאי אפשר לעקור דין תורה אף צממון, ממילא אם הי' בדרך תנאי, אין המעשה מתבטל משום הדין דמתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאי בטל, אבל אין להעלות על הדעת שע"י תנאי אפשר לעקור דין תורה יותר משלל בדרך תנאי חזק ודבר ותמיהי אם אפשר לנטות מזה גם מה שנראה מדבריו שאילולי הדין דמתנה עמשכ"ז תנאי בטל הי' הדין שע"י התנאי אפשר שיחול גזירות ויהי מותר בשתיית יין זה מן התימה, ואם נזר רק באחד מהן לרצון אסור בכולן ולר"ש מותר בכולן, אבל אם עושה בדרך תנאי גם לר"ש אסור בכולן משום שהתנאי בטל, וקושיית התוס' במקומה עומדת תיפוק משום דליחא בשליחות ומה שכתב בשם הגר"ח מיושב כמו שכתבתי למעלה שאי מהטעם האדם בשבועה הרי זה כמו חוץ ובדין שלר"ש יהי' מותר בכולן ואמאי מודה ר"ש ברישא וכ"ז הוא פשוט וברור.

סימן פד

בענין ספק שאלה בבעלים

דף צ"ו ע"א

אי זה מלאכה או לא, כותב הרמב"ם פטור כמבואר כאן במ"מ, וצ"ע שהי' לי' להרמב"ם לכתוב שרק מספק, והנ"מ לענין אם נתחייב

פי"ג [מדהלכות שבת] ה"ג, ד'. וכן הוא לקמן בפ"ד ה"כ והכ"א ע"ש במ"מ, וכן הוא לקמן בהט"ו, מבואר שנספק שנשאר בש"ס

יח (קפז) * התורם בור (קפח) של יין ואמר ה"ז תרומה (קפט) ע"מ (קצ) שתעלה (קצא) שלם [צריך שתעלה] שלם מן השבר ומן השפיקה (קצב) אבל לא (קצג) מן הטומאה. (קצד) ואם נשברה

באור ההלכה

כדרך אזהרה פרי אינו יכול לשאול על מה שצריך ללא מצינו שאלה רק על תרומה אבל זה שאין שאל על התרומה רק על הצורך ל"ש שאלה ולפי"ו דגם בתשלומי תרומה ל"ש שאלה ויש לחלק ואולי תשלומי תרומה דומה לפדיון מע"ש וז"ע בזה: * התורם את הצור ע"מ שחעלה שלם. כ' מרן בלקוטים לזרעים ס' ד' סק"ו להפוסקים כר"מ דענין תנאי כפול וכל משפטי התנאים אף באומר ע"מ ע"י אה"ע ס' ל"ח ס"ג ז"ל דהכא הו' אומדנא דמוכח ומגני בגילוי דעתא ומיהו למה שצדד הרשב"א גיטין ע"ה קדושין ג' דלס התנה גרע טפי ע"כ ה"י בהתנה כדון עכ"ל והנה הרמב"ן וי"ו הר"ן צ"ח קכ"ו ב' כתבו דבדבר שאין נעשה בין אדם לחברו א"צ למשפטי התנאים לכו"ף גם כאן כן וקשה לומר דכאן כיון שנעשה ע"י ממון השבט הו' כתנאי שצ"ח אדם לחברו דס"ס אין תמנה כאן עם מי שהוא והוא תנאי שצ"ח לבין קונו, אמנם הו' בגזיר י"א א' יעוד ראשונים שתי פירושים אחרים על קושיות הרמב"ן נראה דלא ס"ל כן וגם הרמב"ן שם הביא עוד פירושים על הקושיות, והנה הרמב"א ביו"ד ס' ר"ב סט"ו א"כ ולא נענין תנאי כפול צדדים דלא גרע דיבורו מכוונת הנודר נראה דלא ס"ל בהרמב"ן הנ"ל לדבריו לא הוצרך לנדר או יגם נראה דלא ס"ל בהרשב"א הנ"ל שהביא מרן כמש"כ שם בגילוי מהרש"א, ושאנתי פעם את מרן וז"ל על אודות הנוהגין לעשות תנאי כפ"ש אם יעבור הזמן אח"כ רוצים לתנאי כפ"ש שקורין לפני התפלה (כמש"כ רעק"א נא"ח ס"ס מ"ו) ש' בסידור הגר"א בשם הגר"ס וז"ל שצריך תנאי כפול וכל משפטי התנאים ואמר לי שא"צ עפ"ד הרמב"ן הנ"ל [אלא שחשש להתנאי משום ברירה ואכ"מ] ואולי מתקן בין נדרים לתרומה וכו"ל וע"י בחו"א אה"ע ס' ג' סק"ה יז"ע, ולכא"פ יש להביא רא"י לדעת הרמב"ן דמאי פ"ו ה"י דפליגי ר"י ור"ל אם צריך לכפול תנאו או לא ואפי"ו לר"ל דצריך לכפול תנאו אינו אלא משום דענין לשון מצורר וכדמיימי עלה מהביא דתורמת ב' כריס ב' מהן (ע"ש צביאור הגר"א) ולפי"ו למאי דפסק רבנו לקמן בפט"ו ה"ט"ו כר"י דתורמת שני כריס ב' מהן קדשו מדומעין א"כ א"צ לכפול תנאו אך יש לדחות דכ"ל סוגיא אליבא דר"ח בן גמליאל שא"צ בתנאים תנאי כפול ורק הנידון כאן בתרומה דענין לשון מצורר אבל להפוסקים דפסקו כר"מ דענין בכל דבר תנאי כפול ו"ל דצריך ת"כ מדין תנאים ורבנו צ"ח ממעשר לא הוצרך לכפול תנאו אך לא הוצרך כלל להתנות וז"ע אף רבנו לפי פירושו שם יפרש הירו', ע"ל דהירו' הנ"ל אין שייך כלל לעניינו דשם אין זה תנאי אלא שמפריש מאיזה שהוא העצל בכל מקום שהוא ואין הנידון שם אלא שצריך לשון מצורר ואם יכול לחול מדומעין באופן שאינו יודע איזה חל:

והנה א"כ לא נפלה לצור אינו מבטל ע"י"ו את התרומה (תקח) ואם נשפך פחות מכדי דימוע (תקט) דהיינו פחות ממאה ועוד נקרא שעלתה שלם ואם עשה תרומה ד' וי' חביות כל שאין באחת מהן כדי דימוע נקרא שלם אף שצבולס יחד יש כדי דימוע שכל חבית שהוא דולה מן הצור מיד הוא תרומה ולפי"ו רבנו צ"ח ר"י סקס"ד ז"ל דהיינו בחושב בהדיא שכל חבית

דרך אמונה

ולא דין שלים ורק היא שאלת (תנא) ואם הפרישה חלה יותר מדאי יש להסתפק אם הצעל יכול להפך מדין דברים שצ"ח לבינה משום הפסד ממונו וכן אם האז יכול להפך אם יש בזה ענינו נפש: (קפז) המורס. תרומה גדולה דוקא כדבסמון הי"ט: (קפח) של יין. (תנא) וה"ה של שמן (תנא) שהוא דבר לא ומתערב הכל וא"א ללקוט את התרומה (תנא) אבל של שאר פירות כיון שיכול להוריד הפירות שנפלו מלמעלה (תנא) שהן ודאי תרומה עד שלא יסאך צהולין כדי דימוע מהתרומה (תנא) גזרו חכמים שלא יועיל תנאו משום דדמי למדומע (תנא) ומ"מ כיון דמה"מ מועיל התנאי ואין תרומתו תרומה אסורה התרומה לכהן עד שיחרוס עליה (תנא) וי"א דגם נשאר פירות מועיל התנאי: (קפט) על מנת שחעלה. וכל תרומה מיד על תנאי זה דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי וע"י צה"ל אם צריך להתנות כמשפטי התנאים (תנא) ודוקא אם התנה אבל אם ה' צבול תנאי לא מהני דהו' דברים שצ"ח כיון שסותר את מה שצפיו (תק) וכ"ש אם לא התנה כלל דלא אמרי דסתמא אדעתא דהכי תרס: (קצ) שחעלה שלם. (תקא) כי תרומה גדולה צריך לחרוס מן המוקף (תקב) ומוכרה לקרות שם תרומה מיד כשמעלה את החבית מן הצור ולפי שהוא חושש שמא תשבר או תשפך ויפול היין לתוך הצור בעודו מעלה וידמע את כל הצור לכן תמנה שפיקה תרומה ע"מ שחעלה בשלום מן הצור ואמרי דכיוונתו ה' שחעלה שלם שלא תשבר ולא תשפך עד שיחן אותה במקום שמשם לא תוכל כבר להתגלגל לתוך הצור: (קצא) שלם. (תקג) ויש גורסין שלום כלומר שחעלה בשלום: (קצב) אבל לא מן הטומאה. (תקד) דטומאה לא שכיחא ולא מסיק אדעתא להתנות ע"י (תקה) ואפי"ו בטומאת טבול יום שאינו מטמא חולין ושכיח בין הגמות אפ"ה לא אמרי דאסיק אדעתא על זה: (קצג) מן הטומאה. (תקו) אא"כ פירש בהדיא גם מן הטומאה: (קצד) ואם נשברה אינה מדמעת. (תקו) ודוקא נשברה או נשפכה ונפל ממנה לצור כדי דימוע אבל מה שנשברה או נשפכה אם לא נפלה לצור אינו מבטל ע"י"ו את התרומה (תקה) ואם נשפך פחות מכדי דימוע (תקט) דהיינו פחות ממאה ועוד נקרא שעלתה שלם ואם עשה תרומה ד' וי' חביות כל שאין באחת מהן כדי דימוע נקרא שלם אף שצבולס יחד יש כדי דימוע שכל חבית שהוא דולה מן הצור מיד הוא תרומה ולפי"ו רבנו צ"ח ר"י סקס"ד ז"ל דהיינו בחושב בהדיא שכל חבית

ציון ההלכה

(תנא) כעין זה נסתפקו החס"ד ב"מ ק"ד א' ד"ה ה"ג ע"ש וז"ע שו"ר צמ"א כאן אות ו' שכן בזה וי' דכיון דהפריה אין עוקר אלא מכאן ולהבא זה ל"ש כלל בתרומה אמנם י"ל שיעקור רק חצי וישאיר קצת תרומה דהא בהפריה הצעל לא אמרי נדר שהותר מקצתו הותר כולו אבל יש בזה דעות וי"א שא"א להפך חצי נדר כמ"ש ביו"ד ס' רל"ד סל"ו וע"י צמ"א מש"כ בזה וגם לעיל כתבנו לפסק דל"ש בתרומה לעקור חצי וגם י"ל דבתרומה ל"ש כלל לעקור מכאן ולהבא כיון שצבר נקדש בתרומה א"א שיפקע וז"ע צ"ח וז"ע דעת קדושים ה' חלה ס"ס ש"ג: (תנא) חוספתא סוף טב"י ומונא בר"ש שם וכ"כ רבנו צפיה"מ שם: (תנא) ר"י קורקוס וכ"כ הר"ש: (תנא) ר"ש שם בשם חוספתא וכתירושו השני שצ"ד רבנו צמ"א בחו"א לקוטים לזרעים ס' ד' סק"ה ולא כע"ש שרבנו אין מחלק בזה: (תנא) ר"ש: (תנא) ר"ש שם: (תנא) חו"א שם לענין תרומת וי"ה בזה: (תנא) ר"ש שם בתי קמא דזה לפ"ד ר' יוסי כמש"כ בחו"א שם ולפי"ו למה שפסק רבנו דלא כר' יוסי ודוקא בהתנה מועיל גם בשאר פירות ודעת רבנו כ' במשנה אחרונה דמחלק בין יין ושמן לשאר כל הפירות והיינו מדכבש של יין וכ"ד תחדי דוד אבל הרדב"ז והר"י קורקוס כתבו דרבנו אינו מחלק בזה וכ"כ בחו"א הנ"ל ע"ש: (תנא) ר"ש: (תנא) חו"א שם וכ"כ במשנה אחרונה דלא כתי"ט ומ"מ אם תרס במשנה בודאי מהני גם תנאי במשנה וע"ל צה"ל אות תכ"ה: (תק) דלא קי"ל כר' יוסי במתני' שם אבל הר"ש צ"ח בפ"ד דתרומות מפרש כל סוגיית הירו' שם אליבא דר' יוסי ומשמע דקי"ל כן וז"ע: (תקה) מוצא בר"ש ור"א סוף טב"י: (תקב) ואפי"ו להסבירם לעיל פ"ג הי"ו ס"ק קמ"ה שאל קורא שם מיד לאחר העלאת ג"כ נקרא מוקף מ"מ מזה מזה המוצא לקרות שם בשעת העלאת: (תקג) ר"ש ור"א ש"ו ורע"ב: (תקד) רא"ש סוף טב"י: (תקה) ירו' פ"ג דתרומות ה"א וע"ש צביאור הגר"א וע"י בר"ש ור"א סוף טב"י: (תקו) עה"ש: (תקו) צביאור הגר"א בחוספתא סוף טב"י: (תקה) חו"א דמאי ס' י"א סק"ט ע"פ החוספתא סוף טב"י וצמ"א ש' כ' שרבנו לא ס"ל כן: (תקט) ר"ש ור"ל שיש מאה כנגד התרומה:

